

«Σχολή Κοινωνικών Επιστημών (ΣΚΕ)»

«ΠΜΣ: Εγκληματολογικές και ποινικές προσεγγίσεις της
διαφθοράς, του οικονομικού και του οργανωμένου εγκλήματος»

Διπλωματική Εργασία

«Εγκλήματα των ισχυρών, επιλεκτικότητα του
ποινικοκατασταλτικού συστήματος και ατιμωρησία:

Μια εμπειρική μελέτη»

Σοφογιάννη Μαρία (Α.Μ: 519531)

Επιβλέπουσα καθηγήτρια: Παππά Ευαγγελία

Πάτρα, Φεβρουάριος, 2025

Η παρούσα εργασία αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία του φοιτητή («συγγραφέας/δημιουργός») που την εκπόνησε. Στο πλαίσιο της πολιτικής ανοικτής πρόσβασης ο συγγραφέας/δημιουργός εκχωρεί στο ΕΑΠ, μη αποκλειστική άδεια χρήσης του δικαιώματος αναπαραγωγής, προσαρμογής, δημόσιου δανεισμού, παρουσίασης στο κοινό και ψηφιακής διάχυσής τους διεθνώς, σε ηλεκτρονική μορφή και σε οποιοδήποτε μέσο, για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, άνευ ανταλλάγματος και για όλο το χρόνο διάρκειας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Η ανοικτή πρόσβαση στο πλήρες κείμενο για μελέτη και ανάγνωση δεν σημαίνει καθ' οιονδήποτε τρόπο παραχώρηση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας του συγγραφέα/δημιουργού ούτε επιτρέπει την αναπαραγωγή, αναδημοσίευση, αντιγραφή, αποθήκευση, πώληση, εμπορική χρήση, μετάδοση, διανομή, έκδοση, εκτέλεση, «μεταφόρτωση» (downloading), «ανάρτηση» (uploading), μετάφραση, τροποποίηση με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά της εργασίας, χωρίς τη ρητή προηγούμενη έγγραφη συναίνεση του συγγραφέα/δημιουργού. Ο συγγραφέας/δημιουργός διατηρεί το σύνολο των ηθικών και περιουσιακών του δικαιωμάτων.

«Εγκλήματα των ισχυρών, επιλεκτικότητα του
ποινικοκατασταλτικού συστήματος και ατιμωρησία:

Μια εμπειρική μελέτη»

Μαρία Σοφογιάννη

Επιτροπή Επίβλεψης Διπλωματικής Εργασίας

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια:

Παππά Ευαγγελία

Μέλος ΣΕΠ ΕΑΠ

Συν-επιβλέπουσα Καθηγήτρια:

Σταμούλη Ειρήνη

Μέλος ΣΕΠ ΕΑΠ

Πάτρα, Φεβρουάριος, 2025

*Ευχαριστώ θερμά την καθηγήτριά μου Ευαγγελία Παππά για την καθοδήγηση και τις χρήσιμες
συμβουλές που μου παρείχε κατά την συγγραφή της παρούσας εργασίας, καθώς και την
οικογένειά μου για την πολύτιμη βοήθειά τους, την στήριξη και την υπομονή τους καθ' όλη τη
διάρκεια του μεταπτυχιακού προγράμματος*

Περίληψη

Στην παρούσα εργασία διερευνώνται οι απόψεις δημοσίων υπαλλήλων σε ΔΟΥ σχετικά με την υψηλή διαφθορά. Στόχος είναι η καταγραφή και η μελέτη των απόψεών τους αναφορικά με τις μορφές υψηλής διαφθοράς, τα χαρακτηριστικά των δραστών οικονομικού εγκλήματος, τα κίνητρα των δραστών, τις κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές επιπτώσεις της υψηλής διαφθοράς, την αντιμετώπισή της από το κράτος και την αποτελεσματικότητα μιας σειράς μέτρων για την καταπολέμηση της διαφθοράς. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε τον Ιανουάριο του 2025 και συμμετείχαν σε αυτή 168 υπάλληλοι από διάφορες ΔΟΥ συμπληρώνοντας ηλεκτρονικά το εργαλείο συλλογής δεδομένων. Από τα ευρήματα της ποσοτικής έρευνας προέκυψε ότι οι υπάλληλοι εντοπίζουν διάφορες μορφές υψηλής διαφθοράς (π.χ., δωροδοκία, απόκρυψη στοιχείων, πολιτική παρέμβαση, προνομιακή μεταχείριση) ως πιο συχνές, ενώ αναγνωρίζουν τις αρνητικές συνέπειές ως προς την λειτουργία του κράτους δικαίου και της κοινωνικής συνοχής. Οι υπάλληλοι του δείγματος επίσης αναγνωρίζουν μια σειρά από κίνητρα στους δράστες όπως, επιθυμία για πλουτισμό, έλλειψη ηθικών φραγμών, κοινωνική ανοχή και απουσία μηχανισμών ελέγχου. Επιπλέον οι υπάλληλοι αντιλαμβάνονται την αδυναμία του κράτους να αντιμετωπίσει επαρκώς την υψηλή διαφθορά και προκρίνουν μια σειρά από μέτρα για την αποτελεσματικότερη διαχείρισή της. Τέλος, προέκυψε μια τάση για διαφοροποίηση των απόψεων των συμμετεχόντων στην έρευνα με βάση το φύλο, την ηλικία και το μορφωτικό επίπεδο.

Λέξεις – Κλειδιά

Εγκλήματα των ισχυρών, υψηλή διαφθορά, ποινική επιλεκτικότητα, απόψεις υπαλλήλων, Ελλάδα.

«Crimes of the powerful, selectivity of the penal system and nonpunishment: An empirical study»

Sofogianni Maria

Abstract

In the present study, public servants' views regarding high corruption in Greece are presented. Specifically, we aim to investigate public servants' views regarding common forms of high corruption, the profile of high corruption offenders, their motives, the social, financial and political consequences of high corruption, the government's actions against corruption and the effectiveness of a series of suggested anti-corruption measures. The study took place during June 2025 and 168 public servants from various Public Revenue Offices (PRO) in Greece were recruited and asked to complete a survey online. Results indicated that the PRO public servants identify various common forms of high corruption (e.g., bribery, concealment of financial information, political intervention, special treatment, e.tc.), as well as some negative consequences affecting social cohesion, fairness and justice. The respondents also identified several motives regarding corruption offenders such as the desire to get rich, lack of moral reservations, social tolerance and a lack of checks and balances. In addition, public servants acknowledge the state's inability to control corruption and suggest a series of effective anti-corruption measures. Last, participants' responses to the survey appear to vary according to some demographic factors (gender, education and work experience).

Keywords

Crimes of the powerful, high corruption, selectivity of the penal system, public servant views, Greece

Περιεχόμενα

Περίληψη	V
Abstract.....	VI
Κατάλογος πινάκων	VIII
Συντομογραφίες & Ακρώνυμα.....	IX
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Εισαγωγή.....	1
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Θεωρητική προσέγγιση των εγκλημάτων των ισχυρών	5
2.1 Η Θεωρία του Edwin Sutherland: Εγκλήματα του λευκού κολάρου	6
2.2 Διαδικασίες Εγκληματοποίησης κατά την Κριτική Προσέγγιση των Vold, Quinney και Turk	8
2.3 Η Ανάλυση του William Chambliss: Δομή και Κοινωνική Οριοθέτηση του Εγκλήματος	9
2.4 Ανισότητα στο Ποινικοκατασταλτικό Σύστημα και Ατιμωρησία των ισχυρών .	10
2.5 Επιλεκτικότητα στην εφαρμογή του ποινικού νόμου	14
2.6 Μάρτυρες Δημοσίου Συμφέροντος και Αντίποινα.....	19
2.7 Επισκόπηση εμπειρικών ερευνών για τη διαφθορά και την ατιμωρησία	20
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Μεθοδολογικό πλαίσιο.....	28
3.1 Δείγμα.....	29
3.2 Ερευνητική διαδικασία	29
3.3 Εργαλείο συλλογής δεδομένων	30
3.4 Αξιοπιστία και εγκυρότητα.....	31
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Αποτελέσματα.....	34
4.1 Δημογραφικά στοιχεία.....	34
4.2 Ερευνητικό ερώτημα 1: Μορφές υψηλής διαφθοράς.....	36
4.3 Ερευνητικό ερώτημα 2: Επιπτώσεις της υψηλής διαφθοράς.....	38
4.4 Ερευνητικό ερώτημα 3: Χαρακτηριστικά συναλλασσόμενων σε υποθέσεις υψηλής διαφθοράς	39
4.5 Ερευνητικό ερώτημα 4: Κίνητρα που ωθούν άτομα σε θέσεις εξουσίας σε πράξεις διαφθοράς	40
4.6 Ερευνητικό ερώτημα 5: Αντιμετώπιση της υψηλής διαφθοράς από το ποινικό σύστημα στην Ελλάδα	41
4.7 Ερευνητικό ερώτημα 6: Μέτρα καταπολέμησης της υψηλής διαφθοράς στο δημόσιο	42
4.8 Ερευνητικό ερώτημα 7: Διαφοροποίηση με βάση το φύλο, την ηλικία, την προϋπηρεσία και το μορφωτικό επίπεδο των υπαλλήλων	43
4.8.1 Ανάλυση απαντήσεων με βάση το φύλο του ερωτώμενου.....	43
4.8.2 Ανάλυση απαντήσεων με βάση την ηλικία του ερωτώμενου	44
4.8.3 Ανάλυση απαντήσεων με βάση την προϋπηρεσία του ερωτώμενου.....	45
4.8.4 Ανάλυση απαντήσεων με βάση το μορφωτικό επίπεδο του ερωτώμενου.....	46
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: Συμπεράσματα.....	48
Περιορισμοί έρευνας.....	53
Βιβλιογραφία	54
Παράρτημα: Ερωτηματολόγιο έρευνας	1

Κατάλογος πινάκων

Πίνακας 1 (σελ.33). Δείκτης Cronbach alpha

Πίνακας 2 (σελ.34-35). Δημογραφικά στοιχεία

Πίνακας 3 (σελ.36). Μορφές υψηλής διαφθοράς (%)

Πίνακας 4 (σελ.37). Μορφές υψηλής διαφθοράς κατά ιεραρχική σειρά

Πίνακας 5 (σελ.38). Οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις της υψηλής διαφθοράς (%)

Πίνακας 6 (σελ.39). Χαρακτηριστικά συναλλασσόμενων σε υποθέσεις υψηλής διαφθοράς (%)

Πίνακας 7 (σελ.40). Κίνητρα που ωθούν άτομα σε θέσεις εξουσίας σε πράξεις διαφθοράς (%)

Πίνακας 8 (σελ.41). Αντιμετώπιση της υψηλής διαφθοράς από το ποινικό σύστημα στην Ελλάδα (%)

Πίνακας 9 (σελ.42). Μέτρα καταπολέμησης της υψηλής διαφθοράς στο δημόσιο (%)

Πίνακας 10 (σελ.43) Συσχέτιση φύλου με τη μέση τιμή των απαντήσεων.

Πίνακας 11 (σελ.44). Συσχέτιση ηλικίας με τη μέση τιμή των απαντήσεων

Πίνακας 12 (σελ.45-46). Συσχέτιση προϋπηρεσίας με τη μέση τιμή των απαντήσεων

Πίνακας 13 (σελ.46). Συσχέτιση μορφωτικού επιπέδου με τη μέση τιμή των απαντήσεων

Συντομογραφίες & Ακρώνυμα

ΕΑΠ	Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο
ΑΑΔΕ	Ανεξάρτητη Αρχή Δημοσίων Εσόδων
ΜΜΕ	Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
SLAPPS	Strategic Lawsuits Against Public Participation
ΑΕΠ	Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν
ΔΟΥ	Δημόσιες Οικονομικές Υπηρεσίες

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Εισαγωγή

Ένα από τα πιο σύνθετα ζητήματα της σύγχρονης εγκληματολογίας είναι η εγκληματικότητα των ατόμων που κατέχουν εξουσία. Πρόκειται για πρόσωπα με κοινωνική, πολιτική ή οικονομική δύναμη, τα οποία διαπράττουν εγκληματικές πράξεις ή παραβιάζουν τον νόμο προς ίδιον όφελος. Το πρόβλημα αυτό δεν αφορά μόνο τις ίδιες τις παραβιάσεις, αλλά και τον τρόπο με τον οποίο το ποινικό σύστημα τις αντιμετωπίζει, συχνά επιδεικνύοντας επιλεκτικότητα και ατιμωρησία. Παρότι αυτού του είδους η εγκληματικότητα έχει σοβαρό αντίκτυπο στην κοινωνική συνοχή και την οικονομία, παρατηρείται διαφορετική αντιμετώπισή της σε σύγκριση με τα εγκλήματα που διαπράττονται από άτομα χαμηλότερων κοινωνικών τάξεων. Αυτή η διαφοροποίηση αναδεικνύει την επιλεκτικότητα του ποινικού συστήματος, καθώς οι ισχυροί διαθέτουν τα μέσα να επηρεάζουν το σύστημα και να εξασφαλίζουν ευνοϊκή ποινική μεταχείριση, γεγονός που εγείρει σημαντικά ηθικά και νομικά ζητήματα (Αλοσκούφης, 2019).

Τα εγκλήματα των ισχυρών, γνωστά και ως "εγκλήματα του λευκού κολάρου", περιλαμβάνουν ένα ευρύ φάσμα αδικημάτων, όπως χρηματοοικονομικές απάτες, φοροδιαφυγή, κατάχρηση εξουσίας, διαφθορά και δωροδοκία. Δεν πρόκειται μόνο για μεμονωμένα περιστατικά, αλλά για συστημικά φαινόμενα που σχετίζονται με τις δομές και τις ανισότητες της κοινωνικής εξουσίας. Παρότι οι επιπτώσεις τους είναι σημαντικές, οι ποινές που επιβάλλονται στους δράστες είναι συχνά ηπιότερες από εκείνες των "παραδοσιακών" εγκλημάτων. Η κοινωνική θέση των δραστών, η πρόσβασή τους σε εξειδικευμένους νομικούς συμβούλους και η δυνατότητα επιρροής σε θεσμικά όργανα δημιουργούν ένα προστατευτικό πλέγμα, ενισχύοντας την ατιμωρησία και διαιωνίζοντας τις κοινωνικές ανισότητες (Κοσμάτος & Λαμπάκης, 2019).

Η απουσία φυσικής βίας από τα εγκλήματα των ισχυρών συχνά οδηγεί στην αντίληψη ότι είναι λιγότερο επικίνδυνα από τα εγκλήματα του δρόμου. Ωστόσο, οι οικονομικές και κοινωνικές τους συνέπειες μπορεί να είναι καταστροφικές. Χρηματοοικονομικές απάτες και καταχρήσεις εξουσίας μπορούν να οδηγήσουν σε απολύσεις, απώλεια ασφαλιστικών καλύψεων, τραπεζικές χρεοκοπίες και γενικότερη οικονομική αστάθεια. Επιπλέον, τα εταιρικά εγκλήματα, όπως η περιβαλλοντική ρύπανση, έχουν ανυπολόγιστες επιπτώσεις τόσο στην ανθρώπινη υγεία όσο και στην οικολογική ισορροπία (Βιδάλη, 2017, σ. 67).

Η διεθνής εμπειρία δείχνει ότι η ανισότητα στην απονομή της δικαιοσύνης στα εγκλήματα των ισχυρών δεν αποτελεί μόνο νομικό ζήτημα, αλλά και παράγοντα κοινωνικής αστάθειας. Σύμφωνα με τον Reiman (2017), οι ενέργειες των ισχυρών υπονομεύουν την εμπιστοσύνη στους θεσμούς και συντηρούν τις δομές της ανισότητας. Η επιλεκτική απονομή της δικαιοσύνης σε τέτοιες περιπτώσεις υποδηλώνει βαθύτερα συστημικά προβλήματα, καθώς το ποινικό σύστημα φαίνεται να εξυπηρετεί συγκεκριμένα συμφέροντα εις βάρος της κοινωνικής ισονομίας.

Το ενδιαφέρον για τα εγκλήματα των ισχυρών αναδείχθηκε στα μέσα του 20ού αιώνα, όταν ο εγκληματολόγος Edwin Sutherland (1949) εισήγαγε τον όρο "white-collar crime" για να περιγράψει αδικήματα που διαπράττονται από άτομα υψηλής κοινωνικής και οικονομικής θέσης. Υποστήριξε ότι αυτά τα εγκλήματα δεν θα πρέπει να παραβλέπονται λόγω της κοινωνικής θέσης των δραστών, αλλά αντίθετα να αντιμετωπίζονται με την ίδια αυστηρότητα όπως τα εγκλήματα του "δρόμου". Ωστόσο, παρά την προτροπή του Sutherland, οι θεσμοί και οι κοινωνίες τείνουν να επιδεικνύουν ανοχή απέναντι στα εγκλήματα των ισχυρών, κυρίως λόγω της πολιτικής και οικονομικής τους επιρροής (Chambliss, 1989).

Στη σύγχρονη εποχή, η αντιμετώπιση των εγκλημάτων των ισχυρών παραμένει ένα ανοιχτό ζήτημα για τη δικαιοσύνη. Η μελέτη των εγκλημάτων των ισχυρών και της ατιμωρησίας τους είναι κρίσιμη για την κατανόηση των δομικών αιτίων που αναπαράγουν την κοινωνική ανισότητα και την ανάδειξη της ανάγκης για μεταρρυθμίσεις στο σύστημα δικαιοσύνης. Η αίσθηση ότι οι ισχυροί βρίσκονται υπεράνω του νόμου ενισχύει την κοινωνική ανισότητα, καλλιεργεί τον κυνισμό και διαβρώνει την εμπιστοσύνη στους θεσμούς (Βιδάλη, 2017· Braithwaite, 1989).

Η διαφθορά αποτελεί έναν από τους βασικούς μηχανισμούς μέσω των οποίων οι ισχυροί διατηρούν την εξουσία τους και αποφεύγουν τις συνέπειες των εγκληματικών τους πράξεων. Μέσω αθέμιτων συναλλαγών, εξαγοράς κρατικών αξιωματούχων και χειραγώγησης των θεσμών, η διαφθορά υπονομεύει την εμπιστοσύνη των πολιτών στη δικαιοσύνη και ενισχύει τις κοινωνικές ανισότητες (Κοσμάτος & Λαμπάκης, 2019). Η έλλειψη διαφάνειας και οι ανεπαρκείς μηχανισμοί ελέγχου συμβάλλουν στη διαίωνιση αυτού του φαινομένου, καθιστώντας δύσκολη την αντιμετώπιση της διαφθοράς και την απονομή δικαιοσύνης. Οι μάρτυρες δημοσίου συμφέροντος (whistleblowers), οι οποίοι προσπαθούν να αποκαλύψουν τέτοια φαινόμενα, συχνά έρχονται αντιμέτωποι με αντίποινα, γεγονός που αποθαρρύνει την

αποκάλυψη σκανδάλων και διευκολύνει τη συγκάλυψη των εγκλημάτων των ισχυρών (Καραγκούνης, 2023).

Η παρούσα μελέτη επιδιώκει να εξετάσει τις απόψεις των δημόσιων οικονομικών υπαλλήλων της Ανεξάρτητης Αρχής Δημοσίων Εσόδων (ΑΑΔΕ) σχετικά με την υψηλή διαφθορά. Η εργασία δομείται σε τρία κεφάλαια, εκ των οποίων το πρώτο επικεντρώνεται στο θεωρητικό πλαίσιο, ενώ τα υπόλοιπα δύο περιλαμβάνουν την ερευνητική διαδικασία, τη μεθοδολογία και τα τελικά συμπεράσματα.

Ειδικότερα, μετά το εισαγωγικό πρώτο κεφάλαιο όπου παρουσιάζονται τα «εγκλήματα λευκού κολάρου», το δεύτερο κεφάλαιο εστιάζει στην ανάλυση της θεωρητικής βάσης που αφορά τα εγκλήματα των ισχυρών. Μέσω της εξέτασης αυτών των θεωριών, η εργασία επιδιώκει να προσδιορίσει τους τρόπους με τους οποίους οι ανώτερες κοινωνικές τάξεις επωφελούνται από τη θέση τους για να παραβιάζουν το νόμο, διατηρώντας παράλληλα το κύρος και τη φήμη τους (Pontell & Geis, 2007). Η επιλεκτική απονομή της δικαιοσύνης αποτελεί κεντρικό στοιχείο της παρούσας εργασίας. Η ανάλυση επικεντρώνεται στους παράγοντες που καθορίζουν ποιοι εγκληματίες τελικά τιμωρούνται και ποιοι όχι. Οι διαδικασίες αυτές συνδέονται άμεσα με το επίπεδο πολιτικής και οικονομικής επιρροής που ασκούν οι ισχυροί στα θεσμικά όργανα, και ενίοτε σχετίζονται με πρακτικές όπως οι πολιτικές διασυνδέσεις και οι χειραγώγηση των μέσων μαζικής ενημέρωσης ΜΜΕ (Καρύδης, 2010). Οι μηχανισμοί ατιμωρησίας που αναπτύσσονται γύρω από τα εγκλήματα των ισχυρών αποτελούν σημαντικό πεδίο ενδιαφέροντος. Η εργασία αυτή θα αναλύσει πως διάφορες στρατηγικές, όπως η νομική και χρηματοοικονομική υποστήριξη, τα πολιτικά δίκτυα και η καλλιέργεια ισχυρών δεσμών με τον κρατικό μηχανισμό, εξασφαλίζουν την ασυλία των δραστών. Οι μηχανισμοί αυτοί δημιουργούν ένα προστατευτικό πλέγμα γύρω από τους ισχυρούς, το οποίο περιλαμβάνει τη χρήση εξειδικευμένων νομικών συμβουλών και διαδικαστικών καθυστερήσεων που τους επιτρέπουν να αποφύγουν τις συνέπειες των ενεργειών τους (Box, 1987). Στην παρούσα μελέτη θα καταγραφούν και θα παρουσιασθούν κριτικά υφιστάμενες εμπειρικές έρευνες σε Ελλάδα και εξωτερικό, οι οποίες έχουν διερευνήσει τις απόψεις εργαζομένων στο δημόσιο και ιδιωτικό τομέα ή και πολιτών αναφορικά με τα φαινόμενα διαφθοράς, ατιμωρησίας και επιλεκτικότητας του ποινικού συστήματος.

Το τρίτο κεφάλαιο επικεντρώνεται στη μεθοδολογία της έρευνας. Αρχικά, περιγράφεται η μεθοδολογική προσέγγιση που ακολουθήθηκε για τη διεξαγωγή της μελέτης, ενώ στη
Διπλωματική εργασία

συνέχεια παρουσιάζονται οι βασικές κατηγορίες ερωτημάτων, όπως διαμορφώθηκαν ειδικά για τις ανάγκες της παρούσας έρευνας. Στο τέταρτο κεφάλαιο αναλύονται τα ευρήματα της έρευνας, ταξινομημένα ανά κατηγορία ερωτήσεων και στη συνέχεια εξετάζονται λεπτομερώς ανά ερώτηση. Για κάθε ερώτηση παρέχεται μια σύντομη ερμηνεία των αποτελεσμάτων, συνοδευόμενη από ένα συγκεντρωτικό πίνακα στον οποίο καταγράφονται οι μέσοι όροι και οι τυπικές αποκλίσεις. Στο τέλος κάθε κατηγορίας ερωτήσεων ακολουθεί σχολιασμός και συμπεράσματα σχετικά με τα ευρήματα. Τέλος, στο πέμπτο κεφάλαιο καταγράφονται τα κύρια συμπεράσματα που προκύπτουν από την έρευνα. Εξετάζονται οι αδυναμίες και οι περιορισμοί της μελέτης, ενώ παράλληλα διατυπώνονται σκέψεις και προτάσεις για μελλοντική έρευνα στο συγκεκριμένο θέμα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Θεωρητική προσέγγιση των εγκλημάτων των ισχυρών

Το θεωρητικό πλαίσιο για την κατανόηση των εγκλημάτων των ισχυρών, της επιλεκτικότητας του ποινικού συστήματος και της ατιμωρησίας βασίζεται σε πολυδιάστατες προσεγγίσεις, αντλώντας στοιχεία από την εγκληματολογία, τη νομική επιστήμη, την κοινωνιολογία και την πολιτική θεωρία. Οι θεωρητικές αυτές προσεγγίσεις αναφέρουν πως η κοινωνική δομή, η πολιτική εξουσία και οι θεσμικές αδυναμίες διευκολύνουν την εγκληματική δραστηριότητα των ισχυρών, καθιστώντας συχνά αδύνατη την πλήρη λογοδοσία τους. Η κοινωνική θέση των δραστών παίζει καθοριστικό ρόλο στη διάπραξη τέτοιων εγκλημάτων, καθώς οι ισχυροί χρησιμοποιούν τους θεσμούς για να προστατεύσουν τα συμφέροντά τους, διατηρώντας παράλληλα την κοινωνική τους επιρροή. Επίσης, η κοινωνική θέση των δραστών συμβάλλει στην επιείκεια του ποινικού συστήματος απέναντί τους, καθώς οι επιρροές που ασκούν επιτρέπουν να αποφεύγουν την τιμωρία (Βασιλαντωνοπούλου, 2016, σ. 174-190). Τα εγκλήματα των ισχυρών είναι αλληλένδετα με την διαφθορά, αποτελώντας ένα σύνθετο φαινόμενο που υπονομεύει τις δημοκρατικές αρχές, την κοινωνική συνοχή και την οικονομική ανάπτυξη.

Η διαφθορά είναι συχνά ένα εργαλείο που χρησιμοποιούν οι ισχυροί για να επιτύχουν τους εγκληματικούς τους στόχους και ορίζεται ως η αλλοίωση ή η νόθευση του τρόπου λειτουργίας των θεσμών και των σχέσεων, κυρίως αυτών που αφορούν το δημόσιο τομέα. Επίσης, διαφθορά θεωρείται και η κατάχρηση εξουσίας για ιδιοτελείς σκοπούς. Δεν πρόκειται απλώς για μεμονωμένα περιστατικά δωροδοκίας ή απάτης, αλλά για ένα διαρκές φαινόμενο κυρίως στον δημόσιο τομέα, αλλά και στον ιδιωτικό, όταν αυτός αλληλεπιδρά με την κρατική εξουσία. Αυτή η αλλοίωση επιτυγχάνεται μέσω αθέμιτων συναλλαγών που γίνονται με αδιαφάνεια και έχουν ως στόχο την εξυπηρέτηση προσωπικών συμφερόντων (Κοσμάτος & Λαμπάκης, 2019). Μέσω της διαφθοράς, οι ισχυροί μπορούν να παρακάμψουν τους νόμους και τους κανονισμούς, να εξασφαλίσουν άδειες και εγκρίσεις για παράνομες δραστηριότητες (π.χ. περιβαλλοντικές παραβάσεις, φοροδιαφυγή, ξέπλυμα χρήματος), να επηρεάσουν δικαστικές αποφάσεις και να αποφύγουν τον έλεγχο (Βιδάλη, 2017, σ. 53). Η διαφθορά επιτρέπει την άντληση τεράστιων οικονομικών οφελών μέσω δημοσίων συμβάσεων, προμηθειών, διαχείρισης δημόσιας περιουσίας και άλλων αθέμιτων πρακτικών. Τα δημόσια κονδύλια καταλήγουν σε ιδιωτικές τσέπες, ενώ τα δημόσια έργα και οι υπηρεσίες υποβαθμίζονται (Ακρίβου, 2020). Επίσης η διαφθορά δημιουργεί ένα πλέγμα αμοιβαίων

εξαρτήσεων και υποχρεώσεων, ενισχύοντας την επιρροή των ισχυρών και εδραιώνοντας την ατιμωρησία τους. Δημιουργούνται έτσι κλειστά κυκλώματα εξουσίας που λειτουργούν εις βάρος του δημοσίου συμφέροντος (Κοσμάτος & Λαμπάκης, 2019). Επιπλέον, η διαφθορά υπονομεύει την εμπιστοσύνη των πολιτών στους θεσμούς, στη δικαιοσύνη και στην πολιτεία γενικότερα. Αυτό οδηγεί σε απάθεια, κοινωνική αποξένωση και αποδυνάμωση της δημοκρατίας (Ράϊκος, 2006). Η διαφθορά δεν είναι ένα ομοιογενές φαινόμενο. Διακρίνεται σε διάφορες μορφές, όπως η ενεργητική και παθητική διαφθορά, η μικρή και η μεγάλη διαφθορά, η θεσμική και η λειτουργική διαφθορά, η πολιτική και η γραφειοκρατική διαφθορά, η δομική και η σποραδική διαφθορά, και η λευκή, η γκρίζα και η μαύρη διαφθορά, ανάλογα με την έκταση, τους εμπλεκόμενους, τον τρόπο δράσης και την κοινωνική αντίδραση (Δημόπουλος, 2005). Η διαφθορά επομένως αποτελεί ένα κρίσιμο εργαλείο για την άσκηση των εγκλημάτων των ισχυρών, διαβρώνοντας τους θεσμούς, την κοινωνία και την οικονομία. Η αντιμετώπισή της απαιτεί μια ολιστική προσέγγιση που να στοχεύει στην ενίσχυση της διαφάνειας, της λογοδοσίας, της ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης, στην προστασία των μαρτύρων δημοσίου συμφέροντος και στην καλλιέργεια μιας κουλτούρας μηδενικής ανοχής στη διαφθορά.

Οι θεωρητικές προσεγγίσεις, όπως η θεωρία του "εγκλήματος του λευκού κολάρου" του Sutherland, η κριτική ανάλυση του Chambliss και οι προσεγγίσεις που συνδέουν το έγκλημα με την κοινωνική ανισότητα, εξηγούν πώς η κοινωνική θέση των δραστών, η άνιση κατανομή της εξουσίας και οι θεσμικές αδυναμίες συμβάλλουν στη διάπραξη αυτών των εγκλημάτων και στην ατιμωρησία τους. Οι ισχυροί χρησιμοποιούν την επιρροή τους για να διαμορφώσουν το νομικό και πολιτικό πλαίσιο προς όφελός τους, να ελέγξουν τα μέσα ενημέρωσης και να επηρεάσουν τη δημόσια γνώμη.

2.1 Η Θεωρία του Edwin Sutherland: Εγκλήματα του λευκού κολάρου

Η μελέτη των εγκλημάτων των ισχυρών άρχισε να κερδίζει την προσοχή με το σημαντικό έργο του Edwin Sutherland για το έγκλημα του λευκού κολάρου, ιδιαίτερα στο βιβλίο του "White Collar Crime" του 1949. Ο Sutherland υποστήριξε ότι οι ανώτερες τάξεις εμπλέκονται σε μια σειρά εγκληματικών δραστηριοτήτων, τις οποίες ονόμασε «εγκλήματα λευκού κολάρου» και τόνισε τις διαφορές στην ανταπόκριση του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης σε διαφορετικούς τύπους παραβατών. Υποστήριξε επίσης, ότι τα εγκλήματα αυτά δεν διαπράττονται από έλλειψη ηθικής αλλά από τη δομή και την κουλτούρα της ίδιας της κοινωνικής τάξης στην οποία ανήκουν οι δράστες (Βιδάλη, 2013, σ. 122). Σε αντίθεση με τα

Διπλωματική εργασία

συμβατικά εγκλήματα του δρόμου, τα οποία τείνουν να είναι ιδιαίτερα ορατά και να αστυνομεύονται ενεργά, τα εγκλήματα λευκού κολάρου συχνά κρύβονται μέσα στα πλαίσια των εταιρικών λειτουργιών και των ρυθμιστικών κενών. Τα ευρήματα του Sutherland πυροδότησαν συζητήσεις σχετικά με το πώς οι συστημικοί παράγοντες επιτρέπουν σε ορισμένα άτομα να διαπράττουν έγκλημα χωρίς συνέπειες και επεσήμαναν ένα ευρύτερο ζήτημα επιλεκτικής επιβολής του νόμου (Κουλούρης, 2019, σ. 24).

Η θεωρία των διαφορικών συναναστροφών αποτελεί τον πυρήνα της ανάλυσης του Sutherland. Σύμφωνα με αυτήν, τα άτομα μαθαίνουν να εγκληματούν μέσω των αλληλεπιδράσεών τους με άλλα άτομα. Ειδικότερα, τα άτομα που συναναστρέφονται με άτομα που θεωρούν τα εγκλήματα ως αποδεκτά ή επιθυμητά, είναι πιο πιθανό να υιοθετήσουν και οι ίδιοι εγκληματικές συμπεριφορές (Βιδάλη, 2013, σ. 120). Στο πλαίσιο των εγκλημάτων του λευκού κολάρου, ο Sutherland υποστήριζε ότι τα στελέχη των επιχειρήσεων μαθαίνουν να παραβιάζουν τον νόμο μέσα από το εργασιακό περιβάλλον. Οι εταιρικές πολιτικές, οι πρακτικές και οι αξίες ενθαρρύνουν συχνά την επίτευξη των στόχων με κάθε τρόπο, ακόμα και αν αυτό σημαίνει παραβίαση του νόμου. Παρά τη σημαντική συμβολή της, η θεωρία των διαφορικών συναναστροφών του Sutherland δεν λαμβάνει υπόψη τους δομικούς παράγοντες που ενθαρρύνουν την εγκληματικότητα των ισχυρών, όπως οι ανισότητες στην κατανομή του πλούτου και της εξουσίας (Κουλούρης, 2019, σ. 25).

Ειδικότερα, ο Sutherland ανέδειξε ότι οι οικονομικές απάτες, οι παραβιάσεις περιβαλλοντικών κανονισμών και οι περιπτώσεις χρηματισμού ή διαφθοράς είναι συχνές στις ανώτερες κοινωνικές τάξεις, όμως δεν θεωρούνται από την κοινωνία το ίδιο επικίνδυνα με τα παραδοσιακά εγκλήματα. Αυτή η διαφοροποίηση, που ενισχύεται από τα ΜΜΕ και το δικαστικό σύστημα, οδηγεί στη νομιμοποίηση των εγκλημάτων των ισχυρών και ταυτόχρονα στη μείωση των συνεπειών για αυτούς (Καρύδης, 2010, σσ.41-43).

Ο David Friedrichs, στο σημαντικό έργο του *Trusted Criminals: White Collar Crime in Contemporary Society* (2010), επέκτεινε τις ιδέες του Sutherland διερευνώντας πώς οι εταιρείες και οι πολιτικοί ηγέτες μπορούν να χειραγωγήσουν τα συστήματα για να εξυπηρετήσουν τα συμφέροντά τους. Ο Friedrichs κατηγοριοποιεί τα εγκλήματα του «λευκού κολάρου» σε διάφορους τύπους, συμπεριλαμβανομένων των εταιρικών, κρατικών και περιβαλλοντικών εγκλημάτων και απεικονίζει τους τρόπους με τους οποίους οι ισχυροί χρησιμοποιούν τους πόρους και την επιρροή τους για να διατηρήσουν την ατιμωρησία (Friedrichs, 2010). Τα κρατικά εγκλήματα, για παράδειγμα, συχνά περιλαμβάνουν

Διπλωματική εργασία

κυβερνητικές ενέργειες που βλάπτουν τους πολίτες ή υπονομεύουν τις δημοκρατικές διαδικασίες, όπως η παράνομη παρακολούθηση ή η εκλογική νοθεία. Τα περιβαλλοντικά εγκλήματα, μια άλλη κατηγορία, δείχνουν πως οι εταιρείες εκμεταλλεύονται τα ρυθμιστικά κενά για να συμμετάσχουν σε καταστροφικές για το περιβάλλον πρακτικές για το κέρδος, με ελάχιστη λογοδοσία.

2.2 Διαδικασίες Εγκληματοποίησης κατά την Κριτική Προσέγγιση των Vold, Quinney και Turk

Η κριτική εγκληματολογία εξετάζει τη διαδικασία εγκληματοποίησης ως ένα κοινωνικό, πολιτικό και πολιτισμικό φαινόμενο, το οποίο επηρεάζεται από τη διαμάχη εξουσίας, τις κοινωνικές ανισότητες και την ιδεολογία. Οι Vold, Quinney και Turk προσφέρουν θεμελιώδεις θεωρητικές προσεγγίσεις που αναδεικνύουν πως οι νόμοι δεν αντικατοπτρίζουν απλώς μια κοινή ηθική, αλλά αποτελούν εργαλεία κοινωνικού ελέγχου και διατήρησης των κυρίαρχων δομών εξουσίας (Κουλούρης, 2019). Ο George Vold ήταν ένας από τους πρώτους που εισήγαγε τη θεωρία των συγκρούσεων στην εγκληματολογία, τονίζοντας ότι το έγκλημα είναι προϊόν κοινωνικών συγκρούσεων. Στην ανάλυσή του υποστηρίζει ότι οι κοινωνικές ομάδες ανταγωνίζονται για εξουσία, πόρους και προνόμια. Στο πλαίσιο αυτό, οι νόμοι αποτελούν το αποτέλεσμα της επικράτησης της ισχυρότερης ομάδας (Κουλούρης, 2019, σ. 30). Τα εγκλήματα καθορίζονται από τους κανόνες που θέτουν οι κυρίαρχες ομάδες, με αποτέλεσμα όταν μια μειοψηφία ή άλλη ομάδα απειλεί τα συμφέροντά τους, οι πράξεις της να ποινικοποιούνται (Jeffery, 1958). Ένα παράδειγμα αποτελεί η ποινικοποίηση των εργατικών αγώνων, όταν οι διαμαρτυρίες εναντίον των οικονομικών ελίτ χαρακτηρίζονται ως «παραβατική» συμπεριφορά.

Κατά τον Turk, η εγκληματοποίηση δεν είναι απλώς το αποτέλεσμα της ταξικής πάλης, αλλά και της γενικότερης κοινωνικής δυναμικής εξουσίας και σχετίζεται με τη σύγκρουση μεταξύ εκείνων που επιβάλλουν κανόνες (κυρίαρχοι) και εκείνων που τους παραβαίνουν (υποταγμένοι) (Βιδάλη, 2013, σ. 174). Το ποιος θεωρείται εγκληματίας εξαρτάται από το ποιος έχει τη δύναμη να επιβάλλει τον ορισμό του εγκλήματος. Οι ποινικοκατασταλτικοί θεσμοί (δικαιοσύνη – αστυνομία) δεν λειτουργούν ουδέτερα, αλλά ως εργαλεία που εξυπηρετούν τις κυρίαρχες ομάδες (Turk, 1966). Παράδειγμα εδώ αποτελεί, η στόχευση μειονοτήτων από την αστυνομία, όπου η εγκληματικότητα κατασκευάζεται με βάση κοινωνικά στερεότυπα (Βιδάλη, 2017, σ. 79)

Ο Quinney εξελίσσει την ιδέα του Vold, εστιάζοντας περισσότερο στην οικονομική και ταξική διάσταση της εγκληματοποίησης (Κουλούρης, 2019). Υποστηρίζει ότι ο ορισμός του εγκλήματος εξαρτάται από τις ανάγκες και τα συμφέροντα της άρχουσας τάξης, είναι δηλαδή μια κοινωνική κατασκευή. Οι κυρίαρχοι οικονομικοί και πολιτικοί φορείς επιβάλλουν τους δικούς τους κανόνες μέσω της νομοθεσίας (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012). Το κράτος λειτουργεί ως εργαλείο της άρχουσας τάξης, εστιάζοντας στην προστασία της ιδιοκτησίας και της εξουσίας, ενώ αγνοεί ή κανονικοποιεί τα εγκλήματα της ελίτ, όπως η διαφθορά ή οι περιβαλλοντικές καταστροφές (Βιδάλη, 2013, σ. 175). Μέσω των μέσων ενημέρωσης και της εκπαίδευσης, οι κυρίαρχες ιδέες παρουσιάζουν το έγκλημα ως ένα ζήτημα ατομικής ευθύνης και ηθικής παρακμής, αποφεύγοντας την ανάδειξη των κοινωνικών ανισοτήτων που το γεννούν (Belli, 1971). Παράδειγμα αποτελεί η διάκριση μεταξύ εγκλήματος «λευκού κολάρου» (π.χ. φοροδιαφυγή) και εγκλημάτων δρόμου (π.χ. κλοπή), όπου τα πρώτα συχνά αντιμετωπίζονται με επιείκεια.

2.3 Η Ανάλυση του William Chambliss: Δομή και Κοινωνική Οριοθέτηση του Εγκλήματος

Ο William Chambliss, ένας από τους κορυφαίους εκπρόσωπους της κριτικής εγκληματολογίας, προσέφερε μια ριζοσπαστική και ανατρεπτική προσέγγιση στην κατανόηση του εγκλήματος. Απομακρυνόμενος από τις παραδοσιακές θεωρίες που εστίαζαν κυρίως στις ατομικές διαφορές και τις ψυχολογικές διαταραχές, ο Chambliss υποστήριξε ότι το έγκλημα είναι ένα κοινωνικό κατασκευάσμα, άρρηκτα συνδεδεμένο με τις σχέσεις εξουσίας και τις ανισότητες στην κοινωνία (Chambliss, 1964, σ. 67-77). Ο Chambliss επεξεργάστηκε τις θεωρίες περί εγκλήματος του λευκού κολάρου του Sutherland, εστιάζοντας περισσότερο στον κοινωνικό έλεγχο και τη δομή της εξουσίας. Στο έργο του *Power, Politics and Crime* (1999), διερευνά περαιτέρω πως οι διαρθρωτικές ανισότητες επιτρέπουν στην ελίτ να παρακάμπτει τη νομική λογοδοσία. Ο Chambliss θεωρεί ότι ο ίδιος ο ορισμός του εγκλήματος επηρεάζεται από ισχυρούς παράγοντες, επιτρέποντας την επιλεκτική ποινικοποίηση συμπεριφορών που απειλούν τα συμφέροντα των ελίτ, αγνοώντας ή αναταξινομώντας ενέργειες που εξυπηρετούν τις ατζέντες τους (Βιδάλη, 2018). Αυτή η επιλεκτική ποινικοποίηση είναι εμφανής στον τρόπο χειρισμού των οικονομικών εγκλημάτων: ενώ τα άτομα σε συνθήκες φτώχειας μπορεί να αντιμετωπίσουν σκληρές ποινές για ήσσονος σημασίας αδικήματα, τα εταιρικά στελέχη που διαπράττουν μεγάλης κλίμακας απάτη συχνά αποφεύγουν εντελώς τις ποινικές κατηγορίες.

Ο Chambliss υποστήριξε ότι υπάρχει μια στενή σχέση μεταξύ της νομιμότητας και της παρανομίας. Πολλές δραστηριότητες που θεωρούνται νόμιμες, όπως οι δραστηριότητες μεγάλων επιχειρήσεων, μπορεί να έχουν σοβαρές κοινωνικές και οικονομικές επιπτώσεις, ενώ πολλές δραστηριότητες που θεωρούνται παράνομες μπορεί να είναι απαραίτητες για την επιβίωση των περιθωριοποιημένων ομάδων (Chambliss, 2004, σσ.241-251). Η θεωρία του, που υπογραμμίζει τη σχέση εξουσίας, κοινωνικών ανισοτήτων και εγκληματοποίησης, βρίσκει εφαρμογή σε διάφορα ιστορικά και κοινωνικά πλαίσια. Τα εταιρικά εγκλήματα, όπως οι περιβαλλοντικές καταστροφές, οι παραβάσεις των εργασιακών νόμων και οι απάτες στους καταναλωτές, αποτελούν ένα σημαντικό παράδειγμα της θεωρίας του Chambliss. Οι ισχυρές επιχειρήσεις έχουν τη δυνατότητα να επηρεάζουν τη νομοθεσία, να ασκούν πίεση στις κυβερνήσεις και να διαμορφώνουν τη κοινή γνώμη, με αποτέλεσμα να αποφεύγουν τις συνέπειες των παρανομιών τους. Η ιστορία των ναρκωτικών αποτελεί ένα άλλο ενδιαφέρον πεδίο για την εφαρμογή της θεωρίας του Chambliss. Η εγκληματοποίηση ορισμένων ουσιών, όπως η κάνναβη, συχνά συνδέεται με ρατσιστικές προκαταλήψεις και με τα οικονομικά συμφέροντα συγκεκριμένων ομάδων. Αντίθετα, άλλες ουσίες, όπως το αλκοόλ και τα φάρμακα, τα οποία καταναλώνονται ευρέως από τα ανώτερα κοινωνικά στρώματα, αντιμετωπίζονται με μεγαλύτερη επιείκεια. Η διαφθορά επίσης είναι ένα φαινόμενο που μπορεί να αναλυθεί μέσα από το πρίσμα της θεωρίας του Chambliss. Οι ισχυροί συχνά εμπλέκονται σε δωροδοκίες, υπεξαίρεση και άλλες μορφές διαφθοράς, ενώ οι προσπάθειες για την καταπολέμηση της διαφθοράς συχνά αποτυγχάνουν λόγω της αδυναμίας των θεσμών να αντιμετωπίσουν τα ισχυρά συμφέροντα.

Από τα ανωτέρω συμπεραίνουμε πως η θεωρία του Chambliss μπορεί να εφαρμοστεί για να αναλύσουμε μια ποικιλία κοινωνικών φαινομένων. Η προσέγγισή του είχε σημαντικό αντίκτυπο στην εγκληματολογική σκέψη. Ανέδειξε τη σημασία της εξουσίας, των κοινωνικών συγκρούσεων και των ανισοτήτων στην κατανόηση του εγκλήματος. Επιπλέον, ενέπνευσε την ανάπτυξη της κριτικής εγκληματολογίας, η οποία έχει ως στόχο να αποκαλύψει τις δομικές αιτίες της εγκληματικότητας και να προτείνει λύσεις που βασίζονται στην κοινωνική δικαιοσύνη.

2.4 Ανισότητα στο Ποινικοκατασταλτικό Σύστημα και Ατιμωρησία των ισχυρών

Η ανισότητα δεν αποτελεί απλώς κοινωνικό φαινόμενο αλλά και μια επιλεκτική διαδικασία που αποτυπώνεται στην εγκληματολογική σκέψη και πρακτική. Οι εγκληματολόγοι έχουν

εστιάζει στην ανάλυση του πώς η ανισότητα ενσωματώνεται στη λειτουργία του ποινικοκατασταλτικού συστήματος και επηρεάζει την εφαρμογή του νόμου. Σύμφωνα με τις θεωρίες, η ανισότητα εμφανίζεται ως διαδικασία επιλογής συγκεκριμένων ομάδων και συμπεριφορών για την επιβολή ποινικών κυρώσεων, αναδεικνύοντας την κοινωνική φύση του εγκλήματος.

Το ποινικοκατασταλτικό σύστημα, το οποίο περιλαμβάνει την αστυνόμευση, τη δικαστική διαδικασία και τις ποινές, έχει συχνά επικριθεί για την αναπαραγωγή και ενίσχυση κοινωνικών ανισοτήτων. Αντί να λειτουργεί ως ουδέτερος μηχανισμός απόδοσης δικαιοσύνης, τείνει να αντιμετωπίζει συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες δυσανάλογα αυστηρά, ενισχύοντας τις υπάρχουσες δομικές ανισότητες (Βιδάλη, 2013, σ. 201). Σε αυτό το πλαίσιο, η ανισότητα στο ποινικοκατασταλτικό σύστημα δεν είναι απλώς μια παρενέργεια, αλλά ένα διαρθρωτικό χαρακτηριστικό που επηρεάζει τη νομιμοποίηση των θεσμών της δικαιοσύνης (Βιδάλη, 2012, σ. 243). Η επιλεκτικότητα του ποινικού συστήματος αποτελεί έναν από τους βασικούς μηχανισμούς που διασφαλίζουν την ατιμωρησία των εγκλημάτων των ισχυρών. Στη διεθνή βιβλιογραφία, οι Reiman και Leighton (2016) τονίζουν ότι το ποινικό σύστημα είναι «δομημένο» για να εστιάζει στα εγκλήματα της εργατικής τάξης, αγνοώντας σε μεγάλο βαθμό τα εγκλήματα της ελίτ. Επισημαίνουν την συνενοχή των πολιτικών και οικονομικών συστημάτων στην ενεργοποίηση των εγκλημάτων των ισχυρών και υποστηρίζουν ότι το δικαστικό σύστημα συχνά ποινικοποιεί τη φτώχεια, προστατεύοντας παράλληλα τους εύπορους. Αυτή η επιλεκτική επιβολή διαιωνίζει τις ανισότητες, καθώς οι πλούσιοι παραβάτες αντιμετωπίζουν πρόστιμα ή αστικές κυρώσεις, ενώ τα φτωχά άτομα υπόκεινται σε τιμωρητικά μέτρα και φυλάκιση (Χουλιάρας, 2019, σ. 67).

Ο Simon, με τον όρο "Elite Deviance" αναφέρεται στις παράνομες ή ανήθικες πράξεις που διαπράττουν άτομα ή ομάδες σε θέσεις εξουσίας και αναλύει πως η εγκληματικότητα των ισχυρών διαπλέκεται με τις κοινωνικές δομές και επηρεάζει τις ζωές των ασθενέστερων (Χουλιάρας, 2019, σ. 68). Οι ισχυροί (πολιτικοί, εταιρείες, ανώτατοι αξιωματούχοι) επιδίδονται σε πρακτικές που υπονομεύουν την κοινωνική δικαιοσύνη, όπως διαφθορά, κατάχρηση εξουσίας και χρηματισμός. Συνεργάζονται με κρατικούς φορείς ή εκμεταλλεύονται την έλλειψη ελέγχου για να επιβάλλουν την κυριαρχία τους (Χουλιάρας, 2019, σ. 69). Σε αντίθεση με την παραδοσιακή εγκληματικότητα, οι εγκληματικές πράξεις της ελίτ σπάνια διώκονται ενώ τα εγκλήματα της φτώχειας (όπως τα ναρκωτικά) αντιμετωπίζονται αυστηρά. Τα εγκλήματα των ισχυρών, μπορεί να είναι λιγότερο ορατά,

αλλά έχουν εκτεταμένες επιπτώσεις, όπως οικονομικές κρίσεις, μαζική φτώχεια και περιβαλλοντική καταστροφή (Papacharalambous, 2020).

Η διαφθορά και η πολιτική επιρροή αποτελούν βασικά εμπόδια στην αποτελεσματική απονομή δικαιοσύνης. Ο Barrata (1989) υποστήριξε ότι το ποινικό δίκαιο δεν είναι ουδέτερο εργαλείο δικαιοσύνης, αλλά ένας μηχανισμός κοινωνικού ελέγχου που λειτουργεί υπέρ των κυρίαρχων κοινωνικών τάξεων. Σύμφωνα με την ανάλυσή του, το ποινικό δίκαιο κατασκευάζει την εγκληματικότητα, εστιάζοντας σε συμπεριφορές που είναι περισσότερο πιθανό να σχετίζονται με τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα. Οι θεσμοί της δικαιοσύνης εφαρμόζουν επιλεκτικά τον νόμο, ενισχύοντας κοινωνικές και οικονομικές ανισότητες (Βιδάλη, 2013, σ. 196). Οι πιο ευάλωτες κοινωνικές ομάδες- όπως οι φτωχοί, οι μειονότητες και οι μετανάστες – είναι συχνά οι κύριοι στόχοι της ποινικής καταστολής, ενώ οι εγκληματικές πράξεις των ανώτερων κοινωνικών στρωμάτων (π.χ. οικονομικά εγκλήματα) αντιμετωπίζονται με μεγαλύτερη επιείκεια.

Ισχυρά άτομα και εταιρείες συχνά εκμεταλλεύονται νομικά κενά για να αποφύγουν τη λογοδοσία. Σύμφωνα με τον Spitzer (1975), οι νόμοι σχεδιάζονται για την προστασία της ιδιοκτησίας και του κεφαλαίου, ποινικοποιώντας αποτελεσματικά ενέργειες που απειλούν τα συμφέροντα της άρχουσας τάξης. Ο Spitzer υποστηρίζει ότι το νομικό σύστημα είναι ένα όργανο ελέγχου, όπου ορισμένες επιβλαβείς πράξεις, ειδικά εκείνες που προστατεύουν το κεφάλαιο, νομιμοποιούνται ή αποποινικοποιούνται. Για παράδειγμα, οι εταιρείες συχνά εμπλέκονται σε συστήματα φοροδιαφυγής εκμεταλλευόμενες υπεράκτιους λογαριασμούς ή δημιουργώντας πολύπλοκες οικονομικές δομές. Οι ενέργειες αυτές σπάνια διώκονται, παρά τις εκτεταμένες επιπτώσεις τους στην κοινωνία και τα κρατικά έσοδα (Kurlychek & Jonshon, 2019).

Η δομική ανισότητα δημιουργεί ένα περιβάλλον όπου ισχυρά άτομα μπορούν να εκμεταλλεύονται τις ασθενέστερες ομάδες με ατιμωρησία. Η έννοια της βιοεξουσίας του Foucault (1977), παρέχει ένα πλαίσιο για την κατανόηση του τρόπου με τον οποίο ισχυρές οντότητες ρυθμίζουν και ελέγχουν λιγότερο ισχυρές ομάδες, δικαιολογώντας συχνά εγκληματικές πράξεις ως απαραίτητα μέτρα για την κοινωνική τάξη. Αυτή η έννοια είναι ιδιαίτερα σημαντική σε περιπτώσεις όπου εταιρείες ή κυβερνήσεις εμπλέκονται σε καταπιεστικές πρακτικές για την προστασία των οικονομικών συμφερόντων τους, συχνά εις βάρος των περιθωριοποιημένων κοινοτήτων. Σε έναν κόσμο όπου η ανισότητα του πλούτου αυξάνεται, η σχέση μεταξύ εξουσίας και ασυλίας από δίωξη γίνεται σαφέστερη. Η οικονομική

ανισότητα ενισχύει την πολιτική δύναμη για τους πλούσιους, επιτρέποντας τους να διαμορφώνουν πολιτικές και κανονισμούς προς όφελός τους (Βιδάλη, 2017, σ. 52). Αυτή η συγκέντρωση πλούτου στην κορυφή επηρεάζει τους ρυθμιστικούς οργανισμούς, οι οποίοι συχνά δεν διαθέτουν επαρκείς πόρους και δεν είναι σε θέση να αστυνομεύσουν επαρκώς τα οικονομικά εγκλήματα. Το αποτέλεσμα είναι ένα δικαστικό σύστημα δύο επιπέδων, όπου οι εύποροι επωφελούνται από την επιείκεια του νομικού συστήματος, ενώ οι φτωχοί ποινικοποιούνται και φυλακίζονται για μικρότερα αδικήματα (Piketty, 2013).

Η ποινικοποίηση της φτώχειας και τα εγκλήματα των ισχυρών αντιπροσωπεύουν τις δύο όψεις του ίδιου νομίσματος. Το έργο του Wacquant *Punishing the Poor* (2020) για το «ποινικό κράτος» υποστηρίζει, ότι καθώς μειώνεται η υποστήριξη της κοινωνικής πρόνοιας, αυξάνονται τα τιμωρητικά μέτρα κατά των φτωχών. Αυτή η τάση αντανakλά μια ευρύτερη στροφή προς την ποινικοποίηση συμπεριφορών που σχετίζονται με τη φτώχεια – όπως η ασέλγεια, η κενοδοξία και τα ήσσονος σημασίας αδικήματα ναρκωτικών – ενώ υποβαθμίζει ή αγνοεί τα εγκλήματα της ελίτ. Η ανάλυση του Wacquant δείχνει ότι οι οικονομικές πολιτικές που απογυμνώνουν τα συστήματα υποστήριξης για τους φτωχούς πηγαίνουν χέρι – χέρι με νόμους που τους τιμωρούν, δημιουργώντας έναν κύκλο φτώχειας και φυλάκισης που ωφελεί πλούσιους και ισχυρούς (Κουλούρης, 2019, σ. 36). Αυτό γίνεται αντιληπτό, εξετάζοντας πως οι νόμοι γύρω από τα αδικήματα ναρκωτικών στοχεύουν δυσανάλογα τις έγχρωμες κοινότητες, παρόλο που τα ποσοστά χρήσης ναρκωτικών είναι συγκρίσιμα μεταξύ φυλετικών ομάδων. Ο «πόλεμος κατά των ναρκωτικών» όχι μόνο κατέστρεψε αυτές τις κοινότητες, αλλά απομάκρυνε την προσοχή από τα εγκλήματα του λευκού κολάρου και των εταιρειών, τα οποία ευθύνονται για πολύ μεγαλύτερη κοινωνική και οικονομική ζημιά (Alexander, 2010).

Στο πλαίσιο του καπιταλιστικού συστήματος, τα εγκλήματα των ισχυρών συχνά ενσωματώνονται στην επίσημη οικονομία, ενώ οι σχετικές παραβάσεις σπάνια γίνονται ευρέως γνωστές μέσω των μέσων μαζικής ενημέρωσης. Η ποινική δικαιοσύνη ασχολείται με αυτά ακόμα πιο σπάνια (Young, 2015, σ. 74), εξασφαλίζοντας ένα είδος ποινικής ασυλίας καθώς η διευθέτησή τους ανατίθεται κυρίως στα αστικά και διοικητικά δικαστήρια (Βασιλαντωνοπούλου, 2014:335). Αυτά τα εγκλήματα εξελίσσονται με τη βοήθεια του διεθνούς χρηματοπιστωτικού συστήματος, το οποίο διασφαλίζει την προέλευση και νομιμοποίηση των «αδέσποτων κεφαλαίων» (Βιδάλη, 2017, σ. 143). Από τη δεκαετία του 1980, περίπου το μισό των παγκόσμιων τραπεζικών κεφαλαίων διοχετεύεται σε φορολογικούς παραδείσους. Επιπλέον νέοι «παίκτες» εισέρχονται στην αγορά, εισάγοντας

δραστηριότητες όπως ο διαδικτυακός τζόγος, η ναυτιλία και τα καταπιστεύματα, γεγονός που εντάσσει αυτές τις πρακτικές στην κατηγορία των κρατικο-εταιρικών εγκλημάτων. Το κόστος αυτής της κατάστασης βαρύνει τόσο τα κράτη όσο και τους πολίτες, οι οποίοι επωμίζονται το οικονομικό και κοινωνικό βάρος της φοροδιαφυγής από τα προνομιούχα στρώματα που διοχετεύουν τον πλούτο τους σε φορολογικούς παραδείσους. Καθώς οι οικονομικά εύρωστοι επιχειρηματίες δεν υπόκεινται σε φορολογία με τον ίδιο τρόπο όπως οι απλοί πολίτες, δημιουργείται ένα ελαστικό θεσμικό πλαίσιο. Αυτό το πλαίσιο ενισχύει τόσο τη φοροδιαφυγή όσο και την φοροαπαλλαγή, προσφέροντας περιθώρια για εκμετάλλευση των υφιστάμενων κενών στη νομοθεσία (Δούβλης, 2015, σ. 776).

2.5 Επιλεκτικότητα στην εφαρμογή του ποινικού νόμου

Η επιλεκτικότητα συνδέεται στενά με την ποινική διαδικασία, τις διαδικαστικές και δικονομικές παραβιάσεις που διαπράττονται από αστυνομικούς, δικαστικούς και σωφρονιστικούς υπαλλήλους, σε συνάρτηση με την κοινωνική και οικονομική κατάσταση των συλληφθέντων, κατηγορουμένων και καταδικασθέντων (Βιδάλη, 2017, σ. 78).

Η αστυνομία, ως κύριος φορέας δημόσιας ασφάλειας, έχει την υποχρέωση να προστατεύει τους πολίτες ισότιμα. Ωστόσο, παρατηρείται συχνά μια επιλεκτική εφαρμογή του νόμου που στοχεύει συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες, όπως περιθωριοποιημένους πληθυσμούς και μειονότητες, ενώ παραβλέπει παρανομίες που διαπράττονται από ισχυρούς οικονομικά και κοινωνικά δρώντες. Αυτή η τάση δεν είναι τυχαία, αλλά συνδέεται με βαθύτερες κοινωνικές, πολιτικές και οργανωτικές δομές (Βιδάλη, 2017, σ. 79). Οι κοινωνικές προκαταλήψεις και τα στερεότυπα που διέπουν τον ευρύτερο κοινωνικό ιστό διαποτίζουν και τους μηχανισμούς αστυνόμευσης. Οι αστυνομικοί, επηρεαζόμενοι από στερεοτυπικές αντιλήψεις, τείνουν να αντιμετωπίζουν συγκεκριμένες ομάδες, όπως οι Ρομά, οι τοξικοεξαρτημένοι και οι μετανάστες, ως «επιρρεπείς στην εγκληματικότητα» (Βιδάλη, 2017, σ. 80). Η έλλειψη εξειδικευμένης εκπαίδευσης στην αστυνομία, ειδικά σε θέματα που σχετίζονται με την πρόληψη της εγκληματικότητας, τα ανθρώπινα δικαιώματα και τη διαπολιτισμική επικοινωνία, εντείνει το πρόβλημα της επιλεκτικής επιβολής του νόμου (Βιδάλη, 2017, σ. 81).

Οι οργανωτικές πιέσεις για ταχεία απονομή αποτελεσμάτων οδηγούν συχνά στην εστίαση σε εύκολους στόχους. Είναι πιο απλό να συλληφθούν άτομα από ευάλωτες κοινωνικές ομάδες για μικρής κλίμακας αδικήματα παρά να διερευνηθούν περίπλοκα οικονομικά εγκλήματα που διαπράττουν ισχυροί δρώντες. Σε ορισμένες περιπτώσεις, η διαφθορά στις τάξεις της

αστυνομίας και οι πολιτικές ή οικονομικές πιέσεις οδηγούν σε μεροληπτική μεταχείριση υπέρ των ισχυρών, υπονομεύοντας τη θεσμική ακεραιότητα (Βιδάλη, 2017, σ. 82).

Η επιλεκτικότητα στην αστυνόμευση δεν περιορίζεται σε μεμονωμένες περιπτώσεις, αλλά συνιστά ένα συστημικό ζήτημα που διατρέχει την αστυνομική ιεραρχία. Το φαινόμενο αυτό αντικατοπτρίζει βαθύτερες κοινωνικές και πολιτικές δυναμικές, οι οποίες αναπαράγουν τις υφιστάμενες ανισότητες και υπονομεύουν τη θεσμική νομιμοποίηση. Η άνιση μεταχείριση από την αστυνομία επηρεάζει αρνητικά την εμπιστοσύνη των πολιτών προς τις αρχές επιβολής του νόμου, ενισχύοντας την αντίληψη ότι ο νόμος εφαρμόζεται επιλεκτικά.

Η ποινική δίκη, ως θεματοφύλακας του κράτους δικαίου, υπόκειται σε αυστηρούς κανόνες και διαδικασίες που αποσκοπούν στην προστασία των δικαιωμάτων του κατηγορούμενου. Ωστόσο, η πρακτική εφαρμογή αυτών των κανόνων συχνά αποκλίνει από τις θεωρητικές αρχές, καθώς εξωτερικοί παράγοντες ασκούν επιρροή στην έκβαση των δικαστικών διαδικασιών, θέτοντας υπό αμφισβήτηση την ουδετερότητα του ποινικού νόμου και την ισότητα των πολιτών ενώπιον αυτού (Σταμούλη, 2016, σ. 277). Η αρχή της υποχρεωτικής δίωξης, ως θεμέλιο της ποινικής δίωξης, αποσκοπεί στην εξάλειψη της διακριτικής ευχέρειας του εισαγγελέα. Ωστόσο, η πρακτική εφαρμογή της αρχής αυτής συχνά υπονομεύεται από εξωτερικούς παράγοντες που άπτονται της εσωτερικής λειτουργίας των εισαγγελικών αρχών, όπως οι οργανωσιακές κουλτούρες και οι ανεπίσημες πρακτικές, οι οποίες μπορούν να επηρεάσουν την αντικειμενικότητα των εισαγγελικών αποφάσεων και να οδηγήσουν σε επιλεκτική άσκηση της ποινικής δίωξης (Chambliss, 1968, σ. 269). Η αβεβαιότητα ως προς τον ακριβή νομικό χαρακτηρισμό μιας πράξης συχνά οδηγεί τους εισαγγελείς σε μια διεύρυνση του κατηγορητηρίου, με στόχο την εξασφάλιση της καταδίκης για οποιοδήποτε αδίκημα ενδεχομένως έχει τελεστεί. Η έλλειψη επαρκούς αξιολόγησης του αστυνομικού έργου, σε συνδυασμό με εξωθεσμικούς παράγοντες όπως η κοινωνική πίεση, επηρεάζει την αντικειμενικότητα της εισαγγελικής κρίσης και οδηγεί σε βεβιασμένες αποφάσεις δίωξης (Σταμούλη, 2016, σσ. 284-285).

Οι ανωτέρω πρακτικές αντικατοπτρίζουν μια άνιση εφαρμογή του ποινικού νόμου, καθώς παρατηρείται μια διαφοροποίηση στη μεταχείριση των υποθέσεων ανάλογα με την κοινωνικοοικονομική θέση και την επιρροή των εμπλεκομένων. Ειδικότερα, τα εγκλήματα που διαπράττονται από ισχυρά άτομα ή οργανώσεις συχνά αμβλύνονται ή αποδίδονται σε συστημικές αστοχίες, ενώ τα εγκλήματα των πιο αδυνάτων αντιμετωπίζονται με αυστηρότητα (Παπαχαράλαμπος, 2019, σ.140). Οι εμπεδωμένες προκαταλήψεις σχετικά με το

Διπλωματική εργασία

εγκληματικό προφίλ, που εντείνονται από τις παραπάνω πρακτικές, υπονομεύουν την αρχή της ισότητας ενώπιον του νόμου και οδηγούν σε μια μεροληπτική εφαρμογή της ποινικής δίωξης (Βιδάλη, 2017, σ. 59). Μελέτες έχουν αποκαλύψει ότι εξωθεσμικοί παράγοντες, όπως η κοινωνικοοικονομική κατάσταση, η ηλικία, το φύλο και η εθνική καταγωγή, ασκούν σημαντική επιρροή στην έκβαση των ποινικών διαδικασιών. Η αδυναμία αποτελεσματικής νομικής υποστήριξης, που συχνά συνδέεται με τη χαμηλή κοινωνικοοικονομική κατάσταση, καθώς και οι στερεοτυπικές αντιλήψεις για συγκεκριμένες ομάδες, συμβάλλουν στη μεροληπτική εφαρμογή του ποινικού νόμου (Ζαραφωνίτου, 2004, σσ.173-178). Η ποινική δίωξη αποτελεί μια γραφειοκρατική διαδικασία που υπόκειται σε αυστηρούς κανόνες. Ωστόσο, η εφαρμογή αυτών των κανόνων περιλαμβάνει μια σειρά από διακριτικές ευχέρειες των οργάνων της δικαιοσύνης. Η αξιολόγηση των αποδεικτικών στοιχείων, η επιλογή των κατηγοριών που θα ασκηθούν και η ερμηνεία των νομικών διατάξεων αποτελούν νοητικές διεργασίες που επηρεάζονται από προσωπικούς παράγοντες, όπως οι γνωστικές ικανότητες, οι εμπειρίες και οι προκαταλήψεις των εμπλεκομένων (Κοσμάτος & Λαμπάκης, 2019, σ. 199).

Επομένως, η διακριτική ευχέρεια που απολαμβάνουν οι δικαστές στην εφαρμογή του νόμου, ενώ είναι απαραίτητη για την επίτευξη της δικαιοσύνης, ενέχει τον κίνδυνο της επιλεκτικότητας και της υποκειμενικότητας. Οι προσωπικές αξίες και οι ιδεολογικοί προσανατολισμοί των δικαστών μπορούν να επηρεάσουν την ερμηνεία των νομικών διατάξεων και να οδηγήσουν σε αποφάσεις που δεν ανταποκρίνονται πλήρως στις απαιτήσεις της αντικειμενικότητας και της αμεροληψίας (Καρύδης, 2010, σ.195). Η δικαστική κρίση, αν και υπόκειται σε περιορισμούς από το νόμο, επηρεάζεται αναπόφευκτα από το ιδεολογικό υπόβαθρο και τις προσωπικές πεποιθήσεις του δικαστή (Δασκαλάκης, 1985, σ. 124-125). Είναι επομένως απαραίτητο η αιτιολογία των δικαστικών αποφάσεων να είναι αναλυτική και πειστική, ώστε να νομιμοποιείται η άσκηση της δικαστικής εξουσίας και να αποκρούονται οι κατηγορίες περί υποκειμενικότητας και διαφθοράς (Ζαμπίτης, 2016, σ. 468). Η δυνατότητα των ισχυρών να επηρεάζουν τη δικαιοσύνη, άμεσα ή έμμεσα, αποτελεί έναν ακόμη παράγοντα ανισότητας. Μέσω διαφθοράς ή διαπλοκής, εξασφαλίζουν την ατιμωρησία για σοβαρά εγκλήματα, ενώ ταυτόχρονα διευκολύνεται η ποινικοποίηση των λιγότερο ισχυρών.

Η εκτέλεση της ποινής φυλάκισης αποκαλύπτει τις ανισότητες που ενυπάρχουν στο ποινικό σύστημα. Η διαφοροποιημένη μεταχείριση των κρατουμένων, ανάλογα με την κοινωνικοοικονομική τους θέση και το είδος του εγκλήματος, υποδηλώνει ότι η εφαρμογή

του ποινικού νόμου δεν είναι ουδέτερη και αντικειμενική. Η ταξική διάρθρωση της κοινωνίας αντανακλάται και στις φυλακές, όπου οι κρατούμενοι υψηλού κοινωνικοοικονομικού επιπέδου απολαμβάνουν προνομίων που δεν είναι διαθέσιμα στους υπόλοιπους κρατούμενους. Αυτό υπογραμμίζει τον τρόπο με τον οποίο το ποινικό σύστημα συμβάλλει στην αναπαραγωγή των κοινωνικών ανισοτήτων (Foucault, 1989, σ. 359). Η φυλακή, ως θεσμός κοινωνικού ελέγχου, δεν περιορίζεται στην απλή κράτηση των παραβατών. Αποτελεί ένα εργαλείο διαχείρισης της εγκληματικότητας που λειτουργεί εντός συγκεκριμένων κοινωνικών και πολιτικών παραμέτρων. Η διαφοροποιημένη μεταχείριση των κρατουμένων, ανάλογα με την κοινωνικοοικονομική τους θέση και το είδος του εγκλήματος που έχουν διαπράξει, υπογραμμίζει τον τρόπο με τον οποίο το ποινικό σύστημα συμβάλλει στην αναπαραγωγή των κοινωνικών ανισοτήτων και στην ενίσχυση των δομών εξουσίας. Η φυλακή, με αυτόν τον τρόπο, δεν είναι απλώς ένα μέρος αποκλεισμού, αλλά ένας χώρος όπου διαμορφώνονται οι κοινωνικές σχέσεις και οι ταυτότητες (Foucault, 1989). Η αποστολή της φυλάκισης να αποτρέψει το έγκλημα και να επανεντάξει τους παραβάτες στην κοινωνία φαίνεται να είναι αντιφατική. Το περιβάλλον της φυλακής, με τα χαρακτηριστικά του, μπορεί να ενισχύσει την εγκληματική συμπεριφορά και να υπονομεύσει τις προσπάθειες για την αποκατάσταση των κρατουμένων. Αυτό εγείρει ερωτήματα σχετικά με την αποτελεσματικότητα της φυλάκισης ως μέσου αντιμετώπισης της εγκληματικότητας (Βαρβατάκος, 2016:, σ. 2395). Το σωφρονιστικό σύστημα διέπεται από μια ενδογενή αντίφαση, καθώς καλείται να συνδυάσει την τιμωρητική λειτουργία με την αποκαταστατική. Η αδυναμία επίτευξης αυτού του συνδυασμού, σε συνδυασμό με τις δομικές ανεπάρκειες του συστήματος, οδηγεί σε μια κατάσταση όπου η διακριτική μεταχείριση των κρατουμένων είναι αναπόφευκτη. Οι συνθήκες υπερπληρότητας και οι ελλείψεις σε προσωπικό και πόρους δημιουργούν ένα περιβάλλον στο οποίο αναπτύσσονται άτυπες σχέσεις εξουσίας και συναλλαγές μεταξύ των κρατουμένων, υπονομεύοντας τους στόχους της αποκατάστασης (Σπανουδάκη, 202, σ. 294).

Το σωφρονιστικό σύστημα αποτελεί ένα μικρόκοσμο της κοινωνίας, αναπαράγοντας τις κοινωνικές ανισότητες σε έντονο βαθμό. Οι κρατούμενοι χαμηλού κοινωνικοοικονομικού επιπέδου βιώνουν τις συνέπειες των δομικών προβλημάτων του συστήματος (Βιδάλη, 2017, σ. 84), όπως η υποστελέχωση, η υποχρηματοδότηση και ο υπερπληθυσμός. Η αδυναμία του κράτους να παρέχει επαρκείς πόρους και να ασκήσει αποτελεσματικό έλεγχο εντός των φυλακών οδηγεί στην ανάπτυξη μηχανισμών κοινωνικού ελέγχου που βασίζονται στην ισχύ

και την εξουσία, εντείνοντας τις ανισότητες μεταξύ των κρατουμένων (Κουλούρης, 2020, σσ.145-149). Η εθνική προέλευση και η γλωσσική ανεπάρκεια αποτελούν σημαντικούς παράγοντες που εντείνουν τις κοινωνικές ανισότητες εντός του σωφρονιστικού συστήματος. Οι αλλοδαποί κρατούμενοι, λόγω του γλωσσικού φραγμού και της έλλειψης πολιτισμικής ευαισθητοποίησης του προσωπικού, βρίσκονται σε μειονεκτική θέση σε σχέση με τους ντόπιους κρατούμενους. Η ανάγκη για διερμηνεία και η έλλειψη πρόσβασης σε πληροφορίες δημιουργούν ένα κλίμα εξάρτησης και ευαλωτότητας, το οποίο ενισχύει τις υπάρχουσες ιεραρχίες και ανισότητες εντός του καταστήματος κράτησης (Βαρβατάκος, 2016, σ. 2391). Η κοινωνική προέλευση ενός ατόμου επηρεάζει σημαντικά την εμπειρία του εγκλεισμού. Άτομα που προέρχονται από τα ανώτερα κοινωνικά στρώματα, με εκτεταμένα δίκτυα και κοινωνικές δεξιότητες, είναι σε θέση να διαπραγματευτούν ευνοϊκότερες συνθήκες κράτησης. Η ικανότητά τους να προσαρμοστούν στο σωφρονιστικό περιβάλλον, διατηρώντας παράλληλα τις κοινωνικές τους σχέσεις εκτός φυλακής, τους επιτρέπει να διαμορφώσουν ένα πιο προστατευτικό περιβάλλον για τον εαυτό τους. Η κοινωνική θέση ενός κρατούμενου επηρεάζει σημαντικά τη δυνατότητα του να διαπραγματευτεί τις συνθήκες κράτησής του. Άτομα που προέρχονται από τα ανώτερα κοινωνικά στρώματα, με υψηλό μορφωτικό επίπεδο και επαφές σε ισχυρούς κύκλους, είναι σε θέση να αξιοποιήσουν το κοινωνικό τους κεφάλαιο για να εξασφαλίσουν ευνοϊκότερη μεταχείριση. Η ικανότητά τους να διατηρήσουν τις κοινωνικές τους σχέσεις εκτός φυλακής και να διαπραγματευτούν απευθείας με τις αρχές τους επιτρέπει να αποφύγουν τις συγκρούσεις και να διαμορφώσουν ένα πιο ανεκτό περιβάλλον κράτησης. Επιπλέον, η άρνησή τους να ενσωματωθούν στην υποκουλτούρα της φυλακής και η προσπάθειά τους να διατηρήσουν την ατομική τους ταυτότητα συμβάλλουν στη διαμόρφωση μιας ξεχωριστής θέσης εντός του σωφρονιστικού συστήματος (Κασάπογλου, 2016, σ. 698).

Συμπεραίνουμε επομένως ότι η συμπεριφορά των σωφρονιστικών υπαλλήλων απέναντι στους κρατουμένους επηρεάζεται σημαντικά από το κοινωνικό και πολιτισμικό προφίλ του κάθε κρατούμενου. Άτομα που προέρχονται από υψηλότερα κοινωνικά στρώματα ή έχουν ισχυρές διασυνδέσεις, τείνουν να αντιμετωπίζονται με μεγαλύτερη επιείκεια. Η διακριτική μεταχείριση αυτή μπορεί να οφείλεται σε διάφορους παράγοντες, όπως ο φόβος απειλών, η επιθυμία για συνεργασία ή η διαφθορά. Η διαφθορά εντός των φυλακών, που εκδηλώνεται μέσω της παροχής παράνομων υπηρεσιών και αγαθών, ενισχύει τις ανισότητες μεταξύ των κρατουμένων.

2.6 Μάρτυρες Δημοσίου Συμφέροντος και Αντίποινα

Οι αξιόποινες πράξεις που σχετίζονται με τη διαφθορά πραγματοποιούνται συνήθως υπό άκρα μυστικότητα, καθιστώντας την αποκάλυψή τους εξαιρετικά δύσκολη, αν όχι αδύνατη, χωρίς τη συμβολή ατόμων που ενημερώνονται για αυτές μέσω των επαγγελματικών τους καθηκόντων. Αυτά τα άτομα, γνωστά ως μάρτυρες δημοσίου συμφέροντος (Whistleblowers) αποτελούν πρόσωπα που αποκαλύπτουν σημαντικές παρανομίες ή ανήθικες πρακτικές, είτε στον ιδιωτικό είτε στον δημόσιο τομέα, στο πλαίσιο της δραστηριότητας μιας επιχείρησης ή ενός οργανισμού που θίγουν το κοινό συμφέρον. Στην Ελλάδα, όπως και σε διεθνές επίπεδο, η προστασία τους αναδεικνύεται σε κρίσιμο ζήτημα, καθώς συχνά γίνονται στόχος αντιποίνων, όπως απώλεια εργασίας, κοινωνικός στιγματισμός και νομικές διώξεις. Λόγω του κινδύνου αντιποίνων που μπορεί να επηρεάσουν σοβαρά τη ζωή και την καριέρα τους, η δημιουργία ενός αποτελεσματικού συστήματος προστασίας για αυτούς θεωρείται θεμελιώδες εργαλείο για την αποτροπή της διαφθοράς, την προστασία του κράτους δικαίου και την ενίσχυση της διαφάνειας (Καραγκούνης, 2023).

Στην ελληνική νομοθεσία, οι μάρτυρες δημοσίου συμφέροντος προστατεύονται από το άρθρο 47 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας. Αυτό προβλέπει ότι όσοι συμβάλλουν ουσιαστικά στην αποκάλυψη παρανομιών μπορούν να έχουν προστασία ταυτότητας και ειδικά δικαιώματα (Σεβαστίδης, 2019). Παράλληλα, η Ευρωπαϊκή Οδηγία 2019/1937 θέτει εναρμονισμένο πλαίσιο προστασίας εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.), καλύπτοντας περιπτώσεις όπως περιβαλλοντικές παραβάσεις, διαφθορά, ή παραβιάσεις δεδομένων. Η ευρωπαϊκή νομοθεσία απαιτεί από τα κράτη μέλη να εφαρμόσουν διαδικασίες αναφοράς, προστασία από αντίποινα και ενημέρωση των πολιτών για τα δικαιώματά τους. Η Ελλάδα έχει ενσωματώσει τα βασικά σημεία της οδηγίας, αλλά η εφαρμογή της παραμένει μια πρόκληση λόγω έλλειψης επαρκών μηχανισμών επιβολής. Έρευνες δείχνουν ότι το 36% όσων καταγγέλλουν παρανομίες αντιμετωπίζουν παρενόχληση ή ακόμα και απειλές για τη ζωή τους. Στις περισσότερες περιπτώσεις, η ανεπάρκεια μηχανισμών προστασίας και η έλλειψη ενημέρωσης αποθαρρύνουν τα άτομα από το να προβούν σε καταγγελίες. Επιπλέον, η κοινωνική και επαγγελματική απομόνωση αποτελεί κοινή εμπειρία για τους μάρτυρες, καθώς αντιμετωπίζονται ως «προδότες» από τον περίγυρό τους (Στυλιανίδου, 2018). Στην Ελλάδα, τα αντίποινα συχνά περιλαμβάνουν νομικές διώξεις για συκοφαντική δυσφήμιση ή άλλες κατηγορίες, κάτι που δημιουργεί ένα περιβάλλον φόβου και σιωπής (Καραγκούνης, 2023).

Υποθέσεις όπως αυτές της Novartis, των Panama Papers και άλλων μεγάλων σκανδάλων έχουν αναδείξει τη σημασία του θεσμού των “Whistleblowers”. Οι Whistleblowers σε αυτές τις υποθέσεις έφεραν στο φως σημαντικά στοιχεία για διαφθορά, αλλά δέχτηκαν έντονες πιέσεις και απειλές. Οι περιπτώσεις αυτές δείχνουν ότι οι αποκαλύψεις συχνά προκαλούν ισχυρές αντιδράσεις από ισχυρά συμφέροντα, κάνοντας επιτακτική την ανάγκη για πιο αυστηρά μέτρα προστασίας (Moloney et al., 2018). Οι προκλήσεις που αντιμετωπίζουν όσοι μιλούν ανοιχτά επιδεινώνονται από τις «στρατηγικές αγωγές κατά της συμμετοχής του κοινού» - Strategic Lawsuits Against Public Participation (SLAPPS), οι οποίες αποσκοπούν στη φίμωση των επικριτών επιβαρύνοντάς τους με δαπανηρές νομικές μάχες (van Erp & van der Linden, 2021). Αυτή η νομική τακτική, κοινή στους εταιρικούς και πολιτικούς κύκλους, χρησιμεύει ως αποτρεπτικός παράγοντας για άτομα και οργανισμούς που επιδιώκουν να καταστήσουν τους ισχυρούς υπόλογους. Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης MME διαδραματίζουν κεντρικό ρόλο στην αποκάλυψη και την ενημέρωση για τα εγκλήματα λευκού κολάρου. Έρευνες όπως τα Panama Papers και Paradise Papers έχουν αποκαλύψει δίκτυα φοροδιαφυγής και οικονομικών παραβάσεων. Η κάλυψη από τα MME αυξάνει την ευαισθητοποίηση του κοινού, ασκεί πίεση στους πολιτικούς για νομοθετικές αλλαγές και αποθαρρύνει μελλοντικές παραβάσεις. Παρόλα αυτά η προσοχή των MME είναι συχνά επιλεκτική, εστιάζοντας σε διάσημες περιπτώσεις και όχι σε ευρύτερα προβλήματα (Eide & Kunelius, 2018). Επίσης, η δημοσιογραφία που επικρίνει ισχυρά συμφέροντα συχνά αντιμετωπίζει καταστολή και λογοκρισία. Πολλές χώρες έχουν εφαρμόσει νόμους κατά της δυσφήμισης, οι οποίοι χρησιμοποιούνται για να φιμώσουν τους δημοσιογράφους που προσπαθούν να εκθέσουν την εταιρική και πολιτική διαφθορά (Lewis, 2018). Αυτό το περιβάλλον καταστολής χρησιμεύει ως σημαντικό εμπόδιο στη λογοδοσία, προστατεύοντας ισχυρές προσωπικότητες από τον δημόσιο έλεγχο.

2.7 Επισκόπηση εμπειρικών ερευνών για τη διαφθορά και την ατιμωρησία

Στην Ισπανία διεξήχθη μια μεγάλη εμπειρική έρευνα αναφορικά με τη διαφθορά στο δημόσιο. Οι Villoria et al. (2022) επεξεργάστηκαν μια βάση δεδομένων όπου είχαν καταγραφεί οι αντιλήψεις Ισπανών πολιτών για τη διαφθορά στο δημόσιο και την πολιτική, προκειμένου να διερευνήσουν τη συσχέτιση ανάμεσα στην αντιληπτή διαφθορά στο δημόσιο και τις στάσεις και συμπεριφορές των πολιτών και ιδίως την ικανοποίηση από την κυβέρνηση και τη δημοκρατία, την εμπιστοσύνη στην κοινωνία και τους θεσμούς, και τις μη σύννομες συμπεριφορές. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι αντιλήψεις των πολιτών για

αυξημένη διαφθορά στην πολιτική και το δημόσιο τομέα συσχετίζονταν με λιγότερη ικανοποίηση, μικρότερη εμπιστοσύνη στους θεσμούς, το σύστημα απονομής δικαιοσύνης και το κοινωνικό σύνολο, και με μεγαλύτερη προθυμία για συμπεριφορά που δε συνάδει με τους νόμους και τις κοινωνικές νόρμες (willingness to break rule). Παρότι δε μπορεί να γίνει λόγος για αιτιώδη σχέση, τα αποτελέσματα είναι συνεπή με την θέση ότι η διαφθορά στο δημόσιο και την πολιτική διαβρώνει τη νομιμοποίηση της εκάστοτε κυβέρνηση στα μάτια των πολιτών και αδυνατίζει τον κοινωνικό ιστό. Ενδιαφέρον παρουσιάζει και η έρευνα που παρουσίασαν οι Ma et al. (2022), όπου αναλύθηκαν οι απαντήσεις σε ερωτηματολόγιο ενός δείγματος 3.033 κινέζων πολιτών και όπου βρέθηκε μια σημαντική και αρνητική συσχέτιση ανάμεσα στην αντιληπτή διαφθορά και στο επίπεδο υποκειμενικής ευζωίας (subjective well-being). Το ενδιαφέρον είναι ότι - σύμφωνα με αναλύσεις διαμεσολάβησης - η ικανοποίηση των Κινέζων πολιτών προς την κυβέρνηση φάνηκε να διαμεσολαβεί τη σχέση ανάμεσα στην αντιληπτή διαφθορά και την υποκειμενική ευζωία. Επομένως, όσο πιο ικανοποιημένοι ήταν από την κυβέρνηση οι κινέζοι πολίτες, τόσο πιο διεφθαρμένους έβλεπαν του κινέζους αξιωματούχους και τόσο μεγαλύτερη υποκειμενική ευζωία βίωναν.

Σε έρευνα που επίσης διεξήχθη στην Κίνα, αλλά και σε μια επαρχία της Ινδίας, οι Wu et al. (2020) διεξήγαγαν συνεντεύξεις με 44 υψηλά ιστάμενους υπαλλήλους στον δημόσιο τομέα αναφορικά με τη διαφθορά στο δημόσιο και τους τρόπους αντιμετώπισής της. Η ανάλυση των απαντήσεων στις συνεντεύξεις έδειξε ότι οι δημόσιοι υπάλληλοι και στις δύο χώρες θεωρούσαν ότι η προώθηση της διαφάνειας και η χρήση της τεχνολογίας στο δημόσιο ενδέχεται να μειώσει τα φαινόμενα διαφθοράς. Παρά ταύτα, ο βαθμός στον οποίο τα μέτρα αυτά για την καταπολέμηση της διαφθοράς (δηλ. προώθηση της διαφάνειας και χρήση της τεχνολογίας) αναμένεται να αποδώσουν καρπούς εξαρτάται από διάφορους παράγοντες όπως η πολιτική βούληση, οι εισοδηματικές ανισότητες, και η ετοιμότητα των υποδομών στο δημόσιο να ενσωματώσουν τα μέτρα αυτά. Ενδιαφέρον παρουσιάζει το εύρημα ότι οι δημόσιοι υπάλληλοι σε Κίνα και Ινδία διαφοροποιήθηκαν ως προς το ποια μέτρα καταπολέμησης της διαφθοράς θεωρούν ως τα πιο κατάλληλα: οι δημόσιοι υπάλληλοι στην Ινδία εστίασαν περισσότερο στον ρόλο της τεχνολογίας, ενώ οι υπάλληλοί στην Κίνα στο ρόλο της διαφάνειας, γεγονός που ενδεχομένως να αντανακλά τις διαφορετικές συνθήκες που υποθάλπουν τη διαφθορά στις δύο αυτές χώρες.

Κατά πόσο οι αντιλήψεις των πολιτών αναφορικά με την έκταση της διαφθοράς στο δημόσιο αντανακλούν την πραγματικότητα ή την έχουν διογκώσει; Αυτό το ερώτημα προσπάθησε να

απαντήσει ο Charron (2015) αναλύοντας τις απαντήσεις σε ερωτηματολόγια σε ένα εξαιρετικά μεγάλο δείγμα ερωτώμενων (85.000 άτομα) από 24 χώρες της Ευρώπης. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι - παρά τις πεσιμιστικές φωνές που έχουν κατά καιρούς εμφανιστεί στη διεθνή βιβλιογραφία - οι ευρωπαίοι πολίτες είναι σχετικά αντικειμενικοί στις εκτιμήσεις που δίνουν για τα φαινόμενα διαφθοράς, οι οποίες εκτιμήσεις συμπίπτουν τόσο με τις εκτιμήσεις των ειδικών, όσο και με τους πραγματικούς δείκτες διαφθοράς σε μια χώρα. Στο ίδιο συμπέρασμα είχε καταλήξει νωρίτερα και ο Olken (2009) αναφορικά με την αντίληψη της διαφθοράς σε δημόσια έργα από ινδονήσιους χωρικούς. Ο ερευνητής συνέκρινε τις αντιλήψεις περί διαφθοράς (με αφορμή ένα συγκεκριμένο έργο που αφορούσε την κατασκευή ενός δημόσιου δρόμου) με τα «οικονομικά δεδομένα» του έργου και βρήκε οι αντιλήψεις των χωρικών ήταν αρκετά κοντά στην πραγματικότητα. Παρά ταύτα, οι Zizumbo Colunga και Meza (2023) στην πιο πρόσφατη έρευνά τους και χρησιμοποιώντας μια πειραματικού τύπου έρευνα βρήκαν το εξής σημαντικό: οι αντιλήψεις των δημοσίων υπαλλήλων στο Μεξικό αναφορικά με τα περιστατικά διαφθοράς στο δημόσιο διαφοροποιούνται ανάλογα με το πώς τους παρουσιαζόταν το περιστατικό. Όταν το περιστατικό τους παρουσιαζόταν, όχι ως χρηματική δολοφονία, αλλά ως «περίπτωση αναδιανομής πόρων», οι δημόσιοι υπάλληλοι ήταν λιγότερο επιρρεπείς στο να αντιληφθούν το συμβάν ως κρούσμα διαφθοράς (Zizumbo Colunga & Meza, 2023).

Σε επίσης ποσοτική έρευνα που διεξήχθη στο Μεξικό αναφορικά με τις αντιλήψεις των πολιτών για τη διαφθορά και τη Δημοκρατία (Bailey & Paras, 2006) τα αποτελέσματα είχαν ως εξής: (α) Η κυβέρνηση γινόταν αντιληπτή από τους ίδιους τους πολίτες ως ελαφρώς πιο διεφθαρμένη σε σχέση με την ευρύτερη κοινωνία (β) μόνο ένα μικρό ποσοστό των ερωτώμενων (περίπου το ένα τέταρτο) ανέφερε ότι έχει εμπλακεί ή έχει γίνει μάρτυρας κρουσμάτων δωροδοκίας και χρηματισμού (φακελάκι) και (γ) οι αντιλήψεις για τη διαφθορά επηρεάζουν την ικανοποίηση από τη δημοκρατία, με τους πολίτες που αναφέρουν ότι οι διαφθορά είναι ένα σημαντικό πρόβλημα να επιδεικνύουν την μικρότερη εμπιστοσύνη στους θεσμούς και τα πρόσωπα. Οι ερευνητές διερωτώνται το εξής: Εάν μόνο ένα σχετικά μικρό ποσοστό των πολιτών έχει εμπλακεί άμεσα σε φαινόμενα διαφθοράς, από πού άραγε πηγάζει η διάχυτη απαισιοδοξία των πολιτών για τα εκτεταμένα επεισόδια διαφθοράς στην κοινωνική και πολιτική ζωή;

Σε άλλη έρευνα (Bai et al., 2014) που διεξήχθη στην Κίνα, έγινε προσπάθεια να διερευνηθεί κατά πόσο οι προθέσεις των πολιτών να προβούν σε μια πράξη διαφθοράς διαμεσολαβούνται

από τις πεποιθήσεις τους για έναν δίκαιο κόσμο, αλλά και από την πιθανότητα της ύπαρξης τιμωρίας σε περιπτώσεις γίνουν αντιληπτοί. Στην έρευνα αυτή χρησιμοποιήθηκαν υποθετικά σενάρια που αφορούσαν περιπτώσεις δωροδοκίας, αλλά και νεποτισμού. Τα αποτελέσματα έδειξαν μια αρνητική σχέση ανάμεσα στην πρόθεση να λειτουργήσει κάποιος με έναν διεφθαρμένο τρόπο και στην πεποίθηση του για έναν δίκαιο κόσμο, και ότι η σχέση αυτή διαμεσολαβείται από την πιθανότητα ύπαρξης τιμωρίας. Με άλλα λόγια, όσο περισσότερο πίστευε κάποιος στην εγγενή δικαιοσύνη, τόσο λιγότερο πιθανό ήταν να προβεί σε μια πράξη διαφθοράς, και ότι η σχέση αυτή διαμεσολαβείται από την πιθανότητα η πράξη αυτή να τιμωρηθεί άμεσα από το σύστημα.

Με ποιο τρόπο η τιμωρία της διαφθοράς θα μπορούσε να ενισχύσει την πίστη και την υποστήριξη των πολιτών σε ένα πολιτικό σύστημα; Οι Tsai et al. (2022) δίνουν δύο πιθανές απαντήσεις (α) η ικανότητα μιας κυβέρνησης να προωθήσει μέτρα κατά της διαφθοράς ενισχύει τη δημοφιλία της, αλλά και αναδεικνύει την ικανότητα των πολιτικών στα μάτια των πολιτών και (β) τα μέτρα κατά της διαφθοράς ανυψώνουν το ηθικό των πολιτών και ενισχύουν τη νομιμοφροσύνη τους. Οι παραπάνω ερευνητές διενέργησαν μια πειραματική έρευνα προκειμένου να θέσουν σε εμπειρικό έλεγχο τις υποθέσεις τους αυτές (Tsai et al., 2022). Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι πολίτες της Κίνας βλέπουν με θετικό μάτι τους τοπικούς κυβερνητικούς αξιωματούχους, όταν οι τελευταίοι τιμωρούν τους υφισταμένους τους για φαινόμενα διαφθοράς, και ότι η θετική αυτή εκτίμηση πηγάζει από την αντίληψη των πολιτών για τις ικανότητες και το ηθικό ανάστημα των αξιωματούχων. Μάλιστα, η θετική αντίληψη που έχουν οι πολίτες για τα μέτρα κατά της διαφθοράς μπορεί να υπερσκελίσει οποιαδήποτε άλλα λαοφιλή μετρά μιας κυβέρνησης όπως παροχή οικονομικών ή προνοιακών ενισχύσεων ή η διευκόλυνση της συμμετοχής των πολιτών στα κοινά.

Ποια τα χαρακτηριστικά των πολιτών που συνδέονται με τις αντιλήψεις τους για τη διαφθορά στη δημόσιο; Η Tverdova (2011) προσπάθησε να απαντήσει στο ερώτημα αυτό αξιοποιώντας μια μεγάλη βάση δεδομένων με απαντήσεις πολιτών σε ερωτηματολόγιο από 30 χώρες. Αντίθετα με τις αρχικές υποθέσεις, οι πιο μορφωμένοι έτειναν να αντιλαμβάνονται μικρότερο ποσοστό υπαρκτής διαφθοράς στο δημόσιο. Επίσης, και σε συμφωνία με τις αρχικές υποθέσεις, όσοι υποστήριζαν πολιτικά με την εκάστοτε κυβέρνηση ήταν λιγότερο επιρρεπείς στο να αντιληφθούν κυβερνητική διαφθορά. Σε παρόμοια ευρήματα κατέληξε και ο Agerberg (2022), ο οποίος χρησιμοποιώντας μια πειραματική έρευνα βρήκε ότι οι απαντήσεις των πολιτών περί υπαρκτής διαφθοράς επηρεάζονται από τις πολιτικές τους πεποιθήσεις και τη

σύνδεση που νιώθουν με τον εκάστοτε κυβερνών κόμμα. Όμως, το πιο ενδιαφέρον εύρημα αναφέρθηκε από τους Maeda και Ziegfeld (2015). Αναλύοντας απαντήσεις πολιτών σε ερωτηματολόγιο αναφορικά με τη διαφθορά στο δημόσιο, οι ερευνητές βρήκαν ότι οι οικονομικά ασθενέστεροι και λιγότερο μορφωμένοι πολίτες αντιλαμβάνονται μεγαλύτερα ποσοστά διαφθοράς, αλλά μόνο στις οικονομικά ανεπτυγμένες χώρες. Στις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες η σχέση ανάμεσα στα κοινωνικοοικονομικά χαρ/κά των πολιτών και στις αντιλήψεις τους περί διαφθοράς στο δημόσιο ήταν ανεστραμμένη.

Η έρευνα του Dormaels (2014) σε ένα δείγμα 2256 Φλαμανδών πολιτών και 350 αστυνομικών βρήκε ότι οι πολίτες που διέθεταν ανώτερα – σε status και οικονομικές απολαβές – επαγγέλματα, αλλά και οι αστυνομικοί του δείγματος, εμφάνιζαν ορθότερη αντίληψη της διαφθοράς σε σχέση με τους πολίτες που ασκούσαν κατώτερα επαγγέλματα. Αλλά και σε πρόσφατη διαδικτυακή έρευνα που διεξήχθη στην Αυστραλία σε δείγμα 11.304 πολιτών, βρέθηκε ότι οι νέοι σε ηλικία, άνεργοι, λιγότερο μορφωμένοι που ζούσαν σε κοινωνικοοικονομικά υποβαθμισμένες περιοχές εμφάνιζαν την μεγαλύτερη αντίληψη περί διαφθοράς στους δημόσιους λειτουργούς (Voce et al., 2024).

Εκτός από τα ατομικά χαρ/κά των πολιτών, και άλλοι παράγοντες φαίνεται να παίζουν ρόλο στην αντίληψη της διαφθοράς. Στην έρευνα των Birdsall et al. (2018), όπου αναλύθηκαν οι απαντήσεις πολιτών από 117 χώρες στο ερωτηματολόγιο «Βαρόμετρο Παγκόσμιας Διαφθοράς» βρέθηκε ότι οι αντιλήψεις των πολιτών για το μέγεθος της διαφθοράς συνδέονταν με το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν (ΑΕΠ) της εκάστοτε χώρας. Στις χώρες με μικρότερο ΑΕΠ, η αντιληπτή διαφθορά ήταν επίσης μικρότερη, διότι το ΑΕΠ επηρέαζε τη συχνότητα και το μέγεθος των δωροδοκιών στο δημόσιο. Σε μια πιο πρόσφατη έρευνα στη Γαλλία, βρέθηκε ότι όσο πιο ψηλά στην (πολιτική, διοικητική) ιεραρχία βρίσκεται κάποιος, τόσο πιο πιθανό είναι να γίνει αντιληπτός ως διεφθαρμένος (Francois & Meon, 2021). Επίσης, στην έρευνα των Flavin και Montgomery (2019), όπου αναλύθηκαν οι απαντήσεις των πολιτών από 100 και πλέον χώρες, ο δείκτης αντίληψης της διαφθοράς βρέθηκε να συσχετίζεται με την ελευθερία του Τύπου, όπου η διαφθορά γινόταν περισσότερο αντιληπτή σε χώρες όπου επικρατούσε μεγαλύτερη ελευθερία στον έντυπο και ηλεκτρονικό Τύπο. Ενδιαφέρον παρουσιάζει και το εύρημα των Asomah et al. (2024) όπου канаδοί πολίτες που ενημερώνονταν από τα παραδοσιακά μέσα ενημέρωσης (τηλεόραση, ραδιόφωνο, ημερήσιο έντυπο τύπο) είχαν μικρότερη πιθανότητα να αντιληφθούν το κράτος ως διεφθαρμένο σε σχέση με канаδοί πολίτες που ενημερώνονταν από πιο σύγχρονα μέσα ενημέρωσης (ηλεκτρονικό τύπο,

ψηφιακά μέσα). Επιπλέον, στην ίδια έρευνα, οι πολίτες που εμπιστεύονταν τους κυβερνητικούς θεσμούς της χώρας, αντιλαμβάνονταν μικρότερη διαφθορά σε σχέση με τους πολίτες που δεν διέθεταν το ίδιο βαθμό εμπιστοσύνης (Asomah et al., 2024). Εντούτοις, και το αντίστροφο μοιάζει να ισχύει. Για παράδειγμα, στην έρευνα του Chang (2021) βρέθηκε ότι ο αντιληπτός δείκτης διαφθοράς από του πολίτες είχε διαβρωτική επίδραση στην εμπιστοσύνη που έδειχναν απέναντι στους πολιτικούς. Τα παραπάνω ευρήματα δείχνουν με πειστικό τρόπο ότι η σχέση μεταξύ αντιληπτής διαφθοράς και εμπιστοσύνης στους κυβερνητικούς θεσμούς είναι περισσότερο αμφίδρομη παρά μονόδρομη.

Την επίδραση της δημοκρατίας στις αντιλήψεις των πολιτών για τη διαφθορά μελέτησε η έρευνα των Li et al. (2015). Οι ερευνητές, μελετώντας απόψεις πολιτών από διάφορα φυλετικά και πολιτισμικά περιβάλλοντα (ασιάτες, αφρικανούς και λατίνους), βρήκαν ότι η ύπαρξη ενός δημοκρατικού περιβάλλοντος έχει διαφοροποιημένη επίδραση στις αντιλήψεις των πολιτών περί της διαφθοράς. Γενικά, σε χώρες με υψηλό επίπεδο δημοκρατίας, οι πολίτες τείνουν να αντιλαμβάνονται χαμηλότερα επίπεδα κυβερνητικής διαφθοράς. Επίσης, στις χώρες αυτές, οι αντιλήψεις των πολιτών αναφορικά με την κυβερνητική διαφάνεια και την ατιμωρησία είναι λιγότερο πιθανό να επηρεαστούν από την οικονομική κατάσταση της χώρας. Τη σχέση μεταξύ επικρατούσας κουλτούρας σε μια χώρα και τις αντιλήψεις πολιτών περί διαφθοράς μελέτησαν και οι Dipierro και Rella (2024). Αναλύοντας δεδομένα από 142 χώρες οι ερευνητές βρήκαν ότι ορισμένα από τα πολιτισμικά χαρ/κά της διαπολιτισμικής θεωρίας του Hofstede όπως χάσμα εξουσίας, αποφυγή αβεβαιότητας, αρρενωπότητα και μικρότερος ατομικισμός συνδέονται με ανακριβή αντίληψη της διαφθοράς σε μια χώρα. Ενδιαφέρον παρουσιάζουν και τα ευρήματα πρόσφατης έρευνας (Tsao & Hsueh, 2022) αναφορικά με την σταθερότητα των αντιλήψεων των πολιτών ως προς το επίπεδο διαφθοράς. Χρησιμοποιώντας έναν αξιόπιστο παγκόσμιο δείκτη διαφθοράς (Corruption Perception Index) και για το χρονικό διάστημα 2012-2019, οι ερευνητές διαπίστωσαν ότι οι αντιλήψεις των πολιτών για τη διαφθορά παραμένουν σχετικά σταθερές, αλλά μόνο στις χώρες όπου η διαφθορά βρίσκεται σε πολύ υψηλά ή πολύ χαμηλά επίπεδα. Αντίθετα, σε χώρες με μέτρια επίπεδα διαφθοράς, οι αντιλήψεις των πολιτών περί υπαρκτής διαφθοράς εμφάνιζαν μια αστάθεια και μεταβλητότητα, γεγονός που τις καθιστούσε πιο δεκτικές σε κυβερνητικές επιρροές και παρεμβάσεις (Tsao & Hsueh, 2022).

Αναφορικά με την περίπτωση των δημόσιων υπάλληλων, μια πρόσφατη έρευνα των Awale και Kulmie (2024) στη Σομαλία διερεύνησε αντιλήψεις αναφορικά με τη διαφθορά και το

οικονομικό έγκλημα. Το δείγμα αποτέλεσαν 200 δημόσιοι υπάλληλοι από διάφορους τομείς του δημοσίου και η έρευνα διεξήχθη με τη χρήση ερωτηματολογίου. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η κακή διακυβέρνηση συχνά οδηγεί σε φαινόμενα διαφθοράς, τα οποία αποτελούν και ένα δυσεπίλυτο πρόβλημα για τους οργανισμούς του δημοσίου. Τα αποτελέσματα έδειξαν επίσης ότι τα οικονομικά εγκλήματα που συντελούνται στο χώρο του δημοσίου είναι λιγότερο σοβαρά σε σχέση με άλλους τύπους εγκλημάτων. Επιπλέον, βρέθηκε πως, τόσο τα οικονομικά εγκλήματα όσο και τα φαινόμενα διαφθοράς προκύπτουν ως αποτέλεσμα των ελλείψεων και αδυναμιών των διαφόρων μηχανισμών ελέγχου. Οι ερευνητές καταλήγουν στο συμπέρασμα πως οι κατά καιρούς κυβερνώντες θα πρέπει να διασφαλίσουν μια στιβαρή διακυβέρνηση, ισχυρούς μηχανισμούς ελέγχου, ορθή δημοσιονομική διαχείριση, ρωμαλέο ποινικοκατασταλτικό σύστημα, καθώς και κατάλληλες πολιτικές και μέτρα κατά της διαφθοράς, αν θέλουν να καταπολεμήσουν αποτελεσματικά τη διαφθορά και το οικονομικό έγκλημα (Awale & Kulmie, 2024).

Στην Ελλάδα δύο μόνο έρευνες – εξ όσων γνωρίζουμε - έχουν διερευνήσει τις αντιλήψεις ιδιωτικών υπαλλήλων αναφορικά με τα φαινόμενα διαφθοράς και εξαπάτησης. Οι Pappa και Spanos (2024) χρησιμοποίησαν, επίσης ερωτηματολόγιο με ερωτήσεις κλειστού τύπου προκειμένου να διερευνήσουν τις απόψεις (δηλαδή, κατά πόσο υπέπεσαν στην αντίληψή τους περιστατικά διαφθοράς και οικονομικής απάτης) 104 ιδιωτικών υπαλλήλων στον τομέα της υγείας. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι τα κρούσματα εξαπάτησης που οι ίδιοι οι ερωτώμενοι ήταν σε θέση να αντιληφθούν αφορούσαν την κατάχρηση των μέσων επικοινωνίας (τηλέφωνο, διαδίκτυο) ενώ ως ο σημαντικότερος παράγοντας της διαφθοράς αναδείχθηκε το φαινόμενο του νεποτισμού. Επίσης, οι αντιλήψεις αυτές επηρεάζονταν από τα δημογραφικά χαρ/κά του δείγματος (π.χ., ηλικία, φύλο, μορφωτικό επίπεδο, θέση στην ιεραρχία, προϋπηρεσία).

Τέλος, η Λιάρου (2011) εξέτασε τις απόψεις λογιστών και φοροτεχνικών πάνω στο ζήτημα της διαφθοράς. Η έρευνα διεξήχθη σε 64 λογιστές και φοροτεχνικούς από την πόλη της Θεσσαλονίκης με τη μέθοδο του ερωτηματολογίου. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι ερωτώμενοι θεωρούσαν ως περισσότερο διεφθαρμένες τις κυβερνήσεις και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, ενώ αξιολογούν ως αναποτελεσματικό το υπάρχον νομικό πλαίσιο για τις ιδιωτικές επιχειρήσεις στην Ελλάδα, κυρίως σε ό,τι αφορά τη διαχείριση και επίλυση φορολογικών υποθέσεων. Ως αποτελεσματικά μέτρα πάταξης φαινομένων διαφθοράς στο δημόσιο, οι ερωτώμενοι προέβαλαν την αυστηρότητα στην εφαρμογή των νόμων για όλους

χωρίς διακρίσεις, καθώς και στον άμεσο εντοπισμό και τιμωρία όσων δωροδοκούνται/χρηματίζονται (μίζα, φακελάκι). Επίσης, η πλειονότητα των ερωτώμενων υποστήριξε ότι θα συμβάλει αποτελεσματικά στη μείωση των φαινομένων διαφθοράς τόσο η αυστηροποίηση του υπάρχοντος νομοθετικού πλαισίου όσο και η υιοθέτηση σύγχρονων λογιστικών πρακτικών.

Συνοψίζοντας τις επισκοπούμενες εμπειρικές έρευνες βλέπουμε πως φαινόμενα διαφθοράς και οικονομικής απάτης εντοπίζονται από τους πολίτες σε όλα σχεδόν τα πολιτισμικά περιβάλλοντα, με τις δημοκρατικές και λιγότερο κολεκτιβιστικές κοινωνίες (κατά την τυπολογία του Hofstede) να εμφανίζουν τα λιγότερα κρούσματα. Οι πολίτες αξιολογούν τη δωροδοκία και τον νεποτισμό ως τους σημαντικότερους παράγοντες διαφθοράς και οικονομικής απάτης, ενώ θεωρούν ότι η αυστηροποίηση των ελεγκτικών μηχανισμών και του υπάρχοντος νομοθετικού πλαισίου, καθώς και η υιοθέτηση σύγχρονων λογιστικών/φορολογικών πρακτικών – σε συνδυασμό με την πολιτική βούληση – ενδεχομένως να συμβάλουν αποφασιστικά στη μείωση των φαινομένων διαφθοράς και οικονομικού εγκλήματος. Επίσης, όσο πιο ψηλά ιστάμενος (κοινωνικά και οικονομικό-πολιτικά) είναι κάποιος, τόσο πιο πιθανό είναι να γίνει αντιληπτός ως διεφθαρμένος, παρότι ορισμένες έρευνες έχουν δώσει πρώιμα ευρήματα ότι οι πολίτες (και δημόσιοι υπάλληλοι) είναι περισσότερο ανεκτικοί σε (και ίσως δικαιολογούν) κρούσματα διαφθοράς από κάποιον που τοποθετείται σχετικά ψηλά στην ιεραρχία, ειδικά σε χώρες όπου κυριαρχεί ο ελιτισμός και η μεριτοκρατία (Tan et al., 2021). Τέλος, οι απόψεις των πολιτών φαίνεται πως διαφοροποιούνται με βάση τα δημογραφικά τους χαρ/κά όπως το φύλο, η ηλικία, το μορφωτικό επίπεδο, το εισόδημα, το επάγγελμα, η θέση στην ιεραρχία και η προϋπηρεσία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Μεθοδολογικό πλαίσιο

Για τη διεξαγωγή της παρούσας έρευνας αξιοποιήσαμε την ερευνητική στρατηγική της ποσοτικής δειγματοληπτικής έρευνας (survey). Η δειγματοληπτική έρευνα χρησιμοποιείται προκειμένου να εντοπιστούν και να καταγραφούν απόψεις, πεποιθήσεις και στάσεις με τη συγκέντρωση ποσοτικών αριθμητικών δεδομένων μέσω ερωτηματολογίων ή δομημένων συνεντεύξεων (Bryman, 2016. Creswell, 2011). Για τους σκοπούς της παρούσας έρευνας επιλέχθηκε η μη πιθανοτική δειγματοληψία βασισμένη σε διαθέσιμα υποκείμενα, δεδομένου ότι οι συμμετέχοντες στην έρευνα ήταν εύκολα προσβάσιμοι στην ερευνήτρια (Creswell, 2011). Ο λόγος που επιλέχθηκε η δειγματοληπτική αυτή στρατηγική ήταν διότι η παρούσα έρευνα αφορά την πρώτη καταγραφή της υψηλής διαφθοράς στην Ελλάδα – μέσα από τις απόψεις των ίδιων των δημόσιων υπαλλήλων – και μας ενδιέφερε πρωτίστως η καταγραφή τάσεων και η χαρτογράφηση του πεδίου παρά η γενίκευση των ευρημάτων στον ευρύτερο πληθυσμό (Creswell, 2011).

Η παρούσα έρευνα έχει ως στόχο να καταγράψει και να μελετήσει τις απόψεις των υπαλλήλων ΔΟΥ ως προς την συχνότητα εμφάνισης και τα χαρακτηριστικά της υψηλής διαφθοράς στο Ελληνικό δημόσιο. Η επιλογή να επικεντρωθούμε σε απόψεις υπαλλήλων ΔΟΥ οφείλεται στο γεγονός ότι οι ΔΟΥ αποτελούν ένα νευραλγικό τομέα της Φορολογικής Διοίκησης με ευαλωτότητα στις πρακτικές διαφθοράς (Κωνσταντινίδου, 2003. Ξανθόπουλος 2016).

Για την επίτευξη αυτού του στόχου τέθηκαν τα ερευνητικά ερωτήματα που ακολουθούν:

- α. Ποιες είναι οι συνηθέστερες μορφές υψηλής διαφθοράς στους τομείς της δημόσιας διοίκησης σύμφωνα με τις απόψεις υπαλλήλων ΔΟΥ;
- β. Ποια είναι τα κοινά χαρακτηριστικά των συναλλασσόμενων που εμπλέκονται σε υποθέσεις υψηλής διαφθοράς, σύμφωνα με τις απόψεις υπαλλήλων ΔΟΥ;
- γ. Ποια τα κύρια κίνητρα που ωθούν άτομα σε θέσεις εξουσίας να εμπλακούν σε πράξεις διαφθοράς, σύμφωνα με τις απόψεις υπαλλήλων στις ΔΟΥ;
- δ. Ποιες είναι οι οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις της υψηλής διαφθοράς, σύμφωνα με τις απόψεις υπαλλήλων ΔΟΥ;
- ε. Ποια η αντιμετώπιση της υψηλής διαφθοράς από το ποινικό σύστημα στην Ελλάδα σύμφωνα με τις απόψεις υπαλλήλων ΔΟΥ;

- στ. Σε ποιο βαθμό διάφορα μέτρα (π.χ., δημοσιοποίηση πόθεν έσχες, αυστηροποίηση ποινών, ενίσχυση εσωτερικών ελέγχων, κ.ά.) συμβάλλουν στην καταπολέμηση της υψηλής διαφθοράς στο δημόσιο, σύμφωνα με τις απόψεις υπαλλήλων ΔΟΥ;
- ζ. Σε ποιο βαθμό οι απόψεις υπαλλήλων ΔΟΥ για την υψηλή διαφθορά στη δημόσια διοίκηση διαφοροποιούνται με βάση το φύλο, την ηλικία, την προϋπηρεσία και το μορφωτικό επίπεδο;

3.1 Δείγμα

Η έρευνα αφορά στον πληθυσμό των εν ενεργεία υπαλλήλων - όλων των βαθμίδων - στις ΔΟΥ στην Ελλάδα και πραγματοποιήθηκε σε ένα δείγμα 168 υπαλλήλων από διάφορες ΔΟΥ σε όλη την επικράτεια. Χρησιμοποιήθηκε δειγματοληψία μη αντιπροσωπευτικού δείγματος χωρίς πιθανότητα και πιο συγκεκριμένα σκόπιμη δειγματοληψία με τη μέθοδο «χιονοστιβάδα» (Creswell, 2011).

Τα δεδομένα συλλέχθηκαν σε συγκεκριμένο χρονικό διάστημα από τις 21 Ιανουαρίου 2025 έως και τις 27 Ιανουαρίου του ίδιου έτους. Από ένα δείγμα του πληθυσμού συλλέχθηκαν ποσοτικά δεδομένα μέσω ερωτηματολογίου, για διαφορετικές μεταβλητές, και κατόπιν ελέγχθηκε αν υπάρχουν συσχετίσεις μεταξύ των μεταβλητών αυτών.

3.2 Ερευνητική διαδικασία

Το εργαλείο που επιλέχθηκε για τη διεξαγωγή της συγκεκριμένης έρευνας είναι το ερωτηματολόγιο ατομικής συμπλήρωσης, όπου οι συμμετέχοντες στην έρευνα καλούνται να απαντήσουν σε ορισμένες ερωτήσεις κλειστού τύπου, ώστε να καταγραφεί η άποψή τους για το υπό διερεύνηση θέμα. Αποτελεί μία εύχρηστη επιλογή τόσο για τον ερευνητή, όσο και για τον ερωτώμενο, διότι συνήθως ακολουθώντας τις οδηγίες ο ερωτώμενος δε δυσκολεύεται να ολοκληρώσει τη διαδικασία απαντώντας, στις ερωτήσεις, ενώ ταυτόχρονα μειώνεται και ο κίνδυνος να μην απαντηθεί κάποια ερώτηση. Επιπρόσθετα ο χρόνος που χρειάζεται για τη συλλογή δεδομένων είναι μικρότερος σε σχέση με άλλα εργαλεία, όπως για παράδειγμα η συνέντευξη, καθώς σε μια συγκεκριμένη χρονική στιγμή μπορούν να συμπληρωθούν περισσότερα από ένα ερωτηματολόγια (Bryman, 2017). Για τη συγκεκριμένη έρευνα, μάλιστα, θα χρησιμοποιηθεί το ερωτηματολόγιο ατομικής συμπλήρωσης στο Διαδικτυακό Ιστό, δηλαδή οι συμμετέχοντες θα πρέπει να μεταβούν σε έναν ιστότοπο για να συμπληρώσουν το ερωτηματολόγιο. Η επιλογή αυτή χαρακτηρίζεται από το χαμηλό κόστος και το λίγο χρόνο που απαιτείται, κυρίως σε περιπτώσεις γεωγραφικής απόστασης, αφού δεν

χρειάζεται ο ερευνητής να ταξιδέψει για να έρθει σε επαφή με τους ερωτώμενους και με αυτόν τον τρόπο αυξάνεται η δυνατότητα συμμετοχής στην έρευνα (Bryman, 2017. Creswell, 2011).

Ο σύνδεσμος για το ερωτηματολόγιο στάλθηκε είτε με email, είτε με προσωπικό μήνυμα μέσω των μέσων κοινωνικής δικτύωσης (Viber, Messenger, κ.ά.) σε περισσότερους από 200 υπαλλήλους – όλων των βαθμίδων - σε Δημόσιες Οικονομικές Υπηρεσίες. το ερωτηματολόγιο συνοδεύεται από ενημερωτικό σημείωμα αναφορικά με τον ερευνητή, το πλαίσιο διεξαγωγής της έρευνας και το θέμα της. Στο σημείωμα διασφαλίζεται η εθελούσια συμμετοχή και η ανωνυμία των συμμετεχόντων, παρέχονται στοιχεία επικοινωνίας του ερευνητή για τυχόν διευκρινήσεις και δίνονται απλές και σύντομες οδηγίες για τη σωστή συμπλήρωσή του.

3.3 Εργαλείο συλλογής δεδομένων

Ως εργαλείο συλλογής δεδομένων επιλέχθηκε ερωτηματολόγιο ατομικής συμπλήρωσης γιατί είναι ιδανικό για τη συλλογή δεδομένων αναφορικά με απόψεις ενός δείγματος και έχει τα πλεονεκτήματα της ευχρηστότητας, της ποσοτικοποίησης των απαντήσεων, της εύκολης στατιστικής ανάλυσης και σύγκρισης των αποτελεσμάτων και της γρήγορης συμπλήρωσης. Επίσης, η διασφάλιση της ανωνυμίας και η δυνατότητα ατομικής συμπλήρωσης αποτελούν εγγύηση ότι οι συμμετέχοντες θα απαντήσουν με ειλικρίνεια, αφού κάθε άτομο συμπληρώνει τις απαντήσεις στο χώρο του χωρίς να προβληματίζεται για πιθανό έλεγχο (Bryman, 2017).

Το παρόν ερωτηματολόγιο κατασκευάστηκε μέσα από την αξιοποίηση ερευνητικών εργαλείων που προέκυψαν από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση (π.χ., Λιάρου, 2011). Έχει χωριστεί σε δύο μεγάλες ενότητες, όπου στην πρώτη ενότητα περιλαμβάνονται ερωτήσεις δημογραφικού περιεχομένου που αφορούν στο φύλο, την ηλικία, την οικογενειακή κατάσταση, το μορφωτικό επίπεδο, τα έτη εμπειρίας ως προϊστάμενος και τα έτη εμπειρίας ως υπάλληλος. Η δεύτερη ενότητα διαιρείται σε έξι άξονες ερωτήσεων, με τον κάθε άξονα να αντιστοιχεί σε καθένα από τα ερευνητικά ερωτήματα που έχουν τεθεί. Όλες οι ερωτήσεις του ερωτηματολογίου είναι κλειστού τύπου με ομοιόμορφη απαντητική κλίμακα, προκειμένου να συμπληρώνονται εύκολα και να είναι ομαλότερη η στατιστική ανάλυση των αποτελεσμάτων. Πιο συγκεκριμένα στον πρώτο άξονα του δεύτερου μέρους καταγράφονται οι απόψεις δημόσιων υπαλλήλων σε ΔΟΥ αναφορικά με τις συνηθέστερες μορφές υψηλής διαφθοράς στους τομείς της δημόσιας διοίκησης. Ο δεύτερος άξονας αφορά τις απόψεις δημόσιων υπαλλήλων σε ΔΟΥ ως προς τα κοινά χαρακτηριστικά των συναλλασσόμενων

που εμπλέκονται σε υποθέσεις υψηλής διαφθοράς. Ο τρίτος άξονας αφορά απόψεις υπαλλήλων για τα κύρια κίνητρα που ωθούν άτομα σε θέσεις εξουσίας να εμπλακούν σε πράξεις διαφθοράς. Στον τέταρτο άξονα διερευνάται ο οικονομικός και κοινωνικός αντίκτυπος της υψηλής διαφθοράς, σύμφωνα με τις απόψεις υπαλλήλων στις ΔΟΥ. Τέλος, στον πέμπτο άξονα διερευνώνται οι απόψεις του δείγματος για τον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζεται η υψηλή διαφθορά από το ποινικό σύστημα στην Ελλάδα, ενώ στον έκτο και τελευταίο άξονα του δεύτερου μέρους καταγράφονται οι απόψεις υπαλλήλων όσον αφορά το βαθμό που διάφορα μέτρα (π.χ., δημοσιοποίηση πόθεν έσχες, αυστηροποίηση ποινών, ενίσχυση εσωτερικών ελέγχων, κ.ά.) συμβάλλουν στην καταπολέμηση της υψηλής διαφθοράς στο δημόσιο. Οι απαντήσεις δίνονται με μια πεντάβαθμη κλίμακα τύπου Likert (1 = Ποτέ, 2 = Σπάνια, 3 = Μερικές φορές, 4 = Συχνά και 5 = Πολύ συχνά) στον πρώτο άξονα και (1 = Διαφωνώ απόλυτα, 2 = Διαφωνώ, 3 = Όύτε συμφωνώ/ούτε διαφωνώ, 4 = Συμφωνώ και 5 = Συμφωνώ απόλυτα) στους υπόλοιπους πέντε άξονες. Η επιλογή της πεντάβαθμης κλίμακας με επιλογή της ουδετερότητας (ούτε συμφωνώ/ούτε διαφωνώ) έναντι της τετράβαθμης έγινε εσκεμμένα, προκειμένου να μην εκβιαστεί ο ερωτώμενος να απαντήσει είτε προς την κατεύθυνση της συμφωνίας, είτε προς την κατεύθυνση της διαφωνίας (Bryman, 2016).

Το παρόν ερωτηματολόγιο κατασκευάστηκε σύμφωνα με τις αρχές της ψυχομετρίας και της μεθοδολογίας έρευνας, ώστε να είναι διασφαλισμένη αξιοπιστία και η εγκυρότητα περιεχομένου. Η επίτευξη επαρκούς αξιοπιστίας εσωτερικής συνοχής αποτέλεσε κριτήριο σε κάθε στάδιο της κατασκευής του ερωτηματολογίου. Ελήφθη ιδιαίτερη μέριμνα ώστε οι οδηγίες συμπλήρωσης να είναι κατατοπιστικές, με απώτερο σκοπό να διασφαλιστεί η εγκυρότητα και αξιοπιστία στις μετρήσεις. Επίσης, κατεβλήθη κάθε δυνατή προσπάθεια ώστε οι ερωτήσεις/δηλώσεις του ερωτηματολογίου να είναι απλές, κατανοητές, χωρίς ασαφείς ή διφορούμενους όρους και να αντιστοιχούν με εμφανές τρόπο στα ερευνητικά ερωτήματα (φαινομενική εγκυρότητα). Επίσης, οι απαντητικές κλίμακες επιλέχθηκαν με προσοχή, προκειμένου να εμφανίζουν τη μέγιστη δυνατή ομοιογένεια και ομοιομορφία σε ολόκληρο το ερωτηματολόγιο.

3.4 Αξιοπιστία και εγκυρότητα

Η κατασκευή και δόμηση του εργαλείου συλλογής δεδομένων έγινε με τρόπο τέτοιο ώστε να επιτυγχάνεται επαρκής αξιοπιστία και εγκυρότητα. Για το σκοπό αυτό, το ερωτηματολόγιο συνοδευόταν από κατατοπιστική επιστολή όπου γινόταν σαφής αναφορά στον σκοπό και τη
Διπλωματική εργασία

σημασία της έρευνας. Στη συνοδευτική επιστολή υπήρχε ρητή αναφορά ότι η έρευνα είναι ανώνυμη και ότι τα δεδομένα τα οποία θα προκύψουν θα χρησιμοποιηθούν για τους σκοπούς της παρούσας έρευνας και μόνο. Στη προσπάθεια επίτευξης εγκυρότητας μέτρησης, κατεβλήθη ιδιαίτερη μέριμνα ώστε οι προτάσεις που διατυπώνονται στο ερωτηματολόγιο να έχουν άμεση και σαφή σχέση με τα ερευνητικά ερωτήματα. Η φαινομενική εγκυρότητα θεωρούμε ότι καλύπτεται και από το γεγονός ότι στην αρχή του ερωτηματολογίου υπάρχει μια παράγραφος που επεξηγεί τον όρο «υψηλή διαφθορά». Επίσης, οι ερωτήσεις διατυπώθηκαν με τέτοιο τρόπο ώστε να είναι ξεκάθαρο στον ερωτώμενο ότι αναφέρονται σε φαινόμενα υψηλής διαφθοράς στο ευρύτερο δημόσιο τομέα. Για τη διασφάλισης της εγκυρότητας εννοιολογικής κατασκευής οι προτάσεις του ερωτηματολογίου στηρίχθηκαν στη θεωρία του Sutherland για τα εγκλήματα του λευκού κολλάρου, καθώς και σε πιο πρόσφατες θεωρήσεις και εμπειρικές έρευνες περί διαφθοράς στο δημόσιο. Τέλος, η εξωτερική εγκυρότητα της έρευνας θεωρούμε ότι είναι περιορισμένη δεδομένου ότι επιλέχθηκε δείγμα ευκολίας και επομένως μη αντιπροσωπευτικό του συνόλου των δημόσιων υπαλλήλων σε ΔΟΥ ανά την ελληνική επικράτεια.

Ως προς την αξιοπιστία του ερωτηματολογίου, ο έλεγχος εσωτερικής συνέπειας θα ελεγχθεί με τον δείκτη alpha του Cronbach. Σύμφωνα με τον Bryman (2016), ο δείκτης alpha κυμαίνεται σε ένα διάστημα μεταξύ του 0 (καμία εσωτερική συνέπεια) και του 1 (απόλυτη εσωτερική συνέπεια) και, γενικά, θεωρείται άριστος όταν εμφανίζει τιμές από 0,9 έως 1, αρκετά καλός από 0,8 έως 0,9 και ικανοποιητικός από 0,7 μέχρι 0,8. Ο δείκτης άλφα του Cronbach επιβεβαιώνει την εσωτερική αξιοπιστία της παρούσας έρευνας, καθώς για το σύνολο των ερωτημάτων βρέθηκε να είναι ικανοποιητικός ($\alpha = 0,77$). Στον Πίνακα 1 αναφέρεται επίσης ο δείκτης άλφα για καθένα από τους 6 άξονες του ερωτηματολογίου. Όπως διαπιστώνουμε από την μελέτη του Πίνακα 1, μόνο ένας παράγοντας (Αντιμετώπιση από το κράτος) εμφανίζει σχετικά χαμηλή αξιοπιστία (0,64). Εντούτοις, το αποτέλεσμα αυτό οφείλεται στο σχετικά περιορισμένο αριθμό δηλώσεων (μόλις 7 δηλώσεις) και γνωρίζουμε ότι ο δείκτης άλφα είναι αρκετά ευαίσθητος στο πλήθος των ερωτήσεων/δηλώσεων ενός ερωτηματολογίου (Shrestha, 2021). Επίσης, το αμφιλεγόμενο όριο του 0.7 ως κατώφλι ικανοποιητικής αξιοπιστίας έχει αμφισβητηθεί από αρκετούς ερευνητές, οι οποίοι θεωρούν ότι ακόμα και μικρότεροι δείκτες (όπως 0.6) μπορούν να είναι δηλωτικοί επαρκούς αξιοπιστίας ενός ερευνητικού εργαλείου (Taber, 2018).

Άξονας ερωτηματολογίου	Cronbach's alpha	Αριθμός δηλώσεων ερωτηματολογίου
Συνολικό Ερωτηματολόγιο	0,77	50
Μορφές υψηλής διαφθοράς	0,64	9
Χαρακτηριστικά των συναλλασσόμενων	0,78	7
Κίνητρα συναλλασσόμενων	0,78	10
Επιπτώσεις της διαφθοράς	0,88	10
Αντιμετώπιση από το κράτος	0,64	7
Προτεινόμενα μέτρα	0,81	7

Πίνακας 1. Δείκτης Cronbach's alpha

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Αποτελέσματα

Τα δεδομένα συλλέχθηκαν μέσω της εφαρμογής Google Forms και έπειτα μεταβιβάστηκαν στο περιβάλλον του προγράμματος λογιστικών φύλλων Microsoft Excel. Εν συνέχεια, μεταφέρθηκαν στο περιβάλλον του στατιστικού προγράμματος IBM SPSS (version 29), με βάση το οποίο διενεργήθηκε η στατιστική τους ανάλυση. Πιο ειδικά, καταγράφηκε η σχετική συχνότητα επί τοις εκατό, οι μέσες τιμές και οι τυπικές αποκλίσεις, ο δείκτης alpha του Cronbach και ο έλεγχος t ανεξαρτήτων δειγμάτων. Επίσης, ελέγχθηκε η κατανομή των μεταβλητών, η οποία βρέθηκε να είναι κανονική για όλες τις μεταβλητές εκτός από τον δείκτη «Επιπτώσεις της διαφθοράς».

4.1 Δημογραφικά στοιχεία

Μέσα από την ανάλυση των δεδομένων των 168 ερωτηματολογίων προέκυψαν τα δημογραφικά στοιχεία που παρουσιάζονται συγκεντρωτικά στον Πίνακα 2.

μεταβλητές	ν (υποσύνολο)	%
<u>Φύλο</u>		
Ανδρας	51	30.4
Γυναίκα	117	69.6
<u>Ηλικία</u>		
30 και κάτω	1	0.6
41 έως και 50	78	46.4
51 έως και 60	48	28.6
61 και άνω	9	5.4
<u>Μορφωτικό επίπεδο</u>		
Απόφοιτος Λυκείου	4	2.4
Απόφοιτος ΑΕΙ/ΤΕΙ	47	28.0
Κάτοχος μεταπτυχιακού τίτλου	109	64.9
Κάτοχος διδακτορικού τίτλου	7	4.2
<u>Οικογενειακή κατάσταση</u>		
Ανύπαντρος/η	43	25.6
Παντρεμένος/η	25	14.9
Παντρεμένος/η με παιδιά	87	51.8
Διαζευγμένος/η	13	7.7
<u>Έτη εμπειρίας ως προϊστάμενος</u>		
Έως 4	147	87.5
Έως 8	3	1.8
Έως 12	9	5.4
Έως 16	1	0.6

Έως 20	2	1.2
21 και άνω	6	3.6
<u>Έτη εμπειρίας ως υπάλληλος</u>		
Έως 4	18	10.7
Έως 8	33	19.6
Έως 12	20	11.9
Έως 16	14	8.3
Έως 20	26	15.5
21 και άνω	57	33.9

Πίνακας 2. Δημογραφικά στοιχεία

Μελετώντας τα δημογραφικά στοιχεία των ατόμων που συμμετείχαν στην έρευνα παρατηρείται αρχικά η μεγαλύτερη συμμετοχή των γυναικών (69,6%) έναντι των ανδρών (Γράφημα 1). Οι γυναίκες είναι υπερδιπλάσιες των ανδρών του δείγματος, γεγονός που δε συμβαδίζει με τις εκθέσεις σχετικών οργανισμών όπου αναφέρεται ότι – σε δημοτικό και περιφερειακό επίπεδο – μόλις το 45,5% του διοικητικού προσωπικού όλων των βαθμίδων είναι γυναίκες (Εθνική Αρχή Διαφάνειας, 2022).

Από τα δημογραφικά στοιχεία του πίνακα 1 επίσης προκύπτει ότι η πλειονότητα των συμμετεχόντων έχουν ηλικία που κυμαίνεται μεταξύ των 41 και 50 ετών με ποσοστό 46,4%, με το 28,6% των υπαλλήλων να δηλώνει ηλικία 51 ετών και άνω, ενώ μικρό είναι το ποσοστό των υπαλλήλων που απάντησαν το ερωτηματολόγιο με ηλικίες μικρότερες των 40 ετών ή μεγαλύτερες των 60 ετών. Επίσης, η πλειονότητα των δημοσίων υπαλλήλων που συμμετείχαν στη έρευνα είναι κάτοχοι μεταπτυχιακού τίτλου (64.9%, $n=109$), ενώ μόλις το 4,2% εξ αυτών ($n=7$) δηλώνει πως διαθέτει διδακτορικό τίτλο.

Ως προς την οικογενειακή κατάσταση, η πλειονότητα των υπαλλήλων είναι έγγαμοι με παιδιά (51.8%, $n=87$) και ανύπαντροι (25.6%, $n=43$). Επίσης, η συντριπτική πλειονότητα του δείγματος διέθετε τουλάχιστον 4 χρόνια εμπειρίας ως προϊστάμενοι (87.%, $n=147$), ενώ τα έτη εμπειρίας που διέθεταν ως υπάλληλοι ήταν σχετικά μοιρασμένα με το μεγαλύτερο ποσοστό του δείγματος να διαθέτει περισσότερα από 21 έτη προϋπηρεσίας (33.9%, $n=57$).

4.2 Ερευνητικό ερώτημα 1: Μορφές υψηλής διαφθοράς

Αρχικά το 35,1% των συμμετεχόντων στην έρευνα αναφέρει ότι έχουν γίνει μάρτυρες ή έχουν πληροφορηθεί για περιστατικά διαφθοράς στο χώρο εργασίας τους.

Στον πρώτο άξονα του δεύτερου μέρους του ερωτηματολογίου καταγράφονται οι απόψεις δημοσίων υπαλλήλων σε ΔΟΥ όσον αφορά τις συνηθέστερες μορφές υψηλής διαφθοράς στους τομείς της δημόσιας διοίκησης (Πίνακας 3).

	Ποτέ	Σπάνια	Μερικές φορές	Συχνά	Πολύ συχνά
1. Δωροδοκία για διεκπεραίωση υποθέσεων ή για ανάθεση Δημοσίων συμβάσεων	45,2	8,4	0,6	20,5	25,3
2. Κατάχρηση εξουσίας για προσωπικό όφελος	40,5	5,4	20,2	33,3	0,6
3. Προνομιακή μεταχείριση σε επιχειρήσεις ή ιδιώτες	44,6	5,4	0,6	21,7	27,7
4. Πολιτική παρέμβαση σε διοικητικές αποφάσεις	34,5	7,9	0,6	30,9	26,1
5. Απόκρυψη ή παραποίηση πληροφοριών	32,7	12,7	1,2	15,2	38,2
6. Κακή διαχείριση ή σπατάλη δημοσίων πόρων	38,9	6,0	32,9	22,2	0,0
7. Εκφοβισμός ή άσκηση πίεσης σε υφιστάμενους	36,4	13,3	0,6	14,5	35,2
8. Αγορά ψήφων ή εκλογική νοθεία	24,1	25,9	2,4	18,1	29,5

Πίνακας 3. Μορφές υψηλής διαφθοράς (%)

Η συνολική εικόνα των απαντήσεων των υπαλλήλων ΔΟΥ στον άξονα αυτό εμφανίζει μια τάση για διάσταση απόψεων. Συγκεκριμένα, αναφορικά με την περίπτωση της δωροδοκίας για τη διεκπεραίωση υποθέσεων ή για ανάθεση δημοσίων συμβάσεων το δείγμα των υπαλλήλων της έρευνας εμφανίζεται διχασμένο, με το 53,6% των συμμετεχόντων να θεωρεί ότι συμβαίνει σπάνια έως καθόλου και το 45,8% των συμμετεχόντων να θεωρεί ότι συμβαίνει συχνά έως πολύ συχνά. Όμοιως αναφορικά με την κατάχρηση εξουσίας για προσωπικό όφελος, το 40,5% θεωρεί ότι δεν συμβαίνει ποτέ, ενώ το 33,3,% δηλώνει ότι συμβαίνει συχνά, με ένα 20,2% να θεωρεί ότι συμβαίνει μερικές φορές. Η ίδια εικόνα διχοτόμησης στις απαντήσεις των ερωτώμενων εμφανίζεται και στην περίπτωση της προνομιακής μεταχείρισης σε επιχειρήσεις και ιδιώτες, όπου το 50% του δείγματος δηλώνει ότι συμβαίνει σπάνια έως καθόλου και το 49,4% δηλώνει ότι συμβαίνει συχνά έως πολύ συχνά.

Κάπως πιο σαφή είναι η εικόνα στην περίπτωση της πολιτικής παρέμβασης σε διοικητικές αποφάσεις, όπου το 57% των ερωτώμενων δηλώνει ότι συμβαίνει συχνά έως πολύ συχνά, ενώ το 42,4% δηλώνει ότι συμβαίνει από σπάνια έως καθόλου. Η ίδια πάνω κάτω εικόνα διάστασης απόψεων επικρατεί και στην περίπτωση της απόκρυψης ή παραποίησης

πληροφοριών (45,4% ποτέ ή σπάνια, 53,4% συχνά έως πολύ συχνά), εκφοβισμού ή άσκησης πίεσης σε υφισταμένους (49,7% ποτέ ή σπάνια, 49,7% συχνά έως πολύ συχνά) και αγορά ψήφων ή εκλογική νοθεία (50% ποτέ ή σπάνια, 47,6% συχνά έως πολύ συχνά). Τέλος, στην περίπτωση της κακής διαχείρισης ή σπατάλης δημόσιων πόρων, το 44,9% του δείγματος δήλωσε ότι δε συμβαίνει ποτέ ή σπάνια και το 55,1% δήλωσε ότι συμβαίνει μερικές φορές έως και συχνά. Στον πίνακα 4 που ακολουθεί εμφανίζονται οι συνηθέστερες μορφές υψηλής διαφθοράς στο δημόσιο κατά ιεραρχική σειρά με βάση τη μέση τιμή.

Μορφές διαφθοράς	Μέσος όρος (Τυπική απόκλιση)
Απόκρυψη ή παραποίηση πληροφοριών	3,13 (1,76)
Πολιτική παρέμβαση σε διοικητικές αποφάσεις	3,06 (1,68)
Αγορά ψήφων ή εκλογική νοθεία	3,03 (1,61)
Εκφοβισμός ή άσκηση πίεσης σε υφιστάμενους	2,99 (1,77)
Προνομιακή μεταχείριση σε επιχειρήσεις ή ιδιώτες	2,83 (1,77)
Δωροδοκία για διεκπεραίωση υποθέσεων ή για ανάθεση δημοσίων συμβάσεων	2,72 (1,74)
Κατάχρηση εξουσίας για προσωπικό όφελος	2,48 (1,33)
Κακή διαχείριση ή σπατάλη δημοσίων πόρων	2,38 (1,21)

Πίνακας 4. Μορφές υψηλής διαφθοράς κατά ιεραρχική σειρά

4.3 Ερευνητικό ερώτημα 2: Επιπτώσεις της υψηλής διαφθοράς

Στον δεύτερο άξονα καταγράφονται οι απόψεις δημοσίων υπαλλήλων σε ΔΟΥ για τον οικονομικό και κοινωνικό αντίκτυπο της υψηλής διαφθοράς (Πίνακας 5).

	Διαφωνώ απόλυτα	Διαφωνώ	Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	Συμφωνώ	Συμφωνώ απόλυτα
1. Κατασπατάληση δημόσιων πόρων – κακή ποιότητα έργων	1,2	7,2	45,5	46,1	0,0
2. Αύξηση του δημόσιου χρέους λόγω κακοδιαχείρισης και διαφθοράς	2,4	10,2	49,1	38,3	0,0
3. Διεύρυνση των εισοδηματικών ανισοτήτων και αύξηση της φτώχειας	2,4	0,6	14,3	47,6	35,1
4. Μείωση των φορολογικών εσόδων λόγω φοροδιαφυγής και διαφθοράς	1,2	0,6	7,7	43,5	47,0
5. Μείωση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων λόγω αθέμιτου ανταγωνισμού	3,6	0,6	15,6	46,7	33,5
6. Υπονόμευση του κράτους δικαίου και της ισονομίας	1,2	0,6	8,3	41,7	48,2
7. Μείωση της ποιότητας των δημόσιων υπηρεσιών	2,4	14,9	50,0	32,7	0,0
8. Αύξηση των ανισοτήτων και της αδικίας	2,4	6,7	48,2	42,7	0,0
9. Συσχέτιση με αύξηση της εγκληματικότητας και τη βία	6,5	0,6	25,0	46,4	21,4

Πίνακας 5. Οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις της υψηλής διαφθοράς (%)

Η πλειονότητα (46,1%) των δημοσίων υπαλλήλων που συμμετείχαν στην έρευνα συμφωνεί ότι η κατασπατάληση δημόσιων πόρων-κακή ποιότητα δημόσιων έργων μπορεί να αποτελέσει επίπτωση της υψηλής διαφθοράς, με ένα παρόμοιο ποσοστό (45,5%) να μη μπορεί να εκφέρει σαφή άποψη. Ομοίως, στην περίπτωση της αύξησης του δημόσιου χρέους, η πλειονότητα των ερωτώμενων αποφεύγει να πάρει σαφή θέση (49,1%), με το 38,3% του δείγματος να συμφωνεί με την συγκεκριμένη επίπτωση. Πολύ πιο σαφή είναι η εικόνα στην περίπτωση της διεύρυνσης των εισοδηματικών ανισοτήτων και της φτώχειας, όπου το 82,7% αναφέρει ότι συμφωνεί έως και συμφωνεί απόλυτα. Ομοίως και στην περίπτωση της μείωσης των φορολογικών εσόδων λόγω φοροδιαφυγής, όπου η συντριπτική πλειονότητα (80,2%) των ερωτώμενων δηλώνει ότι συμφωνεί ή συμφωνεί απόλυτα. Συντριπτικό είναι το ποσοστό των ερωτώμενων που συμφωνεί (έως και απόλυτα) με την επίπτωση της υπονόμευσης του κράτους δικαίου και της ισονομίας (89,9%). Σε ό,τι αφορά τη μείωση της ποιότητας των δημόσιων υπηρεσιών και της αύξησης των ανισοτήτων και της αδικίας υπερτερεί το «ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ» (50% και 48,2%, αντίστοιχα), με το 32,7% και το 42,7% να συμφωνεί με τις δύο περιπτώσεις οικονομικών επιπτώσεων. Τέλος, σχετικά υψηλό είναι και το ποσοστό των ερωτώμενων (67,8%) που συμφωνεί έως και απόλυτα ότι η υψηλή διαφθορά σχετίζεται με την αύξηση της εγκληματικότητας και της βίας.

4.4 Ερευνητικό ερώτημα 3: Χαρακτηριστικά συναλλασσόμενων σε υποθέσεις υψηλής διαφθοράς

Στον τρίτο άξονα οι ερωτώμενοι απάντησαν στα ερωτήματα που αφορούν τα κοινά χαρακτηριστικά των συναλλασσόμενων που εμπλέκονται σε υποθέσεις υψηλής διαφθοράς (Πίνακας 6).

	Διαφωνώ απόλυτα	Διαφωνώ	Ούτε διαφωνώ Ούτε συμφωνώ	Συμφωνώ	Συμφωνώ απόλυτα
1. Προέρχονται από ανώτερα κοινωνικό - οικονομικά στρώματα	14,3	14,3	39,9	39,3	4,2
2. Διαθέτουν υψηλή θέση/ιδιότητα	10,1	1,2	21,4	54,8	12,5
3. Διαθέτουν ανώτερο μορφωτικό επίπεδο	14,9	4,2	50,6	23,2	7,1
4. Διαθέτουν εμπειρία στο χώρο εργασίας τους	5,4	2,4	22,8	55,1	14,4
5. Διαμένουν σε αστικές περιοχές	13,3	4,2	45,5	32,1	4,8
6. Είναι έγγαμα άτομα μέσης ηλικίας	13,7	5,4	60,1	17,9	3,0
7. Είναι συνήθως δημόσιοι υπάλληλοι	18,6	3,0	55,7	21,0	1,8
8. Είναι συνήθως ελεύθεροι επαγγελματίες	13,2	3,6	52,7	28,7	1,8

Πίνακας 6. Χαρακτηριστικά συναλλασσόμενων σε υποθέσεις υψηλής διαφθοράς (%)

Σχετικά με τα χαρακτηριστικά των συναλλασσόμενων που εμπλέκονται σε υποθέσεις διαφθοράς, οι αναλύσεις των απαντήσεων έδειξαν ότι, στις περισσότερες περιπτώσεις, οι ερωτώμενοι αποφεύγουν να εκφράσουν σαφή άποψη. Συγκεκριμένα, μόνο για τα ακόλουθα τρία χαρ/κά φάνηκε ότι συμφωνεί η πλειονότητα των ερωτώμενων: Κατέχουν υψηλή θέση/ιδιότητα (το 67,3% συμφωνεί έως συμφωνεί απόλυτα), διαθέτουν εμπειρία στο χώρο εργασίας τους (το 69,5% συμφωνεί έως συμφωνεί απόλυτα) και προέρχονται από ανώτερα κοινωνικοοικονομικά στρώματα (το 43,5% συμφωνεί έως συμφωνεί απόλυτα). Ως προς τα υπόλοιπα χαρακτηριστικά, φαίνεται να υπερτερεί η μη έκφραση σαφούς άποψης: Διαθέτουν ανώτερο μορφωτικό επίπεδο (το 50,6% ούτε διαφωνεί, ούτε συμφωνεί), είναι δημόσιοι υπάλληλοι (το 55,7% ούτε διαφωνεί, ούτε συμφωνεί. Όμως το 18,6% να διαφωνεί απόλυτα!) είναι συνήθως ελεύθεροι επαγγελματίες (το 52,7% ούτε διαφωνεί, ούτε συμφωνεί, αν και το 28,7% συμφωνεί) είναι έγγαμα άτομα μέσης ηλικίας (το 60,1% ούτε διαφωνεί, ούτε συμφωνεί) και διαμένουν σε αστική περιοχή (το 45,5% ούτε διαφωνεί, ούτε συμφωνεί, αν και το 32,1% συμφωνεί).

4.5 Ερευνητικό ερώτημα 4: Κίνητρα που ωθούν άτομα σε θέσεις εξουσίας σε πράξεις διαφθοράς

Ο τέταρτος άξονας αφορά τα κύρια κίνητρα που ωθούν άτομα σε θέσεις εξουσίας να εμπλακούν σε πράξεις διαφθοράς. Οι συμμετέχοντες υπάλληλοι κατέθεσαν τις απόψεις τους πάνω σε 10 πιθανά κίνητρα που τους δόθηκαν και οι απαντήσεις τους συνοψίζονται στον Πίνακα 7.

	Διαφωνώ απόλυτα	Διαφωνώ	Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	Συμφωνώ	Συμφωνώ απόλυτα
1. Η επιθυμία για πλουτισμό και υλική ευημερία	1,2	0,6	3,6	55,7	38,9
2. Η αίσθηση ατιμωρησίας και η πεποίθηση μη εντοπισμού	3,0	10,7	59,5	26,8	0,0
3. Η διατήρηση της θέσης ισχύος	1,8	13,7	59,5	25,0	0,0
4. Η δικαιολογία ότι «όλοι το κάνουν»	6,0	0,6	15,0	58,1	20,4
5. Η πίεση από το οικογενειακό και φιλικό περιβάλλον	32,9	8,4	48,5	9,6	0,6
6. Η έλλειψη ηθικών φραγμών και η αδυναμία διάκρισης μεταξύ σωστού και λάθους	10,8	3,0	13,8	50,3	22,2
7. Η ύπαρξη ενός δικτύου διασυνδέσεων	3,0	0,6	17,5	54,2	24,7
8. Η κοινωνική ανοχή στη διαφθορά και η αντίληψη ότι είναι ένα συνηθισμένο φαινόμενο	7,3	0,6	12,1	58,2	21,8
9. Η επιρροή των ΜΜΕ και η προβολή προτύπων υλικής επιτυχίας	9,7	2,4	32,7	40,0	15,2
10. Η έλλειψη αποτελεσματικών μηχανισμών ελέγχου	3,6	0,6	11,4	51,2	33,1

Πίνακας 7. Κίνητρα που ωθούν άτομα σε θέσεις εξουσίας σε πράξεις διαφθοράς (%)

Η πλειονότητα των ερωτώμενων φάνηκε να συμφωνεί - με σχετικά μεγάλα ποσοστά (άνω του 50%) - ως προς τα ακόλουθα κίνητρα που οδηγούν σε πράξεις διαφθοράς: Επιθυμία για πλουτισμό και υλική ευημερία, δικαιολογία ότι «όλοι το κάνουν», η έλλειψη ηθικών φραγμών και η αδυναμία διάκρισης μεταξύ σωστού και λάθους, η ύπαρξη ενός δικτύου διασυνδέσεων, η κοινωνική ανοχή στη διαφθορά και η αντίληψη ότι είναι συνηθισμένο φαινόμενο, η έλλειψη αποτελεσματικών μηχανισμών ελέγχου και η επιρροή των ΜΜΕ και η προβολή προτύπων υλικής επιτυχίας. Ως προς τα υπόλοιπα κίνητρα, υπερτερεί ποσοτικά η θέση «ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ»: η αίσθηση ατιμωρησίας και η πεποίθηση μη εντοπισμού, η διατήρηση της θέσης ισχύος και η πίεση από το οικογενειακό και φιλικό περιβάλλον.

4.6 Ερευνητικό ερώτημα 5: Αντιμετώπιση της υψηλής διαφθοράς από το ποινικό σύστημα στην Ελλάδα

Στον πέμπτο άξονα του ερωτηματολογίου καταγράφηκαν οι απόψεις υπαλλήλων ΔΟΥ ως προς την αντιμετώπιση της υψηλής διαφθοράς από το ποινικό σύστημα στην Ελλάδα (Πίνακας 8).

	Διαφωνώ απόλυτα	Διαφωνώ	Ούτε διαφωνώ Ούτε συμφωνώ	Συμφωνώ	Συμφωνώ απόλυτα
1. Οι υποθέσεις υψηλής διαφθοράς ερευνώνται επαρκώς	55,4	18,5	18,5	7,7	0,0
2. Οι δικαστικές διαδικασίες για υποθέσεις διαφθοράς είναι γρήγορες και αποτελεσματικές	50,0	36,3	13,1	0,6	0,0
3. Οι δράστες υψηλής διαφθοράς έχουν καλύτερη νομική κάλυψη	6,0	2,4	17,9	51,2	22,6
4. Οι δράστες υψηλής διαφθοράς τιμωρούνται παραδειγματικά	45,8	29,2	19,6	4,2	1,2
5. Η υφιστάμενη νομοθεσία για την καταπολέμηση της διαφθοράς είναι αποτελεσματική	41,1	17,3	30,4	9,5	1,8
6. Υπάρχει επαρκής συνεργασία μεταξύ των ελεγκτικών αρχών, της αστυνομίας και της δικαιοσύνης	36,9	13,7	33,3	14,3	1,8
7. Η προστασία των μαρτύρων δημοσίου συμφέροντος είναι επαρκής	36,9	21,4	33,9	7,1	0,6

Πίνακας 8. Αντιμετώπιση της υψηλής διαφθοράς από το ποινικό σύστημα στην Ελλάδα (%)

Από τις απαντήσεις των ερωτώμενων επικρατεί η διαφωνία τους (άνω του 50%) σχετικά με την εφαρμογή στην Ελλάδα των παρακάτω μέτρων κατά της διαφθοράς στο δημόσιο: Οι δικαστικές διαδικασίες για υποθέσεις διαφθοράς είναι γρήγορες και αποτελεσματικές, οι δράστες υψηλής διαφθοράς τιμωρούνται παραδειγματικά, οι υποθέσεις υψηλής διαφθοράς ερευνώνται επαρκώς, η υφιστάμενη νομοθεσία για την καταπολέμηση της διαφθοράς είναι αποτελεσματική, η προστασία των μαρτύρων δημοσίου συμφέροντος είναι επαρκής και Υπάρχει επαρκής συνεργασία μεταξύ των ελεγκτικών αρχών, της αστυνομίας και της δικαιοσύνης. Επίσης, οι ερωτώμενοι έδειξαν υψηλό ποσοστό συμφωνίας (73,8%) με τη δήλωση «Οι δράστες υψηλής διαφθοράς έχουν καλύτερη νομική κάλυψη».

4.7 Ερευνητικό ερώτημα 6: Μέτρα καταπολέμησης της υψηλής διαφθοράς στο δημόσιο

Στον έκτο και τελευταίο άξονα του ερωτηματολογίου καταγράφηκαν οι απόψεις των υπαλλήλων ΔΟΥ ως προς τη συμβολή του καθενός από τα παρακάτω μέτρα στην καταπολέμηση της υψηλής διαφθοράς στο δημόσιο (Πίνακας 9).

	Διαφωνώ απόλυτα	Διαφωνώ	Ούτε διαφωνώ Ούτε συμφωνώ	Συμφωνώ	Συμφωνώ απόλυτα
1. Η εκπαίδευση και η ευαισθητοποίηση των δημοσίων υπαλλήλων σε θέματα δεοντολογίας και ακεραιότητας	8,9	1,2	20,8	51,8	17,3
2. Η δημοσιοποίηση των περιουσιακών στοιχείων (Πόθεν Έσχες) των δημοσίων λειτουργών	18,7	4,2	22,9	38,6	15,7
3. Η θέσπιση αυστηρότερων ποινών για αδικήματα διαφθοράς	7,2	0,6	19,9	42,2	30,1
4. Η ενίσχυση των εσωτερικών ελέγχων και της εσωτερικής λογοδοσίας στους δημόσιους οργανισμούς	3,6	0,6	10,7	44,6	40,5
5. Η δημιουργία ανεξάρτητων αρχών ελέγχου και διαφάνειας	6,6	2,4	25,7	41,3	24,0
6. Η βελτίωση της διαφάνειας στις δημόσιες συμβάσεις και τις προμήθειες	2,4	0,6	8,9	48,2	39,9
7. Η ψηφιοποίηση των δημόσιων υπηρεσιών και η απλοποίηση των διοικητικών διαδικασιών	3,6	1,2	17,5	41,0	36,7

Πίνακας 9. Μέτρα καταπολέμησης της υψηλής διαφθοράς στο δημόσιο (%)

Από τις απαντήσεις των ερωτώμενων προκύπτει η συμφωνία τους (με ποσοστά άνω του 50% για το συμφωνώ και συμφωνώ απόλυτα) σχετικά με την αποτελεσματικότητα όλων των προτεινόμενων μέτρων κατά της διαφθοράς στο δημόσιο. Ακολουθούν τα μέτρα αυτά κατά ιεραρχική σειρά (με βάση το βαθμό συμφωνίας των ερωτώμενων): (1) η ενίσχυση των εσωτερικών ελέγχων και της εσωτερικής λογοδοσίας στους δημόσιους οργανισμούς, (2) η βελτίωση της διαφάνειας στις δημόσιες συμβάσεις και τις προμήθειες, (3) η ψηφιοποίηση των δημόσιων υπηρεσιών και η απλοποίηση των διοικητικών διαδικασιών, (4) η θέσπιση αυστηρότερων ποινών για αδικήματα διαφθοράς, (5) η εκπαίδευση και η ευαισθητοποίηση των δημοσίων υπαλλήλων σε θέματα δεοντολογίας και ακεραιότητας, (6) η δημιουργία ανεξάρτητων αρχών ελέγχου και διαφάνειας και (7) η δημοσιοποίηση των περιουσιακών στοιχείων (Πόθεν Έσχες) των δημοσίων λειτουργών.

4.8 Ερευνητικό ερώτημα 7: Διαφοροποίηση με βάση το φύλο, την ηλικία, την προϋπηρεσία και το μορφωτικό επίπεδο των υπαλλήλων

Για κάθε έναν από τους έξι άξονες της έρευνας, οι ερωτήσεις του οποίου αντιστοιχούν σε καθένα από τα ερευνητικά ερωτήματα που διατυπώθηκαν, εξετάστηκαν τα αποτελέσματα για το αν υπάρχει διαφοροποίηση στις απαντήσεις ως προς κάποια δημογραφικά στοιχεία που επελέγησαν, όπως το φύλο, η ηλικία, η προϋπηρεσία και το μορφωτικό επίπεδο. Για να επιτευχθεί αυτό διχοτομήθηκαν οι αντίστοιχες μεταβλητές και υπολογίστηκε ο μέσος όρος και η τυπική απόκλιση καθενός από τους δύο πληθυσμούς, ώστε μέσω της σύγκρισης να εξάγουμε τα αποτελέσματα (2 sample independent *t*-test).

4.8.1 Ανάλυση απαντήσεων με βάση το φύλο του ερωτώμενου

Ο Πίνακας 10 που ακολουθεί παρουσιάζει τα αποτελέσματα κάθε άξονα σε σχέση με το φύλο των υπαλλήλων του δείγματος.

άξονας	φύλο	υποσύνολο (v)	μέσος όρος (M.O)	t-test	βαθμοί ελευθερίας (β.ε.)	επίπεδο σημαντικότητας (p)
Μορφές υψηλής διαφθοράς	Ανδρας	50	21,52	-1,157	159	>0,05
	Γυναίκα	111	22,92			
Χαρακτηριστικά συναλλασσομένων	Ανδρας	51	25,74	0,552	162	>0,05
	Γυναίκα	122	25,24			
Κίνητρα συναλλασσομένων	Ανδρας	47	34,53	-1,883	155	= 0,06
	Γυναίκα	110	36,28			
Επιπτώσεις της διαφθοράς	Ανδρας	50	33,10	-1,233	160	>0,05
	Γυναίκα	112	34,14			
Αντιμετώπιση από το κράτος	Ανδρας	51	16,45	1,672	166	>0,05
	Γυναίκα	117	15,34			
Προτεινόμενα μέτρα	Ανδρας	50	26,30	-1,134	159	>0,05
	Γυναίκα	111	27,26			

Πίνακας 10. Συσχέτιση φύλου με τη μέση τιμή των απαντήσεων

Ελέγχοντας τους μέσους όρους στις απαντήσεις των υπαλλήλων που αφορούν τους έξι άξονες του ερωτηματολογίου, παρατηρήθηκε ότι δεν υπάρχει κάποια ιδιαίτερη διαφοροποίηση σε σχέση με το φύλο. Παρατηρήθηκε μόνο μια διαφυλική διαφορά στον άξονα των κινήτρων

των ατόμων που εμπλέκονται σε διεφθαρμένες συναλλαγές, η οποία άγγιζε τα όρια της στατιστικής σημαντικότητας ($p = 0,06$). Αναλύοντας κάθε μία από τις ερωτήσεις του άξονα των κινήτρων με βάση το φύλο, βρέθηκε μια στατιστικά πολύ σημαντική διαφυλική διαφορά αναφορικά με τη δήλωση «Η δικαιολογία ότι όλοι το κάνουν», $t(165) = -2.849$, $p = 0.006$ ($<0,05$), με τις γυναίκες υπαλλήλους του δείγματος να είναι πιο επιρρεπείς στο να αποδώσουν το συγκεκριμένο κίνητρο στους δράστες (Μ.Ο. = 4,02, Τ.Α = 0,802) διεφθαρμένων συναλλαγών σε σχέση με τους άνδρες υπαλλήλους (Μ.Ο. = 3,51, Τ.Α = 1,155). Καμία άλλη διαφορά στους μέσους όρους δεν άγγιζε τα όρια της στατιστικής σημαντικότητας.

4.8.2 Ανάλυση απαντήσεων με βάση την ηλικία του ερωτώμενου

Οι δηλώσεις των συμμετεχόντων στην έρευνα αναφορικά με την ηλικία τους ομαδοποιήθηκαν σε δύο μεγάλες κατηγορίες: (α) στους συμμετέχοντες με ηλικία μικρότερη ή ίση των 50 ετών και (β) στους συμμετέχοντες με ηλικία άνω των 50 ετών. Ο πίνακας που ακολουθεί παρουσιάζει τα αποτελέσματα κάθε άξονα ερωτηματολογίου σε σχέση με την ηλικία των υπαλλήλων του δείγματος.

άξονας	ηλικία	υποσύνολο n	μέσος όρος (Μ.Ο)	t-test	βαθμοί ελευθερίας (β.ε.)	επίπεδο σημαντικότητας (p)
Μορφές υψηλής διαφθοράς	≤50 έτη	56	22,60	0,150	159	>0,05
	>51 έτη	105	22,42			
Χαρακτηριστικά συναλλασσόμενων	≤50 έτη	56	24,25	2,013	162	<0,05
	>51 έτη	108	26,00			
Κίνητρα συναλλασσόμενων	≤50 έτη	45	34,70	-1,808	155	>0,05
	>51 έτη	102	36,32			
Επιπτώσεις της διαφθοράς	≤50 έτη	56	33,37	-0,827	160	>0,05
	>51 έτη	106	34,05			
Αντιμετώπιση από το κράτος	≤50 έτη	58	15,89	0,515	166	>0,05
	>51 έτη	110	15,56			
Προτεινόμενα μέτρα	≤50 έτη	56	26,44	-0,960	159	>0,05
	>51 έτη	105	27,23			

Πίνακας 11. Συσχέτιση ηλικίας με τη μέση τιμή των απαντήσεων

Ελέγχοντας τους μέσους όρους στις απαντήσεις των υπαλλήλων που αφορούν τους έξι άξονες του ερωτηματολογίου, παρατηρήθηκε ότι - για τους 5 από τους 6 άξονες του ερωτηματολογίου - δεν υπάρχει κάποια στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση σε σχέση με την ηλικία (Πίνακας 11). Παρατηρήθηκε μόνο μια στατιστικά σημαντική διαφορά στον άξονα των χαρ/κών των συναλλασσόμενων που εμπλέκονται σε διεφθαρμένες συναλλαγές ($p = 0,04$). Αναλύοντας κάθε μία από τις ερωτήσεις του άξονα των χαρακτηριστικών με βάση την ηλικία, βρέθηκε μια στατιστικά σημαντική διαφορά αναφορικά με το χαρ/κό «Είναι συνήθως δημόσιοι υπάλληλοι», $t(165) = -2.294$, $p = 0.02$ ($<0,05$), με τους μεγαλύτερους σε ηλικία υπαλλήλους του δείγματος να είναι πιο επιρρεπείς στο να αποδώσουν το συγκεκριμένο χαρακτηριστικό στους δράστες (Μ.Ο. = 2,97, Τ.Α = 1,00) διεφθαρμένων συναλλαγών σε σχέση με τους μικρότερους σε ηλικία υπαλλήλους (Μ.Ο. = 2,60, Τ.Α = 1,01). Καμία άλλη διαφορά στους μέσους όρους δεν άγγιξε τα όρια της στατιστικής σημαντικότητας.

4.8.3 Ανάλυση απαντήσεων με βάση την προϋπηρεσία του ερωτώμενου

Οι δηλώσεις των συμμετεχόντων σχετικά με την προϋπηρεσία τους ως προϊστάμενοι δεν εμφάνισαν επαρκές εύρος τιμών, και ως εκ τούτου, δεν κρίθηκαν κατάλληλες για περαιτέρω στατιστική ανάλυση. Τουναντίον, οι δηλώσεις τους αναφορικά με την προϋπηρεσία τους ως δημόσιοι υπάλληλοι ομαδοποιήθηκαν σε δύο μεγάλες κατηγορίες: (α) στους συμμετέχοντες με προϋπηρεσία 12 ετών και κάτω και (β) στους συμμετέχοντες με προϋπηρεσία άνω των 13 ετών. Ο Πίνακας 12 που ακολουθεί παρουσιάζει τα αποτελέσματα κάθε άξονα ερωτηματολογίου σε σχέση με την προϋπηρεσία των υπαλλήλων του δείγματος.

άξονας	προϋπηρεσία	υποσύνολο (v)	μέσος όρος (Μ.Ο)	t-test	βαθμοί ελευθερίας (β.ε.)	επίπεδο σημαντικότητας (p)
Μορφές υψηλής διαφθοράς	≤12 έτη	85	22,54	0,09	159	>0,05
	>13 έτη	76	22,43			
Χαρακτηριστικά συναλλασσόμενων	≤12 έτη	88	25,17	-0,59	162	>0,05
	>13 έτη	76	25,67			
Κίνητρα συναλλασσόμενων	≤12 έτη	84	35,36	-0,97	155	>0,05
	>13 έτη	73	36,20			
Επιπτώσεις της διαφθοράς	≤12 έτη	88	33,54	-0,76	160	>0,05
	>13 έτη	74	34,14			

Αντιμετώπιση από το κράτος	≤12 έτη	91	15,83	0,55	166	>0,05
	>13 έτη	77	15,49			
Προτεινόμενα μέτρα	≤12 έτη	87	26,54	-1,16	159	>0,05
	>13 έτη	74	27,45			

Πίνακας 12. Συσχέτιση προϋπηρεσίας με τη μέση τιμή των απαντήσεων

Η ανάλυση των απαντήσεων των υπαλλήλων που αφορούν τους έξι άξονες του ερωτηματολογίου έδειξε ότι – και για τους 6 άξονες του ερωτηματολογίου – δεν υπάρχει καμία στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση σε σχέση με την προϋπηρεσία ($t_s < 1,2$).

4.8.4 Ανάλυση απαντήσεων με βάση το μορφωτικό επίπεδο του ερωτώμενου

Οι δηλώσεις των συμμετεχόντων στην έρευνα αναφορικά με το μορφωτικό τους επίπεδο ομαδοποιήθηκαν σε δύο μεγάλες κατηγορίες: (α) στους συμμετέχοντες που ήταν απόφοιτοι ΑΕΙ/ΤΕΙ και (β) στους συμμετέχοντες που ήταν κάτοχοι μεταπτυχιακού/διδακτορικού τίτλου σπουδών. Ο πίνακας που ακολουθεί παρουσιάζει τα αποτελέσματα κάθε άξονα ερωτηματολογίου σε σχέση με το μορφωτικό επίπεδο των υπαλλήλων του δείγματος.

άξονας	μορφωτικό επίπεδο	υποσύνολο (v)	μέσος όρος (Μ.Ο)	t-test	βαθμοί ελευθερίας (β.ε.)	επίπεδο σημαντικότητας (p)
Μορφές υψηλής διαφθοράς	ανώτερο	50	22,20	0,34	159	>0,05
	κατώτερο	111	22,62			
Χαρακτηριστικά συναλλασσόμενων	ανώτερο	52	24,59	1,32	162	>0,05
	κατώτερο	112	25,77			
Κίνητρα συναλλασσόμενων	ανώτερο	49	35,94	0,64	155	>0,05
	κατώτερο	108	35,34			
Επιπτώσεις της διαφθοράς	ανώτερο	52	32,59	2,17	160	<0,05
	κατώτερο	110	34,40			
Αντιμετώπιση από το κράτος	ανώτερο	54	15,57	0,23	166	>0,05
	κατώτερο	114	15,72			
Προτεινόμενα μέτρα	ανώτερο	53	26,75	0,37	159	>0,05
	κατώτερο	108	27,06			

Πίνακας 13. Συσχέτιση μορφωτικού επιπέδου με τη μέση τιμή των απαντήσεων

Ελέγχοντας τους μέσους όρους στις απαντήσεις των υπάλληλων που αφορούν τους έξι άξονες του ερωτηματολογίου, παρατηρήθηκε ότι - για τους 5 από τους 6 άξονες του ερωτηματολογίου - δεν υπάρχει κάποια στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση σε σχέση με το μορφωτικό επίπεδο (Πίνακας 13). Αυτό δείχνει ότι στις περισσότερες δηλώσεις του ερωτηματολογίου, υπήρξε ομοιότητα στις απαντήσεις μεταξύ αυτών που διαθέτουν μόνο βασικών τίτλο σπουδών και αυτών που διαθέτουν κάποιο μεταπτυχιακό τίτλο σπουδών. Παρατηρήθηκε εντούτοις μια στατιστικά πολύ σημαντική διαφορά στον άξονα των επιπτώσεων της διαφθοράς ($p = 0,01$). Αναλύοντας κάθε μία από τις ερωτήσεις του άξονα των επιπτώσεων σε σχέση με το μορφωτικό επίπεδο, βρέθηκε μια στατιστικά σημαντική διαφορά αναφορικά με τη δήλωση «Μείωση φορολογικών εσόδων λόγω φοροδιαφυγής και διαφθοράς», $t(166) = 2.37$, $p = 0.02$ ($<0,05$), όπου οι υπάλληλοι με ανώτερο μορφωτικό επίπεδο τείνουν να το θεωρούν ως λιγότερο σημαντική επίπτωση της διαφθοράς (Μ.Ο. = 4,15, Τ.Α = 0,83) σε σχέση με τους υπάλληλους που διαθέτουν κατώτερο μορφωτικό επίπεδο (Μ.Ο. = 4,44, Τ.Α = 0,69). Επίσης, βρέθηκε μια οριακά σημαντική διαφορά αναφορικά με τη δήλωση «Υπονόμευση του κράτους δικαίου και της ισονομίας», $t(166) = 1,96$, $p = 0.05$, όπου οι υπάλληλοι με ανώτερο μορφωτικό επίπεδο τείνουν να το θεωρούν ως επίσης λιγότερο σημαντική επίπτωση της διαφθοράς (Μ.Ο. = 4,19, Τ.Α = 0,84) σε σχέση με τους υπάλληλους που εμφανίζουν κατώτερο μορφωτικό επίπεδο (Μ.Ο. = 4,43, Τ.Α = 0,70). Καμία άλλη διαφορά στους μέσους όρους δεν άγγιξε τα όρια της στατιστικής σημαντικότητας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: Συμπεράσματα

Στην συνέχεια επιχειρείται η συζήτηση των αποτελεσμάτων της περιγραφικής και επαγωγικής στατιστικής ανάλυσης και η συσχέτιση τους με την αντίστοιχη βιβλιογραφία. Η συζήτηση ξεκινά με αναφορά στο κάθε ένα ερευνητικό ερώτημα χωριστά.

Σχετικά με το πρώτο ερευνητικό ερώτημα που αφορά τις απόψεις υπαλλήλων ΔΟΥ για τις συνηθέστερες μορφές υψηλής διαφθοράς στους τομείς της δημόσιας διοίκησης, τα ευρήματα έδειξαν ότι οι ακόλουθες μορφές διαφθοράς είναι και οι πιο συχνές: Απόκρυψη ή παραποίηση πληροφοριών, πολιτική παρέμβαση σε διοικητικές αποφάσεις, αγορά ψήφων ή εκλογική νοθεία, εκφοβισμός ή άσκηση πίεσης σε υφιστάμενους, προνομιακή μεταχείριση σε επιχειρήσεις ή ιδιώτες και δωροδοκία για διεκπεραίωση υποθέσεων ή για ανάθεση δημοσίων συμβάσεων. Τα ευρήματα αυτά σε γενικές γραμμές ευθυγραμμίζονται με την υπάρχουσα βιβλιογραφία (Δημόπουλος, 2005. Chambliss, 2004. Κοσμάτος & Λαμπάκης, 2019. Ράϊκος, 2006. Σπυράκη & Σπυράκης, 2011) όπου διαφαίνεται ότι η πολιτική και γραφειοκρατική διαφθορά έχει παρουσία στο ελληνικό δημόσιο, είτε με τη μορφή δωροδοκίας, είτε με τη μορφή κατάχρηση εξουσίας, είτε με τη μορφή διαφθοράς σχετικά με τα δεδομένα (data reduction), είτε με τη μορφή πολιτικής διαφθοράς (political corruption).

Ενδιαφέρον είναι ότι στην ενότητα αυτή των δηλώσεων του ερωτηματολογίου, οι απόψεις των συμμετεχόντων στην έρευνα εμφανίστηκαν διχασμένες, με περίπου τους μισούς συμμετέχοντες να δηλώνουν ότι οι μορφές αυτές διαφθοράς συμβαίνουν σπάνια ή και καθόλου και ένα παρόμοιο ποσοστό συμμετεχόντων να δηλώνουν ότι συμβαίνουν συχνά έως πολύ συχνά. Είναι δύσκολο να ερμηνεύσουμε την προκύπτουσα διάσταση απόψεων, ειδικά όταν δεν έχουμε επαρκείς πληροφορίες για τα ατομικά χαρακτηριστικά και τις πεποιθήσεις των ερωτώμενων. Για παράδειγμα, από την ανασκόπηση της σχετικής βιβλιογραφίας προέκυψε ότι η πολιτική συμπάθεια που δείχνουν οι πολίτες προς το κυβερνών κόμμα επηρεάζει τις αντιλήψεις τους περί ύπαρξης και συχνότητας της διαφθοράς στον ευρύτερο δημόσιο τομέα (Agerberg, 2022. Ma et al., 2022). Αν είχαμε καταγράψει τις πολιτικές πεποιθήσεις των συμμετεχόντων στην παρούσα έρευνα και τον δείκτη ικανοποίησής τους από την υφιστάμενη κυβερνητική πολιτική, ενδεχομένως να είμασταν σε θέση να ερμηνεύσουμε την προκύπτουσα διάσταση απόψεων ως προς τις συνηθέστερες μορφές διαφθοράς.

Αναφορικά με το δεύτερο ερευνητικό ερώτημα ως προς τα κοινά χαρακτηριστικά των συναλλασσόμενων που εμπλέκονται σε υποθέσεις υψηλής διαφθοράς, οι ερωτώμενοι του

Διπλωματική εργασία 48

δείγματος φαίνεται να συμφωνούν – στην πλειονότητά τους – για τρία μόνο χαρακτηριστικά: διαθέτουν εμπειρία στο χώρο εργασίας, προέρχονται από ανώτερα κοινωνικό-οικονομικά στρώματα και κατέχουν υψηλή θέση/ιδιότητα. Τα ευρήματα αυτά είναι επίσης σε συμφωνία με την σχετική εγχώρια και διεθνή βιβλιογραφία (π.χ., Semukhina & Reinolds, 2013). Ενδιαφέρον εμφανίζει το εύρημα ότι, για τα περισσότερα προτεινόμενα χαρακτηριστικά των εμπλεκόμενων σε πράξεις διαφθοράς, η πλειονότητα των ερωτώμενων έδειξε μια τάση να μην παίρνει ξεκάθαρη θέση, δηλώνοντας την επιλογή «ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ». Αυτό το εύρημα μπορεί να ερμηνευτεί με δύο τρόπους. Ενδέχεται να σημαίνει ότι οι εμπλεκόμενοι σε πράξεις διαφθοράς στο ελληνικό δημόσιο δεν διαθέτουν κοινά και σταθερά χαρακτηριστικά (δηλαδή μπορεί να διαθέτουν ανώτερο ή κατώτερο μορφωτικό επίπεδο, να είναι ελεύθεροι επαγγελματίες αλλά μπορεί και να αφορά δημοσίους υπαλλήλους, να είναι έγγαμα άτομα αλλά μπορεί και να αφορά άγαμους, κ.λπ.). Η δεύτερη ερμηνεία έχει να κάνει με το γεγονός ότι μόνο το 35,1% του δείγματος έχουν γίνει άμεσοι μάρτυρες ή έχουν πληροφορηθεί για περιστατικά διαφθοράς στο χώρο εργασίας τους. Επομένως, για την πλειονότητα του δείγματος, η εικόνα που έχουν σχηματίσει για τα περιστατικά διαφθοράς στο δημόσιο και τους εμπλεκόμενους σε αυτά προέρχεται – κυρίως – από ό,τι έχουν ακούσει από τα ΜΜΕ, με αποτέλεσμα να καθίστανται πιο επιφυλακτικοί στο να εκφράσουν σαφή άποψη για φαινόμενα για τα οποία δεν έχουν προσωπική γνώση και πληροφόρηση.

Αναφορικά με το τρίτο ερευνητικό ερώτημα ως προς τα κίνητρα που ωθούν άτομα σε θέσεις εξουσίας να εμπλακούν σε πράξεις διαφθοράς, εδώ τα πράγματα είναι πιο ξεκάθαρα. Κίνητρα όπως η επιθυμία για πλουτισμό και υλική ευημερία, η δικαιολογία ότι «όλοι το κάνουν», η έλλειψη ηθικών φραγμών και η αδυναμία διάκρισης μεταξύ σωστού και λάθους, η ύπαρξη ενός δικτύου διασυνδέσεων, η κοινωνική ανοχή στη διαφθορά και η αντίληψη ότι είναι συνηθισμένο φαινόμενο, η έλλειψη αποτελεσματικών μηχανισμών ελέγχου και η επιρροή των ΜΜΕ και η προβολή προτύπων υλικής επιτυχίας φάνηκαν να συγκεντρώνουν υψηλό ποσοστό συμφωνίας από την πλευρά των ερωτώμενων. Και αυτά τα ευρήματα είναι - γενικά - σε συμφωνία με την εγχώρια βιβλιογραφία (Γασπαρινάτου 2019). Τα ευρήματα αυτά αποκτούν περισσότερο ενδιαφέρον αν συνδυαστούν με τα ευρήματα του προηγούμενου ερευνητικού ερωτήματος. Έτσι, οι ερωτώμενοι του δείγματος, παρότι διστακτικοί στο να προσδιορίσουν συγκεκριμένα ατομικά χαρακτηριστικά στους δράστες εγκλημάτων διαφθοράς, είναι πιο πρόθυμοι στο να τους αποδώσουν συγκεκριμένα κίνητρα. Η τάση αυτή θεωρούμε ότι εδράζεται στην πιθανότατα έμφυτη (ψυχολογική) ανάγκη των ατόμων να αποδίδουν

συγκεκριμένα κίνητρα στις πράξεις των άλλων και να τους αντιμετωπίζουν ως έλλογα και δρώντα υποκείμενα, διότι μόνο έτσι μπορούν να προβλέψουν (και συνεπώς να ελέγξουν) την συμπεριφορά τους (Reeder & Trafimow, 2005).

Αναφορικά με το τέταρτο ερευνητικό ερώτημα ως προς τις οικονομικές και πολιτικές επιπτώσεις της διαφθοράς, η πλειονότητα των ερωτώμενων φαίνεται να συμφωνεί με τις επιπτώσεις της διεύρυνσης των εισοδηματικών ανισοτήτων και της φτώχειας, τη μείωση των φορολογικών εσόδων λόγω φοροδιαφυγής, την υπονόμηση του κράτους δικαίου και της ισονομίας και την αύξηση της εγκληματικότητας και της βίας. Επομένως, οι δημόσιοι υπάλληλοι σε ΔΟΥ φαίνεται να συμμερίζονται την άποψη, τουλάχιστον σε διανοητικό επίπεδο, ότι η υψηλή διαφθορά έχει σημαντικές διαβρωτικές συνέπειες, τόσο για τη λειτουργία της Δημοκρατίας όσο και για τον κοινωνικό ιστό μιας χώρας (Villoria et al., 2022). Εντούτοις, σε ό,τι αφορά τις επιπτώσεις που αφορούν τη μείωση της ποιότητας των δημόσιων υπηρεσιών και την αύξηση των ανισοτήτων και της αδικίας, οι δημόσιοι υπάλληλοι εμφανίζονται περισσότερο σκεπτικοί, ίσως επειδή βλέπουν τον εαυτό τους μέσα σε αυτό και αντιλαμβάνονται το δημόσιο λειτούργημά τους ως ανάχωμα στην όποια προσπάθεια υποβάθμισης της ποιότητας των υπηρεσιών που προσφέρουν οι ΔΟΥ.

Αναφορικά με το πέμπτο ερευνητικό ερώτημα που αφορά την αντιμετώπιση της υψηλής διαφθοράς από το κράτος, η εικόνα των απαντήσεων είναι αρκετά ξεκάθαρη, με την πλειονότητα των δημοσίων υπαλλήλων να διαφωνεί ότι το κράτος έχει εφαρμόσει κάποιο από τα ακόλουθα μέτρα: Οι δικαστικές διαδικασίες για υποθέσεις διαφθοράς είναι γρήγορες και αποτελεσματικές, οι δράστες υψηλής διαφθοράς τιμωρούνται παραδειγματικά, οι υποθέσεις υψηλής διαφθοράς ερευνώνται επαρκώς, η υφιστάμενη νομοθεσία για την καταπολέμηση της διαφθοράς είναι αποτελεσματική, η προστασία των μαρτύρων δημοσίου συμφέροντος είναι επαρκής και υπάρχει επαρκής συνεργασία μεταξύ των ελεγκτικών αρχών, της αστυνομίας και της δικαιοσύνης. Επιπρόσθετα θεωρούν ότι οι δράστες υψηλής διαφθοράς έχουν καλύτερη νομική κάλυψη. Τα αποτελέσματα αυτά δείχνουν επίσης ότι οι δημόσιοι υπάλληλοι σε ΔΟΥ εντοπίζουν μια ανεπάρκεια στην κρατική παρέμβαση και ένα νομικό ή θεσμικό έλλειμμα στην περίπτωση των εγκλημάτων του λευκού κολάρου. Το εύρημα αυτό επίσης συμφωνεί με τη σχετική βιβλιογραφία σε Ελλάδα και εξωτερικό (Mungiu Pippidi, 2013. Stamouli et al., 2023).

Αναφορικά με το έκτο ερευνητικό ερώτημα που αφορά το βαθμό στον οποίο διάφορα προτεινόμενα μέτρα μπορούν να συμβάλλουν στην καταπολέμησης της υψηλής διαφθοράς

Διπλωματική εργασία 50

στο δημόσιο, και εδώ η εικόνα των απαντήσεων είναι αρκετά ξεκάθαρη με την πλειονότητα των υπαλλήλων του δείγματος να συμφωνεί με την αποτελεσματικότητα των ακόλουθων μέτρων: (1) ενίσχυση των εσωτερικών ελέγχων και της εσωτερικής λογοδοσίας στους δημόσιους οργανισμούς, (2) βελτίωση της διαφάνειας στις δημόσιες συμβάσεις και τις προμήθειες, (3) ψηφιοποίηση των δημόσιων υπηρεσιών και η απλοποίηση των διοικητικών διαδικασιών, (4) θέσπιση αυστηρότερων ποινών για αδικήματα διαφθοράς, (5) εκπαίδευση και η ευαισθητοποίηση των δημοσίων υπαλλήλων σε θέματα δεοντολογίας και ακεραιότητας, (6) δημιουργία ανεξάρτητων αρχών ελέγχου και διαφάνειας και (7) δημοσιοποίηση των περιουσιακών στοιχείων (Πόθεν Έσχες) των δημοσίων λειτουργών. Παρόμοια ευρήματα έχουν αναφερθεί σε πολλές έρευνες σε Ελλάδα και εξωτερικό (Awale & Kulmie, 2024. Λιάρου, 2011. Tsai et al., 2022. Wu et al., 2020.). Από τα προαναφερόμενα μέτρα, το μέτρο το οποίο συγκέντρωσε το μικρότερο βαθμό συμφωνίας από την πλευρά των ερωτώμενων (μόλις 54,3%) αφορούσε τη δημοσιοποίηση των περιουσιακών στοιχείων (Πόθεν Έσχες) των δημοσίων λειτουργών. Αν το εύρημα αυτό συνδυαστεί με τον σκεπτικισμό των ερωτώμενων αναφορικά με την υποβάθμιση των δημόσιων υπηρεσιών λόγω διαφθοράς που αναφέρθηκε προηγουμένως, ενδεχομένως να δείχνει μια τάση των υπαλλήλων σε ΔΟΥ να θεωρούν εαυτόν και τους δημόσιους λειτουργούς (στις ΔΟΥ) γενικότερα ως τους λιγότερο εμπλεκόμενους ή επηρεαζόμενους από περιστατικά διαφθοράς.

Τέλος, σε σχέση με το έβδομο και τελευταίο ερευνητικό ερώτημα που αφορά τη διαφοροποίηση των ερωτώμενων με βάση τα δημογραφικά τους χαρακτηριστικά, προέκυψαν σημαντικά ευρήματα σε σχέση με το φύλο, την ηλικία και το μορφωτικό επίπεδο, τα οποία συμβαδίζουν με προηγούμενες εμπειρικές έρευνες σε Ελλάδα και εξωτερικό (Pappa & Spanos, 2024). Συγκεκριμένα, οι γυναίκες υπάλληλοι του δείγματος έδειξαν μια τάση να αποδίδουν σε μεγαλύτερο βαθμό – σε σχέση με τους άνδρες υπαλλήλους – το κίνητρο του «όλοι το κάνουν» στους δράστες οικονομικών εγκλημάτων. Το εύρημα αυτό ενδεχομένως να αντανακλά μια τάση από την πλευρά των γυναικών να είναι πιο κατανοητικές και επιεικείς στις ηθικές κρίσεις τους, γεγονός που συνάδει με το κοινωνικό στερεότυπο του φύλου τους (Baez et al., 2017). Επίσης, βρέθηκε και μια ηλικιακή διαφοροποίηση στις απαντήσεις για τα χαρακτηριστικά του δράστη, με τους μεγαλύτερους σε ηλικία υπαλλήλους να είναι περισσότερο πρόθυμοι να αποδώσουν το χαρακτηριστικό «είναι συνήθως δημόσιος υπάλληλος» σε σχέση με τους μικρότερους σε ηλικία υπαλλήλους. Το εύρημα αυτό ενδεχομένως να αντανακλά την επίδραση τις εμπειρίας στις αντιλήψεις των συμμετεχόντων

στην έρευνα, όπου οι μεγαλύτεροι σε ηλικία – συνεπώς και οι πιο έμπειροι – έχουν περισσότερες ευκαιρίες να αντιληφθούν ή να πληροφορηθούν για επιλήψιμες συμπεριφορές από την πλευρά συναδέλφων στον δημόσιο τομέα. Τέλος, σημαντικές διαφοροποιήσεις στις απαντήσεις βρέθηκαν και σε σχέση με το μορφωτικό επίπεδο των συμμετεχόντων, όπου οι έχοντες ανώτερο μορφωτικό επίπεδο ήταν λιγότερο πιθανό να θεωρήσουν τη μείωση φορολογικών εσόδων και την υπονόμευση του κράτους δικαίου και της ισονομίας ως σημαντικές επιπτώσεις της διαφθοράς σε σχέση με τους έχοντες κατώτερο μορφωτικό επίπεδο. Το εύρημα αυτό ενδεχομένως να αντανάκλα μια πιο ευρεία και ολιστική οπτική των πραγμάτων από την πλευρά των πιο ειδικευμένων υπαλλήλων, οι οποίοι αντιλαμβάνονται ότι, τόσο το πρόβλημα των φορολογικών εσόδων όσο και το ζήτημα της δικαιοσύνης και ισονομίας, αφορούν πολυπαραγοντικά φαινόμενα, για τα οποία η διαφθορά συνιστά έναν μόνο από τους παράγοντες που τα επηρεάζουν και τα συνδιαμορφώνουν. Επιπλέον, το εύρημα αυτό συμβαδίζει με τα πορίσματα της Tverdova (2011), η οποία αναλύοντας μια μεγάλη βάση δεδομένων με απαντήσεις πολιτών από 30 χώρες βρήκε ότι οι πιο μορφωμένοι έτειναν να αντιλαμβάνονται μικρότερο ποσοστό υπαρκτής διαφθοράς στο δημόσιο (άρα, και μικρότερες επιπτώσεις στην οικονομική και κοινωνική ζωή των χωρών αυτών).

Περιορισμοί έρευνας

Μέσα από την παρούσα εργασία καταλήξαμε σε ενδιαφέροντα συμπεράσματα σχετικά με τις αντιλήψεις δημοσίων υπαλλήλων για τη διαφθορά στο δημόσιο, παρόλα αυτά όμως πρέπει να επισημάνουμε ότι υπάρχουν κάποιοι περιορισμοί που επηρεάζουν τα αποτελέσματά της.

Ένας πρώτος περιορισμός είναι ότι το δείγμα προήρθε από μία και μόνο δημόσια υπηρεσία, τη Δημόσια Οικονομική Υπηρεσία. Κατά συνέπεια προτείνεται μια έρευνα όπου θα συμμετέχουν δημόσιοι υπάλληλοι και από άλλες υπηρεσίες (π.χ., πολεοδομία, αστυνομία, τελωνείο, κ.λπ.) προκειμένου τα ευρήματα να έχουν μεγαλύτερη εγκυρότητα και να δύναται να γενικευθούν στον ευρύτερο δημόσιο τομέα.

Επιπλέον ένας ακόμα παράγοντας περιοριστικός που συμβάλλει στην εγκυρότητα και την αξιοπιστία των ευρημάτων είναι ο αριθμός των υπαλλήλων ΔΟΥ που συμμετείχαν στην έρευνα. Ένα μεγαλύτερο δείγμα, το οποίο μάλιστα θα είχε επιλεγεί μέσω πιθανοτικής δειγματοληψίας, σαφώς και θα ήταν περισσότερο αντιπροσωπευτικό και θα οδηγούσε σε μεγαλύτερη αξιοπιστία και (εξωτερική) εγκυρότητα των αποτελεσμάτων. Επίσης, η αποκλειστική χορήγηση του ερωτηματολογίου μέσω του διαδικτύου (διαδικτυακή έρευνα επισκόπησης) περιορίζει τον πληθυσμό-στόχο σε αυτούς που διαθέτουν σύνδεση στο διαδίκτυο, διαθέτουν οικιακό υπολογιστή και είναι εξοικειωμένοι με την χρήση του (σημειώνουμε ότι το ερωτηματολόγιο δεν ήταν δυνατό να ανοιχτεί μέσα από τον υπηρεσιακό υπολογιστή του συμμετέχοντα στην έρευνα, αλλά από τον οικιακό του υπολογιστή και μόνο).

Ένας άλλος περιορισμό αφορά την υπερ-εκπροσώπηση των γυναικών στο τελικό δείγμα, με συνέπεια τα ευρήματα να απηχούν περισσότερο τις απόψεις των γυναικών που εργάζονται στις ΔΟΥ. Τέλος, η αποκλειστική χρήση αυτοαναφορικού ερωτηματολογίου, παρά την διαβεβαίωση των συμμετεχόντων ως προς την τήρηση της ανωνυμίας και της προστασίας των προσωπικών δεδομένων, επουδενί μας διασφαλίζει ότι οι ερωτώμενοι έδωσαν ειλικρινείς και όχι κοινωνικά επιθυμητές απαντήσεις. Μια μελλοντική έρευνα θα μπορούσε να χρησιμοποιήσει πιο έμμεσα εργαλεία (π.χ., βινιέτες με ρεαλιστικά περιστατικά διαφθοράς) για την εκμαίευση απόψεων και αντιλήψεων.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία

- Αλοσκούφης, Ο. (2019). «Η κοινωνική έρευνα της εγκληματικότητας των ισχυρών», στο Βιδάλη, Σ, Κουλούρης, Ν, Παπαχαράλαμπους, Χ, (επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών, διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*,. Εκδόσεις ΕΑΠ
- Ακρίβου, Σ. (2020). *Διαφθορά, Κακοδιοίκηση και Παράβαση της Νομιμότητας*. Crime Times. Ανακτήθηκε στις 30/11/2024 από:
<https://www.crimetimes.gr/%CE%B4%CE%B9%CE%B1%CF%86%CE%B8%CE%BF%CF%81%CE%AC%CE%BA%CE%B1%CE%BA%CE%BF%CE%B4%CE%B9%CE%BF%CE%AF%CE%BA%CE%B7%CF%83%CE%B7-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CF%80%CE%B1%CF%81%CE%AC%CE%B2%CE%B1%CF%83%CE%B7-%CF%84/>
- Βαρβατάκος, Ν. (2016). Χώροι κράτησης και Ανθρωπιστική Κρίση. *Crime in Crisis: Τιμητικός Τόμος Νέστορα Κουράκη*.
- Βασιλαντωνοπούλου, Β. (2014). «Λευκά Κολλάρια» & Οικονομικό Έγκλημα, Κοινωνική Βλάβη & Αντεγκληματική Πολιτική. Εκδόσεις Σάκκουλα
- Βασιλαντωνοπούλου, Β. (2016). «Ποιοι είναι οι εγκληματίες στην εποχή μας; Η διαχρονική απάντηση του εγκλήματος του λευκού κολλάρου», σε Γασπαρινάτου, Μ. (επιμ.) *Έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης, Τιμ. Τόμος καθηγητή Ν. Κουράκη*. Εκδόσεις Σάκκουλα
- Βιδάλη, Σ. (2013). *Εισαγωγή στην Εγκληματολογία* Νομική Βιβλιοθήκη
- Βιδάλη, Σ., & Κουλούρης, Ν. (2012). *Αποκλίνουσα συμπεριφορά και ποινικό φαινόμενο*. Νομική Βιβλιοθήκη
- Βιδάλη, Σ. (2017). *Πέρα από τα όρια: Η αντεγκληματική πολιτική σήμερα*. Νομική Βιβλιοθήκη
- Βιδάλη, Σ. (2018). *Η κριτική εγκληματολογία μέσα από τη διαδρομή του William Chambliss. The Art of Crime*. Ανακτήθηκε στις 30/11/2024 από:
[https://theartofcrime.gr/%CE%B7-%CE%BA%CF%81%CE%B9%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%B5%CE%B3%CE%BA%CE%BB%CE%B7%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%AF%CE%B1-](https://theartofcrime.gr/%CE%B7-%CE%BA%CF%81%CE%B9%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%B5%CE%B3%CE%BA%CE%BB%CE%B7%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%AF%CE%B1-%)

%CE%BC%CE%AD%CF%83%CE%B1-%CE%B1%CF%80%CF%8C-
%CF%84%CE%B7-%CE%B4/

Δασκαλάκης, Η. (1985). Η εγκληματολογία της κοινωνικής αντίδρασης. εκδόσεις Σάκκουλα.
Αθήνα-Κομοτηνή.

Δημόπουλος, Χ. (2005). *Η Διαφθορά*. Νομική Βιβλιοθήκη

Δούβλης, Β. (2015). Διεθνείς δράσεις κατά της φοροδιαφυγής – φοροαποφυγής: «*Η Μεγάλη Χείμαυρα*»; Δίκαιο Επιχειρήσεων & Εταιριών (τεύχος 8-9), ανακτήθηκε στις 30/11/2024 από:

<https://openeclass.panteion.gr/modules/document/file.php/TMI179/%CE%94%CE%9F%CE%A5%CE%92%CE%9B%CE%97%CE%A3%20-%20%CE%94%CE%95%CE%95%202015.pdf>

Εθνική Αρχή Διαφάνειας, (2022). How can the IMC strengthen the participation of women in political life. Retrieved from: <https://ncpa2022.aead.gr/wp-content/uploads/ENG-ANNEX-13-IMC-and-participation-of-women-in-political-life.pdf>

Ζαμπίτης, Ε. (2016). «*Αιτιολογία ποινικών αποφάσεων: διαχρονικά και νέα ζητήματα*». Ποινική Δικαιοσύνη, τ.6/2006

Ζαραφωνίτου, Χ. (2004). *Εμπειρική Εγκληματολογία*. Νομική Βιβλιοθήκη

Καραγκούνης, Δ. (2023). Σχολιασμένη Νομοθεσία. Ο θεσμός του «*μάρτυρα δημοσίου συμφέροντος*» (*whistleblower*) και η πρόσληψή του στην ελληνική έννομη τάξη. The Art of Crime. Ανακτήθηκε στις 30/11/2024 από: <https://theartofcrime.gr/%ce%bf-%ce%b8%ce%b5%cf%83%ce%bc%cf%8c%cf%82-%cf%84%ce%bf%cf%85-%ce%bc%ce%ac%cf%81%cf%84%cf%85%cf%81%ce%b1-%ce%b4%ce%b7%ce%bc%ce%bf%cf%83%ce%af%ce%bf%cf%85-%cf%83%cf%85%ce%bc%cf%86%ce%ad%cf%81/>

Καρύδης, Β. Χ. (2010). *Όψεις κοινωνικού ελέγχου στην Ελλάδα: Ηθικοί πανικοί, ποινική δικαιοσύνη*. Εκδόσεις Σάκκουλα.

Κασάπογλου, Α., «*Κοινωνική ιεραρχία και φυλακή: η περίπτωση των κρατουμένων του λευκού κολάρου*», σε Αρτινοπούλου, Β., Βιδάλη, Σ., Γεωργούλας, Σ., Θεμελή, Ό., Κουλούρης, Ν. Κ., Παπανικολάου, Γ. (επιμ.) (2018). Εξουσίες, επιστημονική ουδετερότητα και εγκληματολογικός λόγος. 50 χρόνια Howard Becker “Whose Side Are We On?”. Διπλωματική εργασία

Συμβολές στο πρώτο συνέδριο της Ελληνικής Εταιρείας Μελέτης του Εγκλήματος και
του Κοινωνικού Ελέγχου. Αθήνα 24-27 Μαΐου 2016. Αθήνα: ΕΕΜΕΚΕ

Κοσμάτος, Κ. & Λαμπάκης, Χ. (2019), «Εστίες διαφθοράς στο σύστημα απονομής της ποινικής
δικαιοσύνης», στο Βιδάλη. Σ, Κουλούρης. Ν, Παπαχαλαράμπους. Χ, (επιμ.),
Εγκλήματα των ισχυρών, διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα. Εκδόσεις
ΕΑΠ

Κουλούρης, Ν. (2019), «Διαταξικές και ενδοταξικές διαστάσεις της κοινωνικής κατασκευής
του εγκλήματος», στο Βιδάλη. Σ, Κουλούρης. Ν, Παπαχαλαράμπους. Χ, (επιμ.),
Εγκλήματα των ισχυρών, διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα., Εκδόσεις
ΕΑΠ

Κουλούρης, Ν. (2020), «Υπερπληθυσμός των φυλακών: η ανισοκατανομή ενός παλιρροϊκού
φαινομένου». *The Art of Crime*. Ανακτήθηκε στις 30/11/2024 από:
[https://theartofcrime.gr/wp-](https://theartofcrime.gr/wp-content/uploads/2020/05/14_KOULOURIS_Teyxos_8.pdf)
[content/uploads/2020/05/14_KOULOURIS_Teyxos_8.pdf](https://theartofcrime.gr/wp-content/uploads/2020/05/14_KOULOURIS_Teyxos_8.pdf)

Κωνσταντινίδου, Ε. (2003). *Βελτίωση ποιότητας στις δημόσιες οικονομικές υπηρεσίες: η
περίπτωση της Ελλάδας*. Αδημοσίευτη διπλωματική εργασία (Πανεπιστήμιο
Μακεδονίας)

Λιάρου, Λ. (2011). *Η διαφθορά στην Ελλάδα μέσω της αντίληψης των λογιστών-φοροτεχνικών*.
Αδημοσίευτη διπλωματική εργασία. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

Ξανθόπουλος, Κ. (2016). *Το φαινόμενο της διαφθοράς: Ένα σύγχρονο οικονομικό έγκλημα
πρόληψη και καταστολή από την ελληνική φορολογική διοίκηση*. Αδημοσίευτη
διπλωματική εργασία. Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου.

Παπαχαλαράμπους, Χ. (2019), «Η εγκληματικότητα των ισχυρών και ο λόγος του ποινικού
δικαίου» στο Βιδάλη. Σ, Κουλούρης. Ν, Παπαχαλαράμπους. Χ, (επιμ.), *Εγκλήματα
των ισχυρών, διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*. Εκδόσεις ΕΑΠ

Ράικος, Δ. (2006). *Δημόσια Διοίκηση και Διαφθορά από την σκοπιά του Διοικητικού Δικαίου*.
Εκδόσεις Σάκκουλα

Σεβαστίδης, Π. Κ. (2019). Κώδικας Ποινικής Δικονομίας (Ν. 4620/2019), Ερμηνεία κατ'
άρθρο. Β' Έκδοση, Αθήνα-Θεσσαλονίκη.

Σπανουδάκη, Μ. (2022). *Σύγκριση της ιδρυματικής μεταχείρισης των εγκληματιών του λευκού κολάρου και των στελεχών του οργανωμένου εγκλήματος στις ελληνικές φυλακές*. The Art of Crime. Ανακτήθηκε στις 30/11/2024: <https://theartofcrime.gr/%CF%83%CF%8D%CE%B3%CE%BA%CF%81%CE%B9%CF%83%CE%B7-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%B9%CE%B4%CF%81%CF%85%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CF%82-%CE%BC%CE%B5%CF%84%CE%B1%CF%87%CE%B5%CE%AF%CF%81%CE%B9%CF%83/>

Σπυράκη, Χ., & Σπυράκης, Γ. (2011). Η διαφθορά στο δημόσιο τομέα: ζητήματα ορισμού και ταξινόμησης. Επιθεώρηση Διοικητικής Επιστήμης, ΕΔΕ, 17.

Σταμούλη, Ε. (25/01/2016, *Οργανωμένο έγκλημα και οικονομική κρίση: τάσεις και μεταβολές*. Ανακτήθηκε από: <http://crime-in-crisis.com/%CE%BF%CF%81%CE%B3%CE%B1%CE%BD%CF%89%CE%BC%CE%AD%CE%BD%CE%BF-%CE%AD%CE%B3%CE%BA%CE%BB%CE%B7%CE%BC%CE%B1-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%BF%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%BA%CF%81/>

Στυλιανίδου, Μ. (2018). *Μάρτυρες Δημοσίου Συμφέροντος: τι είναι και γιατί προστατεύονται*. Εφημερίδα των Συντακτών. Ανακτήθηκε στις 5/12/2024 από: https://www.efsyn.gr/stiles/apopseis/140238_martyres-dimosioy-symferontos-ti-einai-pos-kai-giati-prostateyontai

Χουλιάρης, Α. (2019). Εγκληματικότητα των ισχυρών. Εγκληματολογική θεωρία και ποινική προβληματική. Στο Σ. Βιδάλη, Ν. Κ. Κουλούρης & Χ. Παπαχαράλαμπος (Επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών: Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα* (σσ. 63-85). Εκδόσεις ΕΑΠ.

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

Agerberg, M. (2022). Corrupted estimates? Response bias in citizen surveys on corruption. *Political behavior*, 44(2), 653-678.

- Alexander, M. (2010). The war on drugs and the New Jim Crow. *Race, Poverty & the Environment*, 17(1), 75-77.
- Asomah, J. Y., Dim, E. E., Li, Y., & Cheng, H. (2024). What factors are associated with public corruption perception? Evidence from Canada. *Journal of Financial Crime*, 31(3), 524-544.
- Awale, A. A., & Kulmie, D. A. (2024). Public employees' views on corruption and financial crimes: A perceptual study. *Journal of Asian Scientific Research*, 14(4), 612-626.
- Baez, S., Flichtentrei, D., Prats, M., Mastandueno, R., García, A. M., Cetkovich, M., & Ibáñez, A. (2017). Men, women... who cares? A population-based study on sex differences and gender roles in empathy and moral cognition. *PloS one*, 12(6), e0179336.
- Bai B-y, Liu X-x, Kou Y (2014) Belief in a Just World Lowers Perceived Intention of Corruption: The Mediating Role of Perceived Punishment. *PLoS ONE* 9(5): e97075. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0097075>
- Barrata, R. T. (1989). The PLO in Latin America. *Augustus R. Norton and Martin H.*
- Belli, M. (1979). Reviewed work (untitled) on The social reality of crime by Richard Quinney. *Michigan Law Review*, 69.
- Birdsall, N., Kenny, C., & Diofasi, A. (2018). What drives citizen perceptions of government corruption? National income, petty bribe payments and the unknown. *Institutions, governance and the control of corruption*, 285-334.
- Box, S. (1987). *Recession, crime and punishment*. Bloomsbury Publishing.
- Braithwaite, J. (1989). Criminological theory and organizational crime. *Justice quarterly*, 6(3), 333-358.
- Bryman, A. (2017). Μέθοδοι κοινωνικής έρευνας (επιμ. Α. Αϊδίνης, μτφρ. Π. Σακελλαρίου). Αθήνα: Gutenberg.
- Chang, W. C. (2021). Corruption and perceived fairness: empirical evidence from East Asian countries. *Journal of East Asian Studies*, 21(2), 305-330.
- Chambliss, W. (2004). On the symbiosis between criminal law and criminal behavior: The American Society of Criminology 2003 Sutherland address. *Criminology*, 42, 241.
- Chambliss, W. (1964). *A sociological analysis of the law of vagrancy*. Social Problems.
- Διπλωματική εργασία

- Chambliss, W. J. (1989). State-organized crime. *Criminology*, 27, 183.
- Creswell, J. (2011). Η έρευνα στην εκπαίδευση. Σχεδιασμός, διεξαγωγή και αξιολόγηση της ποσοτικής και ποιοτικής έρευνας (μτφ. Ν. Κουβαράκου). Αθήνα: Ίων/Έλλην.
- Dipierro, A. R., & Rella, A. (2024). What Lies Behind Perceptions of Corruption? A Cultural Approach. *Social Indicators Research*, 172(2), 371-391.
- Dormaels, A. (2015). Perceptions of corruption in Flanders: surveying citizens and police. A study on the influence of occupational differential association on perceptions of corruption. *Policing and Society*, 25(6), 596-621.
- Eide, E., & Kunelius, R. (2018). Whistleblowers and journalistic ideals: Surveillance, Snowden and the meta-coverage of journalism. *Northern Lights*, 16(1), 75-95.
- Flavin, P., & Montgomery, F. (2020). Freedom of the press and perceptions about government corruption. *International Political Science Review*, 41(4), 554-566.
- Foucault, M. (1989). *Επιτήρηση και τιμωρία. Η γέννηση της φυλακής*. (Κ. Χατζηδήμου & Ι. Ράλλη, Μεταφρ.), Εκδόσεις Ράππα.
- Foucault, M. (2019). Panopticism (1977). In *Crime and Media* (pp. 493-505). Routledge.
- François, A., & Méon, P. G. (2021). Politicians at higher levels of government are perceived as more corrupt. *European journal of political economy*, 67, 101962.
- Friedrichs, D. O., & Rothe, D. L. (2011). Crimes of the powerful: White-collar crime and beyond. In *Routledge handbook of critical criminology* (pp. 257-267). Routledge
- Frost, P. (2021). How Does Education Influence Individuals Perception of Different Types Of Corruption? A Quantitative Study Including 21 European Countries.
- Jeffery, C. R. (1958). An integrated theory of crime and criminal behavior. *J. Crim. L. Criminology & Police Sci.*, 49, 533.
- Kurlychek, M. C., & Johnson, B. D. (2019). Cumulative disadvantage in the American criminal justice system. *Annual Review of Criminology*, 2(1), 291-319.
- Lewis, D. (2018). Whistleblowing and the law of defamation: Does the law strike a fair balance between the rights of whistleblowers, the media, and alleged wrongdoers?. *Industrial Law Journal*, 47(3), 339-364.

- Ma, J., Guo, B., & Yu, Y. (2022). Perception of official corruption, satisfaction with government performance, and subjective wellbeing—An empirical study from China. *Frontiers in Psychology*, 13, 748704.
- Maeda, K., & Ziegfeld, A. (2015). Socioeconomic status and corruption perceptions around the world. *Research & Politics*, 2(2), 2053168015580838.
- Moloney, K., Bowman, J. S., & West, J. P. (2019). Challenges confronting whistleblowing and the international civil servant. *Review of Public Personnel Administration*, 39(4), 611-634.
- Mungiu-Pippidi, A. (2013). The good, the bad and the ugly: Controlling corruption in the European Union. Advanced Policy Paper for Discussion in the European Parliament, 9, 61-63.
- Olken, B. A. (2009). Corruption perceptions vs. corruption reality. *Journal of Public economics*, 93(7-8), 950-964.
- Papacharalambous, C. (2020, November). Penal Populism and the Aims of Punishment. The Emergence of Policed Democracy. In *The Aims of Punishment* (pp. 21-38). Nomos Verlagsgesellschaft mbH & Co. KG.
- Pappa, E., & Spanos, P. Employees' Perception of Corruption and Fraud Phenomena in the Greek Health Sector. *International Research Journal of Economics and Management Studies IRJEMS*, 3(10).
- Piketty, T., & Saez, E. (2013). Top incomes and the great recession: Recent evolutions and policy implications. *IMF Economic Review*, 61(3), 456-478.
- Pontell, H. N., & Geis, G. (2007). New times, new crimes: "blocking" financial identity fraud. In *The Organized Crime Community: Essays in Honor of Alan A. Block* (pp. 45-58). New York, NY: Springer New York.
- Reeder, G. D., & Trafimow, D. (2005). Attributing motives to other people. In B. F. Malle & S. D., Hodges (Eds.), *Other minds: How humans bridge the divide between self and others* (pp.106-123). The Guilford Press.
- Reiman, J., & Leighton, P. (2016). *The Rich Get Richer and The Poor Get Prison*. Ideology, Class and Criminal justice (7 ed.). Pearson.

- Semukhina, O., & Reynolds, K. M. (2014). Russian citizens' perceptions of corruption and trust of the police. *Policing and Society*, 24(2), 158-188.
- Shrestha, N. (2021). Factor analysis as a tool for survey analysis. *American journal of Applied Mathematics and statistics*, 9(1), 4-11.
- Spitzer, S. (1975). Toward a Marxian theory of deviance. *Social Problems*, 22(5), 638-651.
- Stamouli, E., Gasparinatos, M., & Kouroutzas, C. (2023). Corruption as state-corporate crime: the example of the health sector in Greece. *Trends in Organized Crime*, 26(3), 258-292.
- Sutherland, E. H. (1945). Is "white collar crime" crime? *American Sociological Review*, 10(2), 132-139.
- Taber, K. S. (2018). The use of Cronbach's alpha when developing and reporting research instruments in science education. *Research in science education*, 48, 1273-1296.
- Tan, X., Zhang, Y., Liu, L., Dou, X., Gu, Z., Liang, Y., & Dang, J. (2021). Turning a blind eye: Meritocracy moderates the impacts of social status on corruption perception. *International Journal of Psychology*, 56(5), 688-697.
- Torgler, B., & Valev, N. T. (2010). Gender and public attitudes toward corruption and tax evasion. *Contemporary Economic Policy*, 28(4), 554-568.
- Tsai, L. L., Trinh, M., & Liu, S. (2022). What makes anticorruption punishment popular? Individual-level evidence from China. *The Journal of Politics*, 84(1), 602-606.
- Tsao, Y. C., & Hsueh, S. J. (2023). Can the country's perception of corruption change? evidence of corruption perception index. *Public Integrity*, 25(4), 415-427.
- Turk, A. T. (1966). Conflict and criminality. *American sociological review*, 338-352.
- Tverdova, Y. V. (2011). See no evil: Heterogeneity in public perceptions of corruption. *Canadian Journal of Political Science/Revue canadienne de science politique*, 44(1), 1-25.
- Young, J. (2015). *Ηθικός Πανικός: Οι καταβολές του στην Αντίσταση, τη Μνησικακία και η ερμηνεία της Φαντασίας σε Πραγματικότητα*. Στο Καρύδης, Β. & Χουλιάρας, Α. (επιμ.). *Ηθικοί πανικοί, εξουσία και δικαιώματα*. Εκδόσεις Σάκκουλα)

- van Erp, J., & van der Linden, T. (2021). Silencing those who speak up against corporate power: Strategic Lawsuits against Public Participation (SLAPPs) in Europe. In *European white-collar crime* (pp. 207-220). Bristol University Press.
- Villoria, M., Van Ryzin, G. G., & Lavena, C. F. (2013). Social and political consequences of administrative corruption: A study of public perceptions in Spain. *Public Administration Review*, 73(1), 85-94.
- Voce, A., Morgan, A., & Cubitt, T. (2024). Community perceptions of corruption by public officials. *Trends and Issues in Crime and Criminal Justice*, (687), 1-21.
- Wacquant, L., & Wacquant, L. (2020). *Punishing the poor: The neoliberal government of social insecurity*. duke university Press.
- Wu, A. M., Yan, Y., & Vyas, L. (2020). Public sector innovation, e-government, and anticorruption in China and India: Insights from civil servants. *Australian Journal of Public Administration*, 79(3), 370-385.
- Zizumbo Colunga, D., & Meza, O. (2023). Flying under the radar: How frames influence public officials' perceptions of corruption. *Political Behavior*, 45(3), 995-1014.

Παράρτημα: Ερωτηματολόγιο έρευνας

Εγκλήματα των ισχυρών, επιλεκτικότητα του ποινικοκατασταλτικού συστήματος και ατιμωρησία: Μια εμπειρική μελέτη

Αξιότιμοι κκ. Συμμετέχοντες,

Το ερωτηματολόγιο αφορά έρευνα με θέμα «Εγκλήματα των ισχυρών: Επιλεκτικότητα του ποινικοκατασταλτικού συστήματος και ατιμωρησία: Μία εμπειρική μελέτη» και απευθύνεται σε υπαλλήλους Δημόσιων Οικονομικών Υπηρεσιών (Δ.Ο.Υ.) της Ανεξάρτητης Αρχής Δημοσίων Εσόδων (ΑΑΔΕ).

Τα αποτελέσματα θα αξιοποιηθούν στην ολοκλήρωση της διπλωματικής μου εργασίας υπό την επίβλεψη της Δρ. Ευαγγελίας Παππά, για την απόκτηση μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών στις Εγκληματολογικές και Ποινικές Προσεγγίσεις της Διαφθοράς, του Οικονομικού και του Οργανωμένου Εγκλήματος του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου.

Παρακαλείσθε όπως αφιερώσετε λίγα λεπτά για να απαντήσετε όλες τις ερωτήσεις. Οι απαντήσεις θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά και μόνο για τους σκοπούς της έρευνας και με απόλυτη εμπιστευτικότητα.

Για οποιεσδήποτε πληροφορίες σχετικά με το περιεχόμενο των ερωτήσεων, παρακαλούμε επικοινωνήστε στην ηλεκτρονική διεύθυνση: std519531@ac.eap.gr

Σας ευχαριστώ για την πολύτιμη συνεργασία σας!

Με εκτίμηση

Σοφογιάννη Μαρία

Μεταπτυχιακή Φοιτήτρια

A. Δημογραφικά στοιχεία

Συμπληρώστε τα στοιχεία που ζητούνται, επιλέγοντας σε κάθε ερώτημα το αντίστοιχο κυκλάκι.

1. Φύλο

- ☐ Άνδρας
- ☐ Γυναίκα

2. Οικογενειακή κατάσταση

- ☐ Ανύπαντρος/η
- ☐ Παντρεμένος/η
- ☐ Παντρεμένος/η με παιδιά
- ☐ Διαζευγμένος/η

3. Ηλικία

- ☐ κάτω από 30
- ☐ 31-40
- ☐ 41-50
- ☐ 51-60
- ☐ 61 και άνω

4. Μορφωτικό επίπεδο

- ☐ Απόφοιτος Λυκείου
- ☐ Πτυχιούχος ΑΕΙ/ΤΕΙ
- ☐ Κάτοχος Μεταπτυχιακού
- ☐ Κάτοχος Διδακτορικού
- ☐ Άλλο

5. Έτη εμπειρίας ως Προϊστάμενος

- ☐ έως 4
- ☐ έως 8
- ☐ έως 12
- ☐ έως 16
- ☐ έως 20
- ☐ 21 και άνω

6. Έτη εμπειρίας ως Υπάλληλος

- ☐ έως 4
- ☐ έως 8
- ☐ έως 12
- ☐ έως 16
- ☐ έως 20
- ☐ 21 και άνω

Β. Υψηλή διαφθορά στο δημόσιο

Η **υψηλή διαφθορά** αφορά πράξεις διαφθοράς όπως δωροδοκία κρατικών λειτουργών, απόκρυψη παράνομων εσόδων κ. ά., όπου εμπλέκονται άτομα σε υψηλά κλιμάκια της δημόσιας διοίκησης και της οικονομίας, με σκοπό την κατάχρηση εξουσίας για προσωπικό όφελος.

Έχετε γίνει ποτέ μάρτυρας ή έχετε πληροφορηθεί για περιστατικό υψηλής διαφθοράς στο χώρο εργασίας σας;

☐ ΝΑΙ ☐ ΟΧΙ

Συνηθέστερες μορφές υψηλής διαφθοράς στη Δημόσια Διοίκηση

Παρακαλώ προσδιορίστε την απάντησή σας στις παρακάτω προτάσεις, χρησιμοποιώντας μια κλίμακα βαθμολογίας από το 1 έως το 5, όπου 1 σημαίνει «ποτέ», 3 σημαίνει «μερικές φορές» και 5 σημαίνει «πολύ συχνά».

	Ποτέ	Σπάνια	Μερικές φορές	Συχνά	Πολύ συχνά
1. Δωροδοκία για διεκπεραίωση υποθέσεων ή για ανάθεση δημοσίων συμβάσεων	☐	☐	☐	☐	☐
2. Κατάχρηση εξουσίας για προσωπικό όφελος	☐	☐	☐	☐	☐
3. Προνομιακή μεταχείριση σε επιχειρήσεις ή ιδιώτες	☐	☐	☐	☐	☐
4. Πολιτική παρέμβαση σε διοικητικές αποφάσεις	☐	☐	☐	☐	☐
5. Απόκρυψη ή παραποίηση πληροφοριών	☐	☐	☐	☐	☐
6. Κακή διαχείριση ή σπατάλη δημοσίων πόρων	☐	☐	☐	☐	☐
7. Εκφοβισμός ή άσκηση πίεσης σε υφιστάμενους	☐	☐	☐	☐	☐
8. Αγορά ψήφων ή εκλογική νοθεία	☐	☐	☐	☐	☐

Κοινά χαρακτηριστικά των συναλλασσόμενων που εμπλέκονται σε υποθέσεις υψηλής διαφθοράς

Παρακαλώ προσδιορίστε την απάντησή σας στις παρακάτω προτάσεις, χρησιμοποιώντας μια κλίμακα βαθμολογίας από το 1 έως το 5, όπου 1 σημαίνει «διαφωνώ απόλυτα», 3 σημαίνει «ούτε συμφωνώ/ούτε διαφωνώ» και 5 σημαίνει «συμφωνώ απόλυτα».

	Διαφωνώ απόλυτα	Διαφωνώ	Ούτε συμφωνώ/ Ούτε διαφωνώ	Συμφωνώ	Συμφωνώ απόλυτα
9. Προέρχονται από ανώτερα κοινωνικοοικονομικά στρώματα	☐	☐	☐	☐	☐
10. Διαθέτουν υψηλή θέση/ιδιότητα	☐	☐	☐	☐	☐
11. Διαθέτουν ανώτερο μορφωτικό επίπεδο	☐	☐	☐	☐	☐
12. Διαθέτουν εμπειρία στο χώρο εργασίας τους	☐	☐	☐	☐	☐
13. Διαμένουν σε αστικές περιοχές	☐	☐	☐	☐	☐
14. Είναι έγγαμα άτομα μέσης ηλικίας	☐	☐	☐	☐	☐
15. Είναι συνήθως δημόσιοι υπάλληλοι	☐	☐	☐	☐	☐
16. Είναι συνήθως ελεύθεροι επαγγελματίες	☐	☐	☐	☐	☐

Κύρια κίνητρα που ωθούν άτομα σε θέσεις εξουσίας να εμπλακούν σε πράξεις διαφθοράς

Παρακαλώ προσδιορίστε την απάντησή σας στις παρακάτω προτάσεις, χρησιμοποιώντας μια κλίμακα βαθμολογίας από το 1 έως το 5, όπου 1 σημαίνει «διαφωνώ απόλυτα», 3 σημαίνει «ούτε συμφωνώ/ούτε διαφωνώ» και 5 σημαίνει «συμφωνώ απόλυτα».

	Διαφωνώ απόλυτα	Διαφωνώ	Ούτε συμφωνώ/ Ούτε διαφωνώ	Συμφωνώ	Συμφωνώ απόλυτα
17. Η επιθυμία για πλουτισμό και υλική ευημερία	☐	☐	☐	☐	☐
18. Η αίσθηση ατιμωρησίας και η πεποίθηση μη εντοπισμού	☐	☐	☐	☐	☐
19. Η διατήρηση της θέσης ισχύος	☐	☐	☐	☐	☐
20. Η δικαιολογία ότι «όλοι το κάνουν»	☐	☐	☐	☐	☐
21. Η πίεση από το οικογενειακό και φιλικό περιβάλλον	☐	☐	☐	☐	☐
22. Η έλλειψη ηθικών φραγμών και η αδυναμία διάκρισης μεταξύ σωστού και λάθους	☐	☐	☐	☐	☐
23. Η ύπαρξη ενός δικτύου διασυνδέσεων	☐	☐	☐	☐	☐
24. Η κοινωνική ανοχή στη διαφθορά και η αντίληψη ότι είναι ένα συνηθισμένο φαινόμενο	☐	☐	☐	☐	☐
25. Η επιρροή των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης και η προβολή προτύπων υλικής επιτυχίας	☐	☐	☐	☐	☐
26. Η έλλειψη αποτελεσματικών μηχανισμών ελέγχου	☐	☐	☐	☐	☐

Ο οικονομικός και κοινωνικός αντίκτυπος της υψηλής διαφθοράς

Παρακαλώ προσδιορίστε την απάντησή σας στις παρακάτω προτάσεις, χρησιμοποιώντας μια κλίμακα βαθμολογίας από το 1 έως το 5, όπου 1 σημαίνει «διαφωνώ απόλυτα», 3 σημαίνει «ούτε συμφωνώ/ούτε διαφωνώ» και 5 σημαίνει «συμφωνώ απόλυτα».

	Διαφωνώ απόλυτα	Διαφωνώ	Ούτε συμφωνώ/ Ούτε διαφωνώ	Συμφωνώ	Συμφωνώ απόλυτα
27. Κατασπατάληση δημόσιων πόρων – κακή ποιότητα έργων	☐	☐	☐	☐	☐
28. Αύξηση του δημόσιου χρέους λόγω κακοδιαχείρισης και διαφθοράς	☐	☐	☐	☐	☐
29. Διεύρυνση των εισοδηματικών ανισοτήτων και αύξηση της φτώχειας	☐	☐	☐	☐	☐
30. Μείωση των φορολογικών εσόδων λόγω φοροδιαφυγής και διαφθοράς	☐	☐	☐	☐	☐
31. Μείωση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων λόγω αθέμιτου ανταγωνισμού	☐	☐	☐	☐	☐
32. Υπονόμευση του κράτους δικαίου και της ισονομίας	☐	☐	☐	☐	☐
33. Μείωση της ποιότητας των δημόσιων υπηρεσιών	☐	☐	☐	☐	☐
34. Αύξηση των ανισοτήτων και της αδικίας	☐	☐	☐	☐	☐
35. Συσχέτιση με αύξηση της εγκληματικότητας και τη βία	☐	☐	☐	☐	☐

Η αντιμετώπιση της υψηλής διαφθοράς από το ποινικό σύστημα στην Ελλάδα

Παρακαλώ προσδιορίστε την απάντησή σας στις παρακάτω προτάσεις, χρησιμοποιώντας μια κλίμακα βαθμολογίας από το 1 έως το 5, όπου 1 σημαίνει «διαφωνώ απόλυτα», 3 σημαίνει «ούτε συμφωνώ/ούτε διαφωνώ» και 5 σημαίνει «συμφωνώ απόλυτα».

	Διαφωνώ απόλυτα	Διαφωνώ	Ούτε συμφωνώ/ Ούτε διαφωνώ	Συμφωνώ	Συμφωνώ απόλυτα
36. Οι υποθέσεις υψηλής διαφθοράς ερευνώνται επαρκώς	☐	☐	☐	☐	☐
37. Οι δικαστικές διαδικασίες για υποθέσεις διαφθοράς είναι γρήγορες και αποτελεσματικές	☐	☐	☐	☐	☐
38. Οι δράστες υψηλής διαφθοράς έχουν καλύτερη νομική κάλυψη	☐	☐	☐	☐	☐
39. Οι δράστες υψηλής διαφθοράς τιμωρούνται παραδειγματικά	☐	☐	☐	☐	☐
40. Η υφιστάμενη νομοθεσία για την καταπολέμηση της διαφθοράς είναι αποτελεσματική	☐	☐	☐	☐	☐
41. Υπάρχει επαρκής συνεργασία μεταξύ των ελεγκτικών αρχών, της αστυνομίας και της δικαιοσύνης	☐	☐	☐	☐	☐
42. Η προστασία των μαρτύρων δημοσίου συμφέροντος είναι επαρκής	☐	☐	☐	☐	☐

Ποιο από τα παρακάτω μέτρα συμβάλλει στην καταπολέμηση της υψηλής διαφθοράς στο δημόσιο

Παρακαλώ προσδιορίστε την απάντησή σας στις παρακάτω προτάσεις, χρησιμοποιώντας μια κλίμακα βαθμολογίας από το 1 έως το 5, όπου 1 σημαίνει «διαφωνώ απόλυτα», 3 σημαίνει «ούτε συμφωνώ/ούτε διαφωνώ» και 5 σημαίνει «συμφωνώ απόλυτα».

	Διαφωνώ απόλυτα	Διαφωνώ	Ούτε συμφωνώ/ Ούτε διαφωνώ	Συμφωνώ	Συμφωνώ απόλυτα
43. Η εκπαίδευση και η ευαισθητοποίηση των δημοσίων υπαλλήλων σε θέματα δεοντολογίας και ακεραιότητας	☐	☐	☐	☐	☐
44. Η δημοσιοποίηση των περιουσιακών στοιχείων (Πόθεν Έσχες) των δημοσίων λειτουργών	☐	☐	☐	☐	☐
45. Η θέσπιση αυστηρότερων ποινών για αδικήματα διαφθοράς	☐	☐	☐	☐	☐
46. Η ενίσχυση των εσωτερικών ελέγχων και της εσωτερικής λογοδοσίας στους δημόσιους οργανισμούς	☐	☐	☐	☐	☐
47. Η δημιουργία ανεξάρτητων αρχών ελέγχου και διαφάνειας	☐	☐	☐	☐	☐
48. Η βελτίωση της διαφάνειας στις δημόσιες συμβάσεις και τις προμήθειες	☐	☐	☐	☐	☐
49. Η ψηφιοποίηση των δημόσιων υπηρεσιών και η απλοποίηση των διοικητικών διαδικασιών	☐	☐	☐	☐	☐

Υπεύθυνη Δήλωση Συγγραφέα:

Δηλώνω ρητά ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν.1599/1986, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής μου εργασίας, δεν προσβάλλει κάθε μορφής δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας, προσωπικότητας και προσωπικών δεδομένων τρίτων, δεν περιέχει έργα/εισφορές τρίτων για τα οποία απαιτείται άδεια των δημιουργών/δικαιούχων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές δε που χρησιμοποιήθηκαν περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και μόνον και πληρούν τους κανόνες της επιστημονικής παράθεσης.